

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Pirjo Alise Haapamäki ja Martina Ingeborg Rahja

AVUSTAJAKESKUS - HENKILÖKOHTAINEN APU

Sosiaali- ja terveysala

2009

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Pirjo Haapamäki ja Marttina Rahja
Opinnäytetyön nimi	Avustajakeskus – henkilökohtainen apu
Vuosi	2009
Kieli	suomi
Sivumäärä	105 + 10 liitettä
Ohjaaja	Hans Frantz

Työn tavoitteena oli löytää henkilökohtaisen avustajan ja vammaisen työnantajan yhteinen tarve henkilökohtaisen avun toteutumiselle avustajakeskuksen kautta.

Tavoitteet kartoitettiin haastatteluilla ja kyselylomakkeilla. Suoritettiin kolme henkilöhaastattelua, kaksi niistä henkilökohtaisella tapaamisella ja yksi sähköpostin välityksellä. Kyselylomakkeet sisälsivät sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä.

Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää avustajakeskuksen kehittämiskohteet ja tulevaisuuden näkymät. Lopputuloksena päädyttiin siihen, että avustajakeskuksella on olemassa paikka ja tehtävä henkilökohtaisen avun välittäjänä, vammaisten ja henkilökohtaisten avustajien kouluttajana, tiedon ja tuen antajana sekä työn kokonaisvaltaisena koordinoijana. Avustajakeskuksen toiminnalla on edellytykset laajentua seudulliseksi.

Asiasanat vammaisuus, henkilökohtainen apu, henkilökohtainen avustaja, avustajakeskus

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Sosiaalialan koulutusohjelma

ABSTRACT

Authors Pirjo Haapamäki and Martina Rahja
Title The Center for Personal Assistance Services – Personal Aid
Year 2009
Language Finnish
Pages 105 + 10 Appendices
Name of Supervisor Hans Frantz

The purpose this bachelor's thesis was to look at the work of the center for personal assistance services and how they help the personal aid and the disabled person to meet one another.

The objectives were surveyed with interviews and with questionnaires. Three in-person interviews were carried out, two of them as a personal meeting and one with e-mail. The questionnaires contained both structured and open ended questions.

The purpose of the study was to find the development needs and future scenarios of the center. The conclusion was that a center for personal assistance services is needed for many purposes – in providing personal aid, in training personal aids, in giving information and support and in coordinating the services. Providing these services could be further developed to be region-wide.

Keywords Disability, Personal help, Personal aid, The Center for Personal Assistance Services

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	1
ABSTRACT	2
LIITELUETTELO	5
1 JOHDANTO.....	6
2 OPINNÄYTETYÖN PAINOPISTEALUEET.....	8
2.1 Vammaisuus.....	8
2.2 Henkilökohtainen apu	9
2.3 Henkilökohtainen avustaja.....	10
3 VAMMAISUUDEN HISTORIAA	12
3.1 Antiikin filosofit Platon ja Aristoteles	12
3.2 Kristillisyys	12
3.3 Keskiaika.....	13
3.4 Valistuksen aika 1600–1700 luku.....	13
3.5 1800-luvun Suomi.....	14
3.6 Kansainväliset sopimukset ja linjaukset	14
3.7 Invalidihuoltolaki	15
3.8 Kynnys ry.....	16
3.8.1 Independent Living-liike.....	16
3.9 Valtava	17
3.10 HAJ-projekti	17
3.11 Vammaispoliittinen ohjelma ja selonteko.....	17
3.12 Avustajajärjestelmän pioneeri Gunilla Sjövall.....	18
4 TOIMINTA ENNEN AVUSTAJAKESKUSTA VAASASSA	19
4.1 Vaasan kaupunki työnantajana	20
4.1.1 Vammaisen asema	21
4.1.2 Henkilökohtaisen avustajan asema	21
4.2 Lainsäädäntö	22
4.2.1 Perustuslaki	22

4.2.2	Sosiaalihuoltolaki.....	22
4.2.3	Vammaispalvelulaki.....	23
5	HENKILÖKOHTAISEN AVUN KESKUS - AVUSTAJAKESKUS.....	25
5.1	Vaasan seudun avustajakeskushanke.....	28
5.1.1	Rekrytointi	29
5.1.2	Palkanmaksu	29
5.1.3	Koulutus ja tukitoiminta.....	30
5.2	Vaasan seudun avustajakeskushankkeen tulevaisuus	30
6	TUTKIMUSTYÖ	32
6.1	Tutkimusmenetelmät.....	32
6.2	Tutkimustyön eettisyys	33
6.3	Tutkimuksen toteutus ja kohderyhmät.....	34
6.3.1	Kyselylomakkeet.....	35
6.3.2	Haastattelut.....	36
6.4	Tutkimuksen aikana ilmenneet ongelmat	36
7	HAASTATTELUT	38
7.1	Projektityöntekijä Maarit Pekkarisen haastattelu 12.6.2009.....	38
7.2	Sosiaalityöntekijä Susanne Ståhlin haastattelu 23.6.2009.....	41
7.3	Vammaisjärjestöjen edustajan Marjo Luomasen haastattelu sähkö- postilla 22.9.2009	43
8	TUTKIMUKSEN TULOKSET JA POHDINTA	45
8.1	Henkilökohtaisille avustajille suunnatun kyselyn tulos.....	45
8.2	Henkilökohtaisten avustajien kyselyn pohdintojen yhteenveto.....	69
8.3	Vammaisille työnantajille suunnatun kyselyn tulos	72
8.4	Vammaisille työnantajille suunnatun kyselyn pohdintojen yhteenveto .	95
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	98
	LÄHTEET.....	102
	LIITTEET	

LIITELUETTELO

- LIITE 1 Tutkimuslupa
- LIITE 2 Kyselylomakkeiden saatekirje suomenkielinen
- LIITE 3 Kyselylomakkeiden saatekirje ruotsinkielinen
- LIITE 4 Kyselylomake henkilökohtaisille avustajille suomenkielinen
- LIITE 5 Kyselylomake henkilökohtaisille avustajille ruotsinkielinen
- LIITE 6 Kyselylomake vammaisille työnantajille suomenkielinen
- LIITE 7 Kyselylomake vammaisille työnantajille ruotsinkielinen
- LIITE 8 Suostumus haastatteluun osallistumisesta/Maarit Pekkarinen
- LIITE 9 Suostumus haastatteluun osallistumisesta/Susanne Ståhl
- LIITE 10 Suostumus haastatteluun osallistumisesta/Marjo Luomanen

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on avartaa lukijan näkemystä henkilökohtaisesta avusta, avun tarpeesta, avun antamisesta ja sen saamisesta eli, mikä on ihmisen merkitys ihmiselle. Tutkimustyö oli tilattu eli ”hankkeistettu” ja toivomuksena oli saada tietoa avustajakeskuksen toimivuudesta, pystyykö vammaisen henkilö toimimaan työnantajana, mitkä olivat kehittämistarpeet tulevaisuutta ajatellen sekä negatiivisten toimintamallien kartoittaminen ja muutosehdotukset.

Vaasan seudun avustajakeskus hankkeen päätavoite olikin vuonna 2007, kun hanke käynnistettiin, kehittää paras mahdollinen malli henkilökohtaisen avustajatoiminnan hallinnointiin ja avustajatoiminnan järjestämiseen. Hankkeen tarkoituksena oli henkilökohtaisten avustajien saatavuuden parantuminen ja uusien avustajien etsiminen vakituisiin työsuhteisiin ja eripituisiin sijaisuuksiin. Pohjanmaan alueella erityispiirteenä oli otettava huomioon kaksikielisen (suomi ja ruotsi) toiminnan tarve. Tarkoituksena oli avustajakeskushankkeen alusta asti, että sen toiminta tulisi jatkumaan.

Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on sekä valtakunnallisesti että alueellisesti ajankohtainen ja keskeinen kehittämiskohde vammaispalveluissa. Suurimmat haasteet tulevat olemaan mm. henkilökohtaisten avustajien saatavuus, avustajien työn ohjaaminen (oikeudet ja velvollisuudet) sekä vammaisen henkilön pärjääminen työnantajana. Avustaja on vammaiselle henkilölle erittäin tärkeä tukimuoto ja usein myös ainut mahdollisuus itsenäiseen ja tasa-arvoiseen elämään. Avustajan työ on siis hyvin haasteellista ja monipuolista, mutta myös yksinäistä siksi, että vertaistukea ei ole helposti saatavilla. Koulutusta tarvitaan molemmille osapuolille, miten vammaisen työnantaja toimii esimiehenä ja miten avustaja tekee työnsä. Vammaislain myötä vammaisella olisi mahdollisuus toimia itse työnantajana. Vaasan kaupunki lähti tähän muutokseen 1.10.2008 lukien. Tutkimustyö oli siis hyvin ajankohtainen ja tavoitteena oli saada selville, miten avustajakeskuksen/avustajakeskusten toimintaa voitaisiin kehittää toimivaksi, turvalliseksi ja luotettavaksi ja kaikkia osapuolia palvelevaksi.

Tutkimuksen aikana pohdittiin myös, mikä merkitys henkilökohtaisella avustajalla oli vammaiselle työnantajalle ja toisin päin, mikä taas oli avustajakeskuksen osuus kummallekin osapuolelle. Pyrittiin löytämään avustajakeskuksen toiminnan kehittämiskohteet, aikaansaamaan tietoisuus toiminnan tärkeydestä ja sen tarpeellisuudesta.

Opinnäytetyön alussa määritellään aiheen avainsanat eli painopistealueet. Sen jälkeen kerrotaan vammaisuuden historiaa aina antiikin filosofien Platonin ja Aristoteleksen ajoilta, kristillisyyden ja keskiajan kautta 1800-luvun Suomeen ja tähän päivään. Käydään läpi myös vammaispalvelujen kehittymistä Invalidihuoltolain kautta Henkilökohtaisen Avun Järjestelmän (HAJ) kehittämisprojektiin asti. HAJ -projektin yhteydessä havaittiin tarve saada henkilökohtaisen avun keskuksia, tästä asiasta kerrotaan tarkemmin omassa kappaleessa.

Tutkimustyö rajattiin koskemaan henkilökohtaisia avustajia ja vammaisia työnantajina. Itse tutkimustyössä käydään läpi tutkimustyön eri vaiheet, haastatteluiden yhteenvedot, kyselytulosten taulukoinnit, analysoinnit ja henkilökohtaiset pohdinnat sekä yhteenvetona kerrotaan avustajakeskuksen toiminnan kehittämiskohteista ja jatkuvuuden tärkeydestä.

2 OPINNÄYTETYÖN PAINOPISTEALUEET

2.1 Vammaisuus

Vammaisuus, mitä se on ja miten sen kanssa voi elää. Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka estää henkilöä osallistumasta täysimääräisesti ja tehokkaasti yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaisuus taas on normien, historiallisen tilanteen, kokemusten sekä asenteiden ilmentymää, jotka ovat opittuja tai jopa menneisyydestä nousevia (Nurmi-Koikkalainen 2009, 9). Tällainen määrittely vammaisuudesta ei ole riittävä erilaisten toimenpiteiden suunnittelun ja toimintaohjelmien laatimisen pohjaksi, vaan se edellyttää, että vammaisuuden vaikutukset yksilön toimintakykyyn ja toimintamahdollisuuksiin täsmennetään. Heitä ei tulisi nähdä yhtenä ryhmänä vaan yksilönä ja erikseen ne toimintarajoitukset, joita kyseinen vamma aiheuttaa (Räty 2002, 42). Myös laki määrittelee vammaisen henkilön seuraavasti: vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (L380/1987).

Vammaisilla henkilöillä on samat oikeudet, kuin kaikilla muillakin ihmisillä. He ovat oikeutettuja kaikkiin YK:n sopimuksessa tunnustettuihin oikeuksiin. Heillä on oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen, oikeus tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin. Lisäksi ketään ei saa syrjiä vammaisuuden perusteella. Suomen perustuslakikin kieltää vammaisten ihmisten syrjinnän (Oppia ihmisyydestä 2007). Uudistuvassa vammais- palvelulaisissa vammaisten oikeudet vahvistuvat. Tärkeää on kunnioittaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta sekä kiinnittää huomiota avun tarpeeseen ja yksilölliseen elämäntilanteeseen. Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan henkilön oikeutta määrätä omasta elämästään ja omaa elämää koskevien päätösten toteuttamisesta. Edellytyksenä on, että henkilöllä on kyky hallita itseään ja kyky tehdä harkittuja itsenäisiä päätöksiä ja tekoja (Ahola, Konttinen 2009, 8). Uuden lain myötä vammaisen

henkilö voi olla myös työnantajan roolissa valitessaan itselleen henkilökohtaista avustajaa.

2.2 Henkilökohtainen apu

Henkilökohtainen apu on vammaisen henkilön itsenäisen elämän mahdollistaja (Heinonen, Saraste 2006, 117). Lain mukaan henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan vaikeavammaisen välttämätöntä avustamista sekä kotona että kodin ulkopuolella: päivittäisissä toiminnoissa, työssä, opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. Avun tarkoituksena on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan erilaisia toimia suorittaessaan. Henkilöllä tulee olla voimavaroja määrittellä avun sisältö ja toteutustapa (L380/1987). Henkilökohtainen apu on tekoja, joita vammaisen henkilö tekisi itse, jos hänellä ei olisi toimintarajoitteita. Avunsaajalla on oikeus itse päättää kuka, mitä, milloin, missä ja miten apua annetaan. Huomioitavaa on, että henkilökohtainen apu ei kuitenkaan ole hoivaa, hoitoa, valvontaa tai muuta ammatillista huolenpitoa, joissa päätösvalta on luovutettu hoidon antajalle (Nurmi-Koikkalainen 2009, 34).

Henkilökohtaisen avun lähtökohtana on tuen ja toiminnan tarve, joihin henkilökohtainen apu vastaa erilaisilla palveluilla. Palveluiden ja tuen tarvetta arvioidaan asiakkaan kokonaisedun näkökulmasta. Yksilöllinen avun tarve tulee aina katsoa yksittäisen henkilön näkökulmasta, ei diagnoosin tai vammairyhmän perusteella, koska henkilöiden toimintakyvyt poikkeavat toisistaan ja elämäntilanteet ovat aina yksilöllisiä ja erityisiä (Nurmi-Koikkalainen 2009, 28–29). Vammaisen henkilön tarvitsemat palvelut ja tukitoimet tulee järjestää niin, että ne tukevat henkilön omatoimista suoriutumista. Tuen tarpeen selvittämiseksi laaditaan palvelusuunnitelma yhdessä vammaisen henkilön ja/tai hänen huoltajansa kanssa. Suunnitelma tulee tarkistaa palvelutarpeen muuttuessa (Räty 2002, 47). Palvelusuunnitelman tarkoitus on tehdä vammaiselle henkilölle palvelu- ja hoitosuunnitelma, joka perustuu vammaisen henkilön henkilökohtaisiin tarpeisiin eli käyttäjälähtöiseen lähestymistapaan (Kontinen 2009). Uu-

siutuvassa vammaispalvelulaissa henkilökohtainen apu on lisätty muiden subjektiivisten oikeuksien yhteyteen, joka tarkoittaa sitä, että jos vammaisen henkilö on katsottu laissa tarkoitetulla tavalla vaikeavammaiseksi, on hänelle myönnettävä henkilökohtaista apua määrärahoista riippumatta. Vammaispalvelulain ensisijaisuus suhteessa kehitysvammalakiin tuo uusia asiakkaita vammaispalvelulain piiriin (Ahola ym. 2009, 21).

Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jonka avulla vammaisen voi palkata henkilökohtaisen avustajan avustamaan itseään. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä edellyttää, että vammaisen henkilö haluaa toimia työnantajana tai työnjohtajana, se edellyttää myös työnantajan kykyä selviytyä hänelle kuuluvista velvoitteista. Selviytyä ei tarvitse kuitenkaan täysin yksin. Kunnalla on velvollisuus auttaa ja opastaa avustajan palkkaamiseen liittyvissä asioissa. (Ahola ym. 2009, 38.)

2.3 Henkilökohtainen avustaja

Henkilökohtaisen avustajan palkkaamisen tavoitteena on ehkäistä ja vähentää vaikeavammaisen laitoshuollon tarvetta, mahdollistaa palveluasuminen tai tarjota vaihtoehto palveluasumiselle (Räty 2002, 122). Henkilökohtaista apua voidaan järjestää eri tavoin, kuten palkkaamalla henkilökohtainen avustaja, käyttämällä palveluseteleitä tai kunnan järjestämän tai ostaman palvelun kautta (Ahola ym. 2009, 23).

Henkilökohtainen avustaja on henkilö, joka mahdollistaa avun saajan oman tahdon tekemällä niitä asioita, joita henkilö itse tekisi, jos siihen kohtuudella pystyisi (Nurmi-Koikkalainen 2009, 35). Avustaja toimii vammaisen silminä, käsinä ja jalkoina. Avustaja voi olla myös vammaiselle ”avain” työelämään, silloin avustaja ei tee työtä vammaisen puolesta, vaan mahdollistaa vammaista henkilöä suoriutumaan todellisia kykyjään ja taitojaan vastaavasta työpanoksesta minimoimalla vamman aiheuttamia käytännön hankaluuksia. Henkilökohtaisen avustajan ja vammaisen henkilön (työnantajan) välille syntyy työsuhde, joka saattaa joskus olla hyvinkin intiimi ja läheinen

(Räty 2002, 122–123). Tällaisissa tilanteissa työsuhde saattaa olla vaarassa, jos henkilökemiat avustajan ja työnantajan välillä eivät toimi. Työsuhde voi helposti muuttua myös ystävyysuhteeksi varsinkin pidemmissä ja läheisissä työsuhteissa (Heinonen ym. 2006, 119). Mikäli vammaisen tarvitsee runsaasti apua ja pääasiassa hoitoa ja valvontaa, voi olla, ettei henkilökohtainen avustaja ole oikea vaihtoehto tai se on vain osa ratkaisua (Nurmi-Koikkalainen 2009, 35). Samassa taloudessa asuva perheenjäsen voi toimia myös henkilökohtaisena avustajana. Mikäli perheenjäsen on vaihtoehto henkilökohtaiseksi avustajaksi, edellytyksenä ei tarvitse olla asuminen samassa taloudessa. Lähtökohtana on, että heidän välilleen voi syntyä työsuhde. Tällainen työsuhde saattaa heikentää avustajan asemaa, noudatettaessa työsuhteeseen sovellettavia lainkohtia esim. ei oikeutta ylityöhön eikä sunnuntaikorvauksiin (Konttinen 2009). Uudessa vammaispalvelulaissa, joka tuli voimaan 1.9.2009 avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen henkilön omaisen, ellei sitä erityisen painavasta syystä ole pidettävä vammaisen henkilön edun mukaisena (Kuosma 2009, 141). Henkilökohtaisena avustajana voi toimia kuka tahansa henkilö, jonka työnantaja kelpuuttaa avustajakseen. Avustajana voi olla sekä alaikäinen alle 18-vuotias tai eläkeläinen yli 68-vuotias (Räty 2002, 130–131).

Henkilökohtaisten avustajien saatavuus saattaa olla ongelma ainakin taajama-alueella. Tällainen ongelma ei saisi olla järjestelmän kehittämisen esteenä, siksi avustajien saatavuus tulisi turvata esim. avustajien rekrytointiin ja työsuhteiden tukemiseen erikoistuneilla avustajakeskuksilla. (Ahola ym. 2009, 38.)

3 VAMMAISUUDEN HISTORIAA

3.1 Antiikin filosofit Platon ja Aristoteles

Platon oli sitä mieltä, että niin kuin ihminen koostui halusta, tunteesta ja järjestä, muodostui myös ihannevaltio samoista elementeistä. Viisaat filosofit valvoivat sen aikaista yhteiskuntaa ja vammaisuuden perusteella abortti tai lapsensurma oli osa Platonin ihannoimaa puhdasta yhteiskuntaa. Platonin oppilas Aristoteles piti keskeisenä ihmisen omaa päämäärää, jossa sielulla oli suurempi merkitys kuin ruumiilla. Lisäksi ihmiselle oli annettu järki, jonka avulla hänen oli helpompi erottaa niin hyveet kuin paheet. Hänen mielestään ihmisen tuli toimia niin, että mitään ei ollut liikaa tai liian vähän. Tällä hän tarkoitti esim. hyveistä liiallista uhkarohkeutta tai paheista pelkuruutta. Aristoteles piti ihmistä sosiaalisena olentona, jonka tuli kehittää teoreettista mietiskelyä. Valtion hyvinvoinnin uhkana oli liikakansoitus ja siitä johtuva köyhyys, minkä seurauksena hän hyväksyi abortin ja epämuodostuneiden lasten surmaamisen. Vammaiselle lapselle tällainen tilanne olisi huono, mutta yhteisön kannalta vielä huonompi. (Vehmas 2005, 36–37.)

3.2 Kristillisyys

Vammaisuuteen ja vammaisiin liittyvät ennakkokäsitykset, olettamukset ja luulot olivat peräisin pitkän historian takaa. Historiaan liittyvät tapahtumat olivat johtaneet nykyiseen vammaispolitiikkaan ja yhteiskunnallisiin muutoksiin. (Vehmas 2005, 21.)

Suomen historia perustui kristillisiin periaatteisiin ja Vanhaan testamenttiin ja raamatun opetukseen vammaisuudesta (Vehmas 2005, 22). Vanha testamentti opetti, että vammaisuus oli synnistä seurannut rangaistus. Uusi testamentti vuorostaan opetti armon ja anteeksiantamisen sanomaa. Raamatun mukaan Jeesus paransi sairaita ja vammaisia. Hyvyys ja laupeus olivat olleet keskeisiä periaatteita heikompiosaisia kohtaan. Yhteiskunnan sortaessa vammaisia, oli kristillinen kirkko ottanut huomioon

vammaiset, kuitenkin on sanottava, että kirkko oli toiminut omien tarkoitusperiensä mukaisesti, ei niinkään vammaisen henkilön mielipidettä kuunnellen.

3.3 Keskiäika

Keskiajalla elettiin taikauskoisuuden aikaa, jolloin kirkko hallitsi tietämätöntä kansaa. Varhaisella keskiajalla Eurooppa yhtenäistyi ja kristillisuus määritteli eurooppalaista kulttuuria yhtenäisen kielen, latinan avulla. Taikauskoisessa ilmapiirissä uskottiin, että ihmisten erilaiset vammat johtuivat pahoista hengistä, jolloin kirkon tehtävänä oli ajaa nämä pahat henget pois. Usein vammaiset joutuivat syrjinnän ja vainoharhaisuuden kohteeksi sekä tapettaviksi (Vehmas 2005, 41–44). Pimeällä keskiajalla Länsi-Euroopassa ryhdyttiin perustamaan luostarien yhteyteen hoitopaikkoja, joissa mielenvikaiset sidottiin ja teljettiin ahtaisiin koppeihin. Ruoskimisen uskottiin saavan hullut (vammaiset) järkiinsä. 800-luvun Suomessa asui vain muutamia kymmeniä tuhansia ihmisiä. Vanhojen saagojen mukaan silloinen kuningas Kaukomieli hallitsi Kainuun valtakuntaa, joka käsitti suurin piirtein Satakunnan, Pohjanmaan, Kainuun, Etelä-Lapin ja Pohjois-Ruotsin. Vaikeat ja oudot sairaudet liitettiin lymyilevien henkien pahanteoksi tai jumalien aiheuttamiksi. Henkien aiheuttamia sairauksia vastaan kamppailtiin saunan, loitsujen ja yrttien avulla ja uskomuksien mukaan jumalien aiheuttamat sairaudet johtivat kuolemaan (Viitapohja 2004).

3.4 Valistuksen aika 1600–1700 luku

Valistuksen tunnetuin filosofi John Locke oli sitä mieltä, että ihminen toimi kokemuksensa ja havaintojensa mukaan. Hän jaotteli ”idiotit” ja ”hullut” toisistaan ja hän päätteli, että idiootit eivät pystyneet erottelemaan, vertailemaan tai toimimaan järkevästi, sitä vastoin he ymmärsivät tuttuja asioita. Idiooteilta puuttui kokonaan järki ja kyky ajatella. Hullut taas pystyivät järkeilemään, mutta pohjana oli vääristynyt kuva todellisuudesta. Locken luokittelu abstraktisesta ajattelusta oli perusta kehitysvammaisuuden määrittelylle. Tällöin perustettiin kehitysvammaisille tarkoitettuja laitoksia ja ne kustannettiin valtion taholta. Myös kuntoutukseen ja koulutukseen kiinnitet-

tiin huomiota (Vehmas 2005, 50–51). 1700-luvulla syntyivät Euroopan ensimmäiset yksinomaan vammaisille tarkoitettut koulut, jotka oli tarkoitettu alun perin kuuroille (Viitapohja 2004).

3.5 1800-luvun Suomi

Suomessa kehitysvammaisille järjestettyjä palveluita oli annettu 1800-luvulta lähtien. Tuolloin kehitysvammaiset kuuluivat yhteiskunnassa ryhmään, johon luokiteltiin myös mielisairaat, irtolaiset ja huutolaiset. Mikäli kehitysvammaisella ei ollut perhettä huolehtimaan hänestä kodissa, niin hänet sijoitettiin johonkin laitokseen. Sitä ennen ruotuhoitojärjestelmän mukaisesti köyhät ja osattomat kiersivät talosta taloon. Laitoksina toimivat silloiset vaivaistalot ja kunnallistalot. Keisari Nikolai I (1796–1855) antaman asetuksen nojalla valmistui vuonna 1841 Lapinniemielle uusi hoitolaitos, nykyinen Lapinlahden keskuslaitos. Hämeenlinnaan perustettiin vuonna 1890 kehitysvammalaitos ja Seinäjoelle perustettiin ensimmäinen kunnallinen kehitysvammalaitos piirimielisairaalan yhteyteen vuonna 1929. Suomen keskuslaitokset rakennettiin pääosin 1960- ja 1970-luvuilla. Kehitysvammalain (1977) myötä laitoshoidon rinnalle kehitettiin muita vaihtoehtoja. 1980-luvulla laitoshoitoon alettiin suhtautua kriittisesti ja kehitysvammaisille pyrittiin takaamaan samanlainen elämä kuin muillekin kansalaisille. (Viitapohja 2004.)

3.6 Kansainväliset sopimukset ja linjaukset

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK:n) ihmisoikeuksien julistus vuonna 1948 ja siihen liittyvä kansainvälinen yleissopimus 1966 yhdessä muodostivat pohjan maailman ihmisoikeuksille. YK:n vuonna 1971 kehitysvammaisten oikeuksien julistuksessa ja vuonna 1975 vammaisten oikeuksien julistuksessa painotettiin ihmisoikeuksien ulottumista kaikkiin ihmisiin. Vuosi 1981 oli YK:n kansainvälinen vammaisten teemavuosi. Sen jälkeen julistettiin YK:n vammaisten vuosikymmen alkaneeksi (1983–1992).

Tämä julistus vaikutti paljon Suomen vammaispolitiikkaan. YK:n yleissopimuksella hyväksyttiin vammaisten henkilöiden oikeudet vuoden 2006 lopulla. Keskeistä uudessa sopimuksessa oli syrjinnän kieltäminen ja tasapuolisen kohtelun takaaminen kaikilla elämänalueilla. Vammaisille ihmisille yleissopimus merkitsi oikeutta saada tukipalveluita. Heillä tuli olla käytettävissään sellaisia palveluita, jotka auttoivat heitä saamaan henkilökohtaista apua kotiin. Tukipalveluiden tarkoituksena oli turvata vammaisen henkilön erottelu tai eristäminen yhteiskunnasta. (Brandt, Niemelä 2008.)

Euroopan neuvosto oli perustettu vuonna 1949 ja se pyrki vaalimaan eurooppalaisten yleissopimusten avulla jäsenmaidensa ihmisoikeuksia ja turvallista sekä demokraattista elämää. Euroopan neuvostolla (EN) oli YK:n lisäksi suuri vaikutus Suomen vammaispolitiikan kehittymiseen. Vuonna 1989 laajentui Euroopan neuvosto nopeasti, minkä aikana pääpaino oli ihmisoikeuksissa ja demokratiassa. Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma, joka aloitettiin vuonna 2006, oli yhteneväinen YK:n yleissopimuksen kanssa. Vammaispoliittinen ohjelma painotti ihmisten tasa-arvoa, sekä esteetöntä integroitumista yhteiskuntaan, mistä mahdollisimman itsenäinen asuminen katsottiin tärkeimpänä asiana vammaisten keskuudessa. Ohjelmassa painotettiin vammaisen mahdollisuutta saada itsenäisen asumisen tukea sekä virallista että epävirallista apua kotiin. Lisäksi sopimuksessa edellytettiin myös liikenne- ja kuljetuspalvelujen järjestämistä avustettaville. Sopimus sanoi, että vammaisen oli täysivaltainen ihminen hoitamaan omia asioitaan, sen vuoksi vammaiset ja vammaisjärjestöt tulisi ottaa mukaan itsenäisten asumisjärjestelyjen suunnitteluun. (Brandt ym. 2008.)

3.7 Invalidihuoltolaki

Professori Fabian Langensköldin vetämänä valmisteltiin invalidihuoltolakia vuonna 1946 sodan jälkeisten vammautuneiden ja kaatuneiden omaisten huoltoa varten sekä pitkällä tähtäimellä vammaispolitiikan tarpeisiin. Tämä laki oli voimassa 1980-

luvulle asti. Lain invalidiksi määriteltiin henkilö ”jonka työ- tai toimintakyky jonkin elimen puuttumisen vuoksi oli pysyvästi siinä määrin puutteellinen, että hänelle oli siitä olennaista haittaa jokapäiväisessä elämässä tai toimeentulon hankkimisessa.” Invalidihuoltuna annettiin lääkintähuoltoa, koulutusta ja työhuoltoa. Kunta huolehti vammaisen olojen seurannasta. Lakiin tehtiin myöhemmin paljon parannuksia ja kuntoutustoimintaan alettiin kiinnittää huomiota. (L907/1946.)

3.8 Kynnys ry

Kynnys ry:n perustivat vammaiset opiskelijat vuonna 1973. Yhdistys toimi ja toimii edelleen vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten oikeuksien toteuttamiseksi niin suomalaisessa yhteiskunnassa kuin kansainvälisestikin. Yhdistys oli vammaisten henkilöiden tuki ja aktivointi elin. Sen tarkoituksena oli vaikuttaa viranomaisiin niin, että vammaisen henkilön tarpeet otetaan huomioon. Se toimi asiantuntijana vammaisuuteen liittyvissä asioissa. Yhdistyksessä erilaiset vammaiset henkilöt vastasivat päätöksistä avustajien ja tulkkien avulla. Kynnys Ry oli osa kansainvälistä Independent-Living liikettä. Itsenäinen elämä oli valinnanvapautta ja päätöksiä omasta itsestään. (Kynnys ry 1973.)

3.8.1 Independent Living-liike

Yhdysvalloissa Kalifornian Berkeleyn yliopistossa opiskeli 1960-luvulla kolme vaikeasti vammaista opiskelijaa, jotka asuivat opiskelujensa aikana sairaalassa, koska heillä ei ollut muuta paikkaa asua opiskelupaikkakunnalla. He eivät olleet tyytyväisiä asumiseensa siellä ja saivat yhteisten etsintöjen jälkeen rahoittajan sekä sairaalan uskomaan, että voisivat elää, kuten muutkin oppilaat, avustajan tuella sairaalan ulkopuolella. He pääsivät muuttamaan sairaalasta pois yhteiseen asuntoon avustajan turvin. Kun muut opiskelijat huomasivat, että he pärjäsivät hyvin henkilökohtaisen avun turvin, he saivat arvostusta osakseen niin, että heidän ympärilleen kerääntyi joukko ihmisiä, jotka päättivät ajaa vammaisten asioita eteenpäin. Tästä toiminnasta alkoi Independent Living-liike. Nykyisin Yhdysvalloissa ei yhteiskunnallinen avunsaanti

ole mahdollista, vaan henkilön tulee ottaa vakuutus sitä varten, ja vakuutusyhtiöillä on valta määrätä, kuka ja kuinka paljon apuja voi saada vakuutusten turvin. Itsenäisen elämän liike on levinnyt Aasiaan ja lisääntynyt voimakkaasti Japanissa. (Manninen 2008.)

3.9 Valtava

Valtava-hanke vuonna 1988 tarkoitti sosiaali- ja terveydenhuollon ohjaus- ja valtion- apusäännösten uudistamista. Valtavan tultua järjestöt jäivät vaille valtion tukea. Valtava-työryhmä seurasi hankkeen toteutumista usean vuoden ajan. Valtava uudistuksen odotettiin mahdollistavan palvelujärjestelmän kehittämistä käyttämällä eri järjestöjen palveluksia. (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry 1980.)

3.10 HAJ-projekti

Suomessa neljä vammaisjärjestöä oli yhteistyöprojektin (HAJ) avulla selvittänyt avustajajärjestelmän nykytilaa ja kehittämisen alueita. Hankkeessa käsiteltiin avustajajärjestelmän puitteita ja kartoitettiin vaihtoehtoja yksilölliseen avun tarpeeseen. Asiasta tarkemmin kohdassa 5, Henkilökohtaisen avun keskus – avustajakeskus.

3.11 Vammaispoliittinen ohjelma ja selonteko

Vammaispoliittinen ohjelma, joka perustui YK:n antamiin yleisohjeisiin vammaisten tasa-arvoisesta kohtelusta, julkaistiin Suomessa 1995. Kohti yhteiskuntaa kaikille – ohjelmassa tarkasteltiin vammaisten oikeutta perhe-elämään, yksityisyyteen ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Jotta vammaisen pystyisi asumaan itsenäisesti omassa kodissaan, oli hallitus luvannut tukea heidän itsenäistä asumistaan tarvittavilla tukipalveluilla, joita pyrittiin turvaamaan yhteistyöllä asunto-, terveys ja sosiaali-toimen välillä sekä yksityisen ja kolmannen sektorin myötävaikutuksella. Erityisesti luvattiin kehittää henkilökohtaista avustajajärjestelmää ja tulkkipalveluja. Vammaispolitiikka edellytti pitkäjänteisyyttä ja jämäkkää sitoutumista ohjelmaan. (Vammaispoliittinen ohjelma 2.)

3.12 Avustajajärjestelmän pioneeri Gunilla Sjövall

Gunilla Sjövall, oli kertonut Tanskan mallista, johon hän tutustui opintomatallaan vuonna 1978. Tanskassa oli perustettu avustajajärjestelmä, jonka turvin vammaisen henkilö sai itselleen avustajan selviytyäkseen jokapäiväisestä elämästään. Pitkällisen taistelun jälkeen hänen onnistui Suomessa saamaan rahoituksen turvin itselleen myös henkilökohtaisen avustajan. Tämän taistelun seurauksena yhä useammat kunnat Suomessa myönsivät vammaisille avustajan. (Hiljanen 2009.)

4 TOIMINTA ENNEN AVUSTAJAKESKUSTA VAASASSA

Vaasan kaupunki oli laatinut kaupungille oman vammaispoliittisen ohjelman, joka toteutettiin Valtakunnallisen vammaisneuvoston (VANE) ohjelman ”Kohti yhteiskuntaa kaikille” mukaisesti. VANEn ohjelma pohjautui YK:n yleisohjeisiin. Vaasan vammaisneuvosto aloitti toimintansa 28.4.1998. Työryhmä aloitti viikoittaiset koontumiset 5.5.1999. Ohjelma oli tarkoitettu ohjeeksi kunnallisille virkamiehille ja luottamusmiehille päätöksenteossa vammaisia koskevissa asioissa ja huomioimaan, että vammainen oli samanarvoinen kaikkien kuntalaisten kanssa.

Vaasan vammaisneuvoston tehtäviksi oli lueteltu mm:

- vammaisten henkilöiden edunvalvonta
- vammaisten henkilöiden tasa-arvon ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen
- vammaisten asioiden ja tarpeiden kehityksen seuraaminen
- aloitteiden, esityksien ja lausuntojen antaminen ja tiedottaminen

(Vaasan vammaispoliittinen ohjelma 1998).

Vaasan vammaispalveluiden sosiaalityöntekijät olivat etsiessään avustajia vammaisille työllistyneet suuresti muiden töidensä ohella. Sosiaalityöntekijät olivat toimineet työnohjaajina avustajiksi ryhtyville ja pyrkineet löytämään kullekin avun tarvisijalle sopivimman avustajan. Neuvottelut ja järjestelyt olivat vieneet kohtuuttomasti aikaa. Henkilökohtaisten avustajien saaminen vammaisten tueksi, työntekijöiden vaihtuvuus ja sijaisten löytyminen oli ollut vaikeaa sekä vammaiselle että sosiaalityöntekijälle. Avustajiksi ryhtyviä ei löytynyt helposti, johtuen ehkä muutamien tuntien työsuhteista tai siitä, että avustajatoiminnasta oli hyvin vähän tietoa.

Sosiaalityöntekijät olivat toimineet myös henkilökohtaisten avustajien tukena heidän työtehtävissään. He olivat joutuneet selvittämään uusia tai ongelmallisia esiin tulleita tilanteita esim. avustajan ja työnantajan välillä, koskien työtehtäviä tai toimintatapoja. Henkilökohtaisen avustajan asema oli huono työtehtävien perehdyttämisessä, koska

varsinaista perehdyttämistä ei työnantajan (kunnan) puolelta ollut. Perehdytyksen hoitivat sosiaalityöntekijät yhdessä vammaisen rinnalla. Vammaisen henkilö oli kuitenkin oman avuntarpeensa paras asiantuntija. Henkilökohtaisille avustajille ei ollut aikaisemmin järjestetty koulutusta eikä vammaiselle henkilölle neuvoa tai opastusta avustajatoiminnasta. Koulutuksen tarve oli siis ilmeinen sekä vammaiselle työnantajana että avustajalle työntekijänä.

Kuntien käytäntö siitä, että vastaisiko vammaisen henkilö itse vai kunta työnantajan velvollisuuksista oli vaihdellut huomattavasti. Sosiaalityöntekijät ja vammaiset olivat itsekin olleet sitä mieltä, että kuntien toimintatapa poikkesi toisistaan vammaispalvelulain tulkinnassa, myönnettävien tuntimäärien riittävydestä ja perusteluista avustajan saamiseksi. Kuntien työntekijät halusivat yhtenäistää käytäntöjä ja arviointeja palvelutarpeen kriteereistä. Myös yhteistyötä lääkäreiden, kuntouttajien sekä toimintaterapeuttien kanssa toivottiin paremmaksi. (Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskus-hanke 2007.)

4.1 Vaasan kaupunki työnantajana

Sosiaalityöntekijät käsittelivät ja käsittelevät edelleen vammaispalvelulain mukaisia hakemuksia vammaisen toimintakyvyn ja palvelutarpeen arvioinnissa sekä päätöksenteossa. Tämän lisäksi heidän työkenttäänsä kuului hankkia henkilökohtaiset avustajat kullekin vammaiselle henkilölle. Sosiaalityöntekijät olivat hoitaneet ennen avustajien ja vammaisten väliset työsopimukset allekirjoitettaviksi molemmille osapuolille ja sen jälkeen toimittaneet ne eteenpäin kunnan palkanlaskijalle tai tilitoimistoon. Palkanmaksu tapahtui työsopimusten ja tunti-listojen mukaan. Henkilökohtaiset avustajat olivat kunnan työntekijöitä. Jos työsopimus oli kirjoitettu toistaiseksi voimassa olevaksi, oli työnantaja (kaupunki/kunta) velvollinen järjestämään avustajalle uuden työpaikan, mikäli aikaisemman työpaikan työsuhteessa tapahtuisi olennainen muutos, esim. vammaisen henkilö joutuisi laitoshoitoon tai pahimmassa tapauksessa kuolisi.

Myös työn luonteesta riippuen, saattoi työsopimus katketa erimielisyyksien tai negatiivisten henkilökemioiden takia. (Ståhl 2009.)

4.1.1 Vammaisen asema

Vammaispalvelulaki määritteli vammaisille järjestettävät palvelut ja tukitoimet. Lain tarkoituksena oli edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia elää muiden kansalaisten kanssa tasa-arvoista elämää. Kunta korvasi vammaiselle muun muassa henkilökohtaisen avustajan hankkimisesta koituneet kustannukset. Vammaisen oli mahdollista saada avustaja kotona liittyviin toimintoihin, tai kodin ulkopuolella tapahtuviin asioimisiin, opiskeluun, harrastuksiin, työhön tai yhteiskunnallisiin toimiin osallistumisessa. Korvattavia kustannuksia olivat myös työnantajan maksettavaksi kuuluvat lakisääteiset maksut sekä avustajasta johtuvat muut kohtuulliset kulut. Vammaista tuli auttaa avustajan palkkaamisessa. (L380/1987.)

4.1.2 Henkilökohtaisen avustajan asema

Monet henkilökohtaisen avustajan työsuhteet olivat lyhytaikaisia ja avustajan oli vaikea sitoutua lyhytkestoiseen työsuhteeseen. Työsuhteiden lyhytkestoisuus vaikutti myös palkan suuruuteen. Sosiaalityöntekijä toimi työnohjaajana ja valitsi soveltuvat henkilöt avustettavalle. Avustajilta ei vaadittu erityistä koulutusta tai kokemusta työhön. Kuitenkin heidän joukostaan löytyi esim. lähihoitajan tai sairaanhoitajan koulutuksen saaneita. Koulutuksen tai kokemuksen puute saattoi muodostua joskus myös ongelmaksi. Vammaisen henkilön odotukset avustajaa kohtaan olivat suuret, toiveena oli oman elämän hallitseminen avustajan avulla. Käytännön osaaminen avustajien keskuudessa oli kirjavaa, johon vaikutti mm. avustajan koulutus ja käden taidot. Näitä tilanteita voitaisiin parantaa esim. erilaisilla työhön ja osaamiseen valmentavilla kursseilla. (Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskus-hanke 2007.)

4.2 Lainsäädäntö

Erilaiset lait ja asetukset säätelevät vammaispalveluiden toimintaa. Laissa määritellään jokaiselle vammaiselle subjektiiviseen oikeuteen kuuluva vähimmäisturva. Ihmisarvoisen elämän edellytyksiä turvaa mm. oikeus kiireelliseen sairaanhoitoon sekä eräät lasten, vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten huoltoon kuuluvat tukitoimet.

4.2.1 Perustuslaki

Kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kaikkia tulee kohdella tasa-arvoisesti. Myös vammaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Lisäksi hänellä on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Sellaisella henkilöllä, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Lisäksi tulee edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. (L731/1999.)

4.2.2 Sosiaalihuoltolaki

Vammaisten tarvitsemat sosiaalipalvelut järjestetään osana yleistä palvelujärjestelmää. Kunnan on huolehdittava mm. kehitysvammaisten erityishuollon ja vammaisuuden perusteella järjestettävien palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä.

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan palveluja ja toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä. Kunnan on myös huolehdittava vammaisuuden perusteella järjestettä-

vien palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä sekä kuntouttavasta työtoiminnasta. Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevalla toiminnalla tarkoitetaan erityisten työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien järjestämistä henkilöille, joilla vamman tai sairauden tai muun vastaavan syyn johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista työllistyäkseen.

Laissa tarkoitetaan sosiaalityöllä ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.

Sosiaalihuoltoa on ensisijaisesti toteutettava sellaisin toimintamuodoin, jotka mahdollistavat itsenäisen asumisen sekä luovat taloudelliset ja muut edellytykset selviytyä omatoimisesti päivittäisistä toiminnoista. (L710/1982.)

4.2.3 Vammaispalvelulaki

Mikäli vammainen ei saa riittävästi hänelle sopivia palveluja tai etuuksia sosiaalihuoltolain tai muun lain nojalla, hänen tarvitsemansa palvelut järjestetään vammaispalvelulain ja sitä täydentävän vammaisuuden perusteella järjestettävien palvelujen ja tukitoimien perusteella. Lain tarkoituksena on edistää vammaisten tasa-arvoa ja mahdollisuuksia yhdenvertaiseen elämään muiden kanssa.

Vammaisen palvelutarpeen selvittäminen ja palvelusuunnitelman tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammainen henkilö tai hänen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluihin palvelujen saamiseksi. Palvelusuunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä. Päätökset on tehtävä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hakemus on esitetty.

Vammaiselle tarkoitettut palvelut voivat olla mm. kuntoutusohjausta ja sopeutumisvalmennusta sekä muita tarpeellisia palveluja esim. kuljetuspalvelut niihin liittyvine

saattajapalveluineen, tulkkipalvelut, päivätoimintaa, henkilökohtaista apua sekä palveluasumista, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee.

Laissa määritellään, mitä henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan ja missä tilanteissa sitä annetaan. Järjestämistavoista päätettäessä on otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä palvelusuunnitelmassa määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Vaikeavammaista henkilöä on tarvittaessa ohjattava ja autettava avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa. Vammaiselle henkilölle korvataan hänen vammansa tai sairautensa edellyttämän tarpeen mukaisesti kokonaan tai osittain kustannukset. (L380/1987.)

Uusi vammaispalvelulaki säädettiin ensisijaiseksi suhteessa kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin.

5 HENKILÖKOHTAISEN AVUN KESKUS - AVUSTAJAKESKUS

Vuosien 2003–2006 aikana toimineen Henkilökohtainen avustaja järjestelmän kehittämisprojektin (HAJ) yhteydessä havaittiin tarve saada alueellisia Henkilökohtaisen avun keskuksia. Keskuksen kautta tuettaisiin vammaisen henkilön työnantajuutta, velvoitteiden hoitamista ja avustajan kanssa työskentelyä. Myös henkilökohtainen avustaja saisi perehdytystä ja ohjausta työhön liittyvissä asioissa. Keskuksat auttaisivat työntekijöiden rekrytoinnissa ja sijaisten välityksessä. Kehittämisprojektin jälkeen syntyi hieman eri konsepteilla toimivia Henkilökohtaisen Avun Keskuksia (avustajakeskuksia) eri puolille Suomea. Toiminta ei kuitenkaan ollut yhdenmukaista, koska kunnat sovelsivat vammaispalvelulakia eri tavalla ja henkilökohtaisten avustajien myöntämiskriteerit vaihtelivat. Eri kunnissa vammaiset henkilöt joutuivat eriarvoiseen asemaan, osa jäi kokonaan vaille henkilökohtaista avustajaa avun tarpeesta huolimatta. (Heinonen 2009, 8.)

Ajatuksena oli, että valtakunnallinen avustajatoiminnan tukikeskus voisi tarjota neuvontaa, koulutusta, kursseja ja muita tapahtumia. Lisäksi keskuksen alla voisi toimia laajapohjainen tiedottaminen, avustajatoiminnan kehittäminen, seuranta ja tutkiminen sekä alueellisten keskusten ja toimintamuotojen yhteistyöverkko. (Heinonen ym. 2006, 142.)

HAJ -projektin seurauksena syntyi yhteistyöverkosto (assistentti-info), henkilökohtaisen avun valtakunnallinen verkosto, jonka tarkoituksena oli yhdistää vammaiset ihmiset, heidän läheisensä, viranomaiset ja avustajat. Assistentti-infon tavoitteena oli lisätä ja vahvistaa osaamista henkilökohtaiseen apuun liittyvissä toiminnoissa yhteistyössä verkoston kanssa. Työmuotoina olivat neuvonta, konsultaatio, koulutus, tiedon jakaminen mm. nettisivu: www.assistentti.info, verkostoyhteistyö ja arviointitoiminta. (Saraste 2009.)

Tämän jälkeen Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien liitto ja Kynnys ry:n Assistentti info (Heta) yhdistivät kokemuksensa yhdenmukaistaakseen entisestään henkilökohtaisen avun tukitoimien toteutusta. Yhteistyöhankkeen (Sentterin) kautta lähdettiin kokoamaan yhdenmukaista toimintamallia seudullisen keskuksen kautta (Heinonen 2009, 8). Sentteri-hankkeen kehittämistyö tuotti raportin vuonna 2008, jonka pohjalta tehtiin rakenteellisia uudistuksia henkilökohtaisen avun toteuttamiseen. Uutena toimintamuotona maahamme luotiin Henkilökohtaisen Avun Keskuksen verkosto. Seudullisesti toimivien avustajakeskusten tukitoimintojen kautta vaikeavammaiselle henkilölle voitiin antaa tukea henkilökohtaiseen apuun liittyvissä kysymyksissä. Seutukunnallisia avustajakeskuksia palveli keskustoimisto, joka tuotti sisällöt ja tuki seudullista toimintaa. Keskitetyn toimintatavan etuna oli, että seudullisesti toimivat avustajakeskukset pystyivät panostamaan varsinaiseen toimintaan, henkilökohtaisen avun toteuttamiseen. Koko toimintaverkostoa hallinnoitiin ja hallinnoidaan sitä varten perustetun yhdistyksen kautta, jonka varsinaisina jäseninä olivat tukitoimien käyttäjät, vammaiset henkilöt itse. Tällainen toimintatapa oli käyttäjälähtöinen ja korkein päätöksentekovalta säilyi vaikeavammaisella henkilöllä (Heinonen 2009, 5).

Hyvä olisi muistaa, että sairaus on aina riski, joka voi kohdata kenet tahansa meistä. Vaihteleva tai vakava sairaus suistaa ihmisen usein epävarmuuteen, luottamusta elämään ei voi rakentaa enää yksin selviytymiselle. Riippuvuus muiden tuesta ja avusta kuuluu siis vaikeasti sairaan ihmisen jokapäiväiseen elämään. Henkilöiden tuleekin voida luottaa palvelujärjestelmään. Luottamus asiakassuhteessa edellyttää vastavuoroisuutta. Osallisuuden kokemus luo perustan asiakkaan ja palvelujärjestelmän avoimelle vuorovaikutukselle ja yhteistoiminnallisuudelle. Siksi onkin tärkeää, että ihminen itse on mukana, saa tietoa ja tulee kuulluksi omaa elämäänsä koskevien suunnitelmien teossa. (Metteri 2003, 92 -98.) Tämä toteutui Henkilökohtaisen Avun Keskuksen toimintaverkostossa.

Henkilökohtaisen Avun seudullisen keskuksen tarkoituksena oli:

- mahdollistaa vaikeavammaisten henkilöiden henkilökohtaisen avun turvallisen ja toimivan toteutuksen
- tarjota sellaisia avustamisen tukitoimintoja, jotka mahdollistavat vammaisen henkilön itsenäisen elämän ja henkilökohtaisen avun järjestymisen yksilöllisen elämäntilanteen mukaan
- tuottaa tukitoimintoja kustannustehokkaasti ja joustavasti koko toiminta-alueella

Tarkoitusten saavuttamiseksi keskuksien antoivat sisällöltään määritellyt tukitoimia avustajien rekrytoimiseksi, työsuhteen johtamisen ja hallinnan helpottamiseksi, juridisten työnantajavelvoitteiden ja palkkahallinnon hoitamiseksi. Keskuksien tuli toimia yhden hallinnon ja johdon alla. Tukitoimet tuli määritellä, johtaa ja osin tuottaa keskitetysti, vaikka tukitoimien toteutus tapahtuikin paikallisesti. (Heinonen 2009, 19.)

Keskuksien toimintaa ohjasivat arvot, jotka olivat eettisen ohjeistuksen perusta:

- Vammaisen itsemääräämisoikeus
- Itsenäisen elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus
- Tasapuolisuus
- Yksilöllisyys ja yksityisyys
- Ammatillisuus (asiantuntijuus)
- Palveluiden luotettavuus ja laatu

(Heinonen 2009, 21.)

Vaikka yhtenäistä käytäntöä toivottiin, oli kuitenkin muistettava, että yksilön tarpeet ja elämäntilanteet olivat erilaisia. Myös kuntien resurssit vaihtelivat. Yhtenäisten käytäntöjen luomiseksi pyrittiin lisäksi vaikuttamaan lakiuudistuksen sisältöön, saamaan valtio mukaan jakamaan kustannuksia sekä lisäämään lääninhallituksen valvontatyötä kuntatyöskentelyssä. Näillä toimenpiteillä oli tarkoitus saada luotettava järjestelmä, jossa Suomen kansalaiset ikään, sairauteen tai vammaan, kotipaikkaan tai muihin

henkilökohtaisiin taustatekijöihin katsoen, saisivat samoin perustein ja käytännön tarvitsemiaan palveluita ja tukitoimia. (Heinonen ym. 2006, 140–141.)

Yhdenmukaisen toimintamallin kautta vaikeavammaiset henkilökohtaisen avun käyttäjät saisivat tasa-arvoisesti tukea riippumatta siitä missä päin Suomea he asuisivat tai minkä seudullisen keskuksen asiakkaiksi he kuuluisivat. Henkilökohtaisen avun koko toimiala selkiytyisi ja toiminta yhtenäistyisi sekä ajan kanssa vakiintuisi. Myös avun järjestäminen ja eri osapuolten toiminta helpottuisi. Keskuksen toiminta tulisi tehokkaaksi, se olisi johdettavissa ja toiminnan kehittäminen tulisi mahdolliseksi. Vammaisen henkilö voisi olla seudullisen keskuksen asiakas riippumatta siitä, toimiiko hän itse työnantajana vai toimiiko keskus avustajan työnantajana? Kaikki nojautuisi kirjallisiin sopimuksiin. (Heinonen 2009, 25–28.)

5.1 Vaasan seudun avustajakeskushanke

Vaasan avustajakeskushankkeen suunnittelivat yhteistyössä Vaasan kaupungin vammaispalvelut, vammaisjärjestöjen edustaja ja henkilökohtaisten avustajien edustaja. Hankkeessa olivat mukana Maalahti, Mustasaari ja Vaasa. Hankkeen rahoituksesta vastasi Länsi-Suomen lääninhallitus. Hanketta ohjasi ohjausryhmä, joka koostui mukana olevien kuntien edustajista, vammaisten työnantajien edustajista ja henkilökohtaisten avustajien edustajista. Hankkeen vetäjänä toimi projektityöntekijä. Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskushanke oli voimassa 1.9.2007–31.10.2009. Toiminta jatkuu kuitenkin varmasti 31.12.2009 asti. Avustajakeskus toimii vammaispalveluiden tiloissa Vöyrinkatu 46 Vaasassa.

Hankkeelle asetetut päätavoitteet olivat:

- kehittää toimiva malli henkilökohtaisen avustajatoiminnan hallinnointiin ja organisointiin
- parantaa henkilökohtaisen avun saatavuutta, etsiä uusia avustajia vakituisiin työsuhteisiin ja lyhytaikaisiin sijaisuuksiin

- parantaa henkilökohtaisen avun toimivuutta, järjestää koulutusta, neuvontaa ja vertaistukea vammaisille henkilöille ja avustajille
- vahvistaa sosiaalityön osaamista sekä yhtenäistää alueen työkäytäntöjä ja kehittää yhteistyötä

Henkilökohtainen avustajakeskushanke teki yhteistyötä valtakunnallisen avustajakeskushankkeen (assistentti.info) ja muiden vammaistyön kehittämishankkeiden kanssa sekä jo toimivien avustajakeskusten kanssa. Paikallisina yhteistyötahoina olivat toimineet kunnat, ammattioppilaitokset, työvoimatoimisto ja järjestöt.

Vammaisten työnantajien tarpeet olivat avustajakeskushankkeen suunnittelun pohjana. (Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskus-hanke 2007.)

5.1.1 Rekrytointi

Avustajakeskuksen tehtävänä oli välittää sopivia avustajia vammaisille henkilöille sekä auttaa ja tukea avustajien valinnassa ja työnantajana toimimisessa. Yhtenä hankkeen lisätavoitteena oli luoda kaksikielinen avustajakeskus, koska Pohjanmaan alueen erityispiirteenä oli ruotsinkielisen palvelun ja materiaalin tarve. Avustajakeskustoiminnan myötä oli tarkoitus, että myös henkilökohtaisen avun saatavuus ja sujuvuus helpottuivat ja henkilökohtaisten avustajien työhön sitoutuminen parantui.

Syksyllä 2007 haastateltiin vammaisia henkilöitä ja henkilökohtaisia avustajia. Heiltä kerättiin tietoa ja kokemuksia henkilökohtaisen avun toimivuudesta ja ideoista sekä ehdotuksia avustajakeskuksen toimintaan. Esille nousi sijaisvälityksen tarpeellisuus ja parin tunnin keikka-avustajien saatavuus esim. iltamenoihin. Haastattelun tulos tuki asetettuja tavoitteita. (Vammaisten henkilöiden avustajatoiminnan soveltamisohjeet 2008.)

5.1.2 Palkanmaksu

Vammaisella työnantajalla oli mahdollisuus tehdä sopimus palkanmaksusta Vaasan kaupungin kanssa, jolloin Vaasan kaupunki toimi ns. sijaismaksajana. Tämä tarkoitti

sitä, että Vaasan kaupunki huolehti työnantajan/avustettavan puolesta tämän henkilökohtaisen avustajan/henkilökohtaisten avustajien palkanmaksusta ja korvasi muut välttämättömät kustannukset voimassa olevan henkilökohtaisen päätöksen mukaisesti. Vaasan sosiaali- ja terveystoimisto/vammaispalvelut korvasi henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kustannukset päätöksen mukaisesti. Työnantaja ja avustaja olivat vastuussa kaikista palkkaamiseen liittyvistä asioista. Työsopimus tuli tehdä KVATES:n (Kunnallisen virka- ja työehtosopimuksen) ja voimassa olevan henkilökohtaisen vammaispalvelupäätöksen mukaisesti. Vammaispalvelulle tuli toimittaa kopio työsopimuksesta.

Työnantajan/avustettavan tuli ottaa lakisääteiset työttömyysvakuutukset ja tapaturmavakuutukset. Vammaispalvelu avusti tarvittaessa vakuutusten ottamisessa. Avustettavan velvollisuutena oli työnantajana merkitä avustajan työtunnit työtuntilistaan ja huolehtia siitä, että avustajan tekemät työtunnit pysyivät myönnettyjen tuntien rajoissa. Palkanmaksu tapahtui kuukauden 15. päivä joko kuukausipalkkana tai tehtyjen tuntien mukaan. (Vammaisten henkilöiden avustajatoiminnan soveltamisohjeet 2008.)

5.1.3 Koulutus ja tukitoiminta

Syksyllä 2007 tehdyssä haastattelussa tuli esille, että avustaja ja avustettava henkilö kaipasivat paikkaa, josta saisivat neuvontaa ja ohjausta. Myös koulutuksen ja vertaistuen tarve nousi selvästi esille. Erityisesti henkilökohtaiset avustajat kaipasivat vertaistukea ja mahdollisuutta tavata muita avustajia, koska työ oli yksinäistä. Koulutusta työnantajana toimimiseen ja henkilökohtaisen avustajan tehtäviin oli järjestetty eri yhteistyötahojen kanssa. (Vammaisten henkilöiden avustajatoiminnan soveltamisohjeet 2008.)

5.2 Vaasan seudun avustajakeskushankkeen tulevaisuus

Hankkeen aikana lähialueen sosiaalityöntekijöiden välinen vammaistyön yhteistyö oli tiivistynyt ja henkilökohtaisen avun tarpeen arviointi ja palvelun myöntämisen kriteerit

rit olivat yhdenmukaistuneet. Avustajakeskuksen toiminta oli aloitettu hankkeen aikana ja toive oli, että keskuksen toiminta jatkuisi myös hankkeen jälkeen ja vakiintuisi. Yhtenä hankkeen perustajajäsenen tavoitteena oli, että avustajakeskuksen toiminnan tulisi laajentua koskemaan myös Etelä-Pohjanmaata ja näin toiminta laajentuisi seudulliseksi. (Luomanen 2009.)

6 TUTKIMUSTYÖ

Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen tutkimus ei pyrkinyt tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyrki ymmärtämään tapahtumaa ja ihmisen toimintaa sekä antamaan sille mielekkään tulkinnan. Sen tunnusmerkkeinä voitaisiin mainita mm:

- pyrkimys oli tarkastella ihmisen käyttäytymistä heidän omista lähtökohdistaan luonnollisessa ympäristössä
- käyttäytymisen ymmärtäminen sekä annettujen merkitysten hahmottaminen
- henkilökohtaisten rajoitteiden vaikutus tutkimukseen
- yhteiskunnan, vammaisen ja työntekijän arvostus henkilökohtaista apua kohtaan vaikuttaa tutkimuksen luonteeseen (Karasti 2004.)

Aineistolähtöisessä sisältöanalyysissä taas yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaukset tutkimustehtävään. Analyysi perustuu tutkintaan ja päättelyyn. Empiirinen aineisto (ihmisen konkreettinen maailma) liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksissa esitetään empiirisestä aineistosta muodostettu malli, käsitejärjestelmä, käsitteet tai aineistoa kuvaavat teemat. Johtopäätöksen tekemisessä tutkijat pyrkivät ymmärtämään mitä asiat tutkittavalle merkitsevät heidän omasta näkökulmasta analyysin kaikissa vaiheissa. (Aineisto ja sen käsittely 2003.)

6.1 Tutkimusmenetelmät

Tässä tutkimuksessa käytettiin kyselylomakkeiden osalta pääasiassa kvalitatiivista eli laadullista tekstipohjaista tutkimusmenetelmää, jotta saataisiin kokonaisvaltainen ja syvempi käsitys henkilökohtaisesta avusta ja työn toimivuudesta. Samalla annettiin tilaa tutkittavien henkilöiden näkökulmille ja kokemuksille sekä pystyttiin perehtymään tutkittavana olevaan aiheeseen että niihin liittyviin ajatuksiin, tunteisiin ja vaikuttimiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytettiin harkinnanvaraista otantaa, joka

rajattiin kyselylomakkein henkilökohtaisiin avustajiin sekä vammaisiin työnantajiin. Avoimien kysymysten kohdalla käytettiin tutkimusmenetelmänä lisäksi aineistolähtöistä sisältöanalyysiä. Tutkimusalue oli hyvin laaja ja kysymyksiä oli paljon, siksi tuloksena oli iso aineisto, josta tuli riittävän kattava ja siitä saatiin hyvä pohjan tekemiselle.

Kyselyiden lisäksi tehtiin henkilöhaastatteluita, jotka niin ikään toteutettiin kvalitatiivisella tekstipohjaisella tutkimusmenetelmällä. Pyrittiin laatimaan kysymykset niin, että ne kattoivat tutkimusongelman eli henkilökohtaisen avun kannalta keskeisiä osaluja ja kokonaisuuksia.

6.2 Tutkimustyön eettisyys

Tällaista tutkimusta tehtäessä tuli pohtia tutkijan vastuuta, luotettavuutta ja rehellisyyttä. Tutkimuksen tekijän vastuu lähti jo tutkimuksen suunnittelusta. Kyselyihin vastanneilla oli oikeus tietää, mihin kyselylomakkeita käytettiin, tutkimustuloksen käsittelystä ja julkaisemisesta. Sekä mitkä olivat kyselylomakkeiden tavoitteet, miten vastauslomakkeet hävitetään tuloksen valmistuttua. Tärkeää oli myös että tutkimus ei aiheuttanut vahinkoa niille, jotka olivat siihen osallistuneet. Tutkimusaineistoa käsiteltiin rehellisesti, niin että kaikki tutkimuksessa saatu tieto oli yhtä arvokkaassa asemassa.

Kyselylomakkeet palautettiin nimettöminä ja kysymykset oli laadittu niin, että lomakkeeseen vastanneiden henkilöiden henkilöllisyys ei tullut mistään ilmi. Henkilöhaastatteluita tehtäessä päämääränä oli ihmisarvon kunnioitus ja ihmisen kohtaaminen, arvostus ja hienotunteisuus. Henkilöhaastatteluisissa haastateltava sai säilyttää nimityksensä julkisuuteen. Henkilöillä oli oikeus tulla kuulluksi ja haastattelu suoritettiin hyvää vuorovaikutustaitoa käyttäen. Haastatteluiden jälkeen aineistosta tehtiin yhteenveto, joka haastattelun antajalla oli oikeus tarkistaa, korjata ja hyväksyä ennen ”painoon laittamista”.

6.3 Tutkimuksen toteutus ja kohderyhmät

Vaasan kaupungin vammaispalvelun johtajalta saatiin etukäteen suullinen lupa tutkimuksen aloittamiseen ja suorittamiseen sekä kyselylomakkeiden lähettämiseen henkilökohtaisille avustajille ja vammaisille työnantajille. Myöhemmin pyydettiin sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosalueen johtajalta virallinen lupa (liite 1). Kyselylomakkeiden mukana meni saatekirje (liite 2–3), jossa kerrottiin lyhyesti kuka kyselyn suoritti, sen tavoitteista ja siihen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Saatekirjeen ulkoasusta pyrittiin tekemään houkutteleva ja innostava vastaajille.

Kyselylomakkeet lähetettiin tammikuun lopulla henkilökohtaisille avustajille (liite 4–5) ja vammaisille työnantajille (liite 6–7). Vastauslomakkeet tulivat määräpäivään (13.2.2009) mennessä ja niitä alettiin käsitellä jo maaliskuun aikana. Kyselylomakkeista tehtiin nopeasti yhteenvedot (raakaversio), jotka lähetettiin avustajakeskus hankkeen projektityöntekijälle etukäteen tiedoksi ja keskustelun pohjaksi ohjausryhmän kokoukseen. Samoja raakaversioita käytettiin myöhemmin apuna grafiikan ja analyysien tekoon. Henkilöhaastattelut tehtiin 12.6.2009 ja 23.6.2009. Taulukoiden ja tuloksien pohdintaa alettiin tehdä jo kesäkuun lopulla ja jatkettiin lokakuun puoleen väliin. Myöhemmin huomattiin, että tarvittiin vielä yksi haastattelu, joka suoritettiin sähköpostilla 22.9.2009. Tällä haastattelulla tavoiteltiin ns. ulkopuolisen, ei kaupungin työntekijän mielipidettä avustajakeskuksen edelleen kehittämistä.

Lopputyön tekemisen ollessa täydessä vauhdissa Avustajakeskus hankkeen ohjausryhmä piti kokouksen 30.9.2009, johon tarvittiin yhteenveto kyselylomakkeiden tuloksista. Yhteenveto esitettiin ohjausryhmälle sen hetkisen tutkimuksen tuloksen pohjalta PowerPoint esityksellä. Avustajakeskus hankkeen päätösseminaari pidettiin 28.10.2009 Vaasan kaupunginkirjastossa. Tilaisuudessa tuli vahvasti esiin avustajakeskuksen tarpeellisuus. Kaikki haastattelumateriaali hävitettiin asianmukaisesti silppurilla. Tulosten analysointia ja syventämistä jatkettiin tämän jälkeen vielä lopulliseen muotoonsa.

6.3.1 Kyselylomakkeet

Kyselylomakkeet tehtiin yhteistyössä projektityöntekijän kanssa, jotta saataisiin vertailupohja avustajakeskushankkeen alussa tehtyyn kyselyyn. Kyselylomakkeet itsessään suunniteltiin tarkoin ja harkittiin kysymysten asettelu ja selkeys helposti vastattaviksi. Kyselyt tehtiin molemmilla kielillä sekä suomeksi että ruotsiksi ja ne lähetettiin jo tammikuun 2009 lopulla kaikille Vaasan kaupungin palveluksessa oleville ja olleille henkilökohtaisille avustajille, jotka olivat työsuhteessa ajalla 1.1.2008–31.1.2009 sekä avustettaville (vammaisille) työnantajille. Maalahden ja Mustasaaren lomakkeet lähetettiin suoraan kunnan sosiaalityöntekijöiden kautta, joiden kanssa oli etukäteen sovittu kyselylomakkeiden edelleen postittamisesta ao. kunnan kohderyhmille.

Kyselylomakkeita lähetettiin yhteensä yli kaksisataa, joista 153 kpl lähetettiin henkilökohtaisille avustajille ja 99 kpl avustettaville työnantajille. Postikyselyn vahvuutena oli tehokkuus, nopeus ja vaivattomuus. Kyselylomakkeet sai palauttaa nimettöminä kyselylomakkeen mukana olleessa palautuskuoressa. Kyselylomakkeissa oli tilaa myös omille mielipiteille, joita tulikin kiitettävästi. Henkilökohtaisista avustajista määräpäivään mennessä vastasi 49 henkilö ja työnantajista 46 henkilöä. Vastausprosentti henkilökohtaisten avustajien osalta oli 32,02 ja työnantajien osalta oli 46,46 %.

Kyselylomakkeiden kysymykset olivat strukturoituja eli lomakkeissa oli vastausvaihtoehdot valmiina sekä muutama avoin kysymys. Lomakkeiden kysymykset jaoteltiin neljään eri ryhmään/teemaan. Ryhmittelyt olivat seuraavat: henkilökohtaisen avustajan/työnantajan taustatiedot, Vaasan seudun avustajakeskuksen toiminta, henkilökohtaisena avustajana/työnantajana toimiminen ja avustajakeskuksen tulevaisuus. Avoimet kysymykset käsiteltiin aineistolähtöisen sisältöanalyysin mukaisesti, ne laskettiin ja ryhmiteltiin erilaisten vastauksien mukaan.

Kyselyillä pyrittiin saamaan vastaajien mielipide avustajakeskuksen tuttuudesta ja palveluiden saatavuudesta, oliko vastaaja tyytyväinen vai tyytymätön avustajakes-

kuksen toimintaan, mitä mieltä vastaaja oli varahenkilöstön ja koulutuksen tarpeesta sekä millaisena vastaaja näki avustajakeskuksen tulevaisuuden. Lisäksi kyselyiden tarkoituksena oli verrata tietoja aikaisemmin tehtyyn kyselyyn tulokseen, miten henkilökohtaisten avustajien ja avustettavan yhteistyö sujui avustettavan toimiessa työnantajana, mitä odotuksia kummallakin oli toisilleen ja miten yhteistyötä voitaisiin entisestään parantaa ja kehittää. Kyselyn tulos läpikäytiin kyselylomakkeen ryhmittelyn mukaisesti graafisena esityksenä (taulukoina), prosentteina, lukumäärinä sekä tarkemman sanallisen selvityksen mukaan. Tulokset selvitettiin tarkemmin kohdassa 7, Tutkimuksen tulokset ja pohdinta.

6.3.2 Haastattelut

Kyselyiden lisäksi tehtiin kolme henkilöhaastattelua. Haastateltiin projektityöntekijää, sosiaalityöntekijää ja Lihastautiliiton aluesihteerä (sähköpostihaastattelu). Henkilöiltä saatiin suostumus haastatteluun ja nimen esiintymiseen opinnäytetyössä (liitteet 8–10). Henkilöhaastatteluita tehtäessä annettiin heille etukäteen muutamia ”avain” kysymyksiä pohdittavaksi, jolloin haastateltavan oli helpompi vastata, tietäen mitä aiottiin kysyä. Kysymykset pitivät sisällään mielipiteitä avustajakeskuksen nykyisestä roolista, vastaako se tarkoitustaan, voiko avustettava vammainen olla työnantaja, mitä haasteita siinä on ja miten ne kohdataan. Onko avustajakeskuksella ollut vaikutusta aikaisempaan toimintaan, voiko toiminta jatkua kunnan järjestämänä vai onko jokin muu vaihtoehto parempi. Lisäksi vielä kysymys, mikä oli varmasti tärkein: Miten avustajakeskuksen toimintaa tulisi entisestään kehittää. Haastatelluille pyrittiin antamaan tunne ja tietoisuus, että henkilö voi vaikuttaa avustajakeskuksen nykyisen toiminnan kehittämiseen.

6.4 Tutkimuksen aikana ilmenneet ongelmat

Tutkimuksen suorittamisen aikana ilmeni muutamia ongelmia. Grafiikan ja tekstien yhteensovittaminen aiheutti hieman päänvaivaa. Vastauksia kyselyihin sekä henkilökohtaisilta avustajilta että vammaisilta työnantajina olisi toivottu enemmän. Näin olisi

ehkä saatu vastauksiin enempi erilaisia mielipiteitä. Osa työnantajien lomakkeista oli täytetty vain puoliksi, moniin kysymyksiin oli jätetty vastaamatta, joka heikensi tutkimustuloksen tarkkuutta. Tutkimustyön edetessä huomattiin tarve yhdelle lisähaastattelulle.

7 HAASTATTELUT

7.1 Projektityöntekijä Maarit Pekkarisen haastattelu 12.6.2009

Avustajakeskushankkeen käynnistäminen

Lihastautiliiton aktiivi aluesihteeriksi oli ollut mukana tekemässä projektisuunnitelmaa avustajakeskuksen käynnistämiseksi. Vastaavanlaisia avustajakeskuksia toimii mm. Turussa, Joensuussa ja Vantaalla. Tällä hetkellä Vaasassa toiminta oli samantyyppistä kuin Vantaalla ja kaupungilla oli vastuu keskuksen hallinnoinnista.

Avustajakeskuksen toiminta oli käynnistynyt kesäkuussa 2008. Toiminnan käynnistymisestä tähän hetkeen oli tapahtunut paljon kehitystä. Projektityöntekijän toiminta oli muuttunut rekrytoivammaksi palvelutoiminnaksi. Projektityöntekijä toimi samalla myös avustajakeskuksen työntekijänä. Hän haastatteli uusia henkilökohtaisiksi avustajiksi haluavia työntekijöitä, kertoi heille toiminnan luonteesta, työntekijän oikeuksista ja velvollisuuksista.

Vammaisen henkilön saatua myönteisen päätöksen kotikunnastaan, koskien henkilökohtaista apua, hän voi ottaa halutessaan yhteyttä projektityöntekijään, jos tarvitsi apua avustajan etsimisessä ja/tai neuvoja työnantajana toimimisessa. Projektityöntekijä kyseli silloin perusasioita vammaisen henkilön tilanteesta ja siitä millaista avustajaa hän etsi, millaisia työtehtäviä avustajalle kuului ja mitkä olivat työajat. Tämän jälkeen hän etsi avustajarekisteristä mahdollisia sopivia ehdokkaita, joihin vammaisen henkilö voi itse ottaa yhteyttä ja sopia tapaamisesta/haastattelusta ja tämän jälkeen valita heistä itselleen sopivan työntekijän. Toimintatavat vaihtelivat hieman eri henkilöiden kohdalla ja vammaisen henkilön toiveista riippuen.

Akuutti sijaisten saaminen äkillisten sairaustapausten tilalle ei vielä onnistunut moitteettomasti. Sijaisten löytyminen oli kiinni työnhakijan mahdollisuudesta ja halusta

ottaa vastaan nopeasti tulevia sijaisuuksia sekä tietenkin myös työtehtävistä ja niiden vaativuudesta.

Avustajakeskuksen toiminta on nykyään lyhyesti henkilökohtaisten avustajien rekrytointia, henkilökohtaisten avustajien välitystä, neuvontaa ja ohjausta. Neuvontaa ja ohjausta annettiin sekä avustajille että työnantajille. Lisäksi avustajakeskus järjesti koulutusta työnantajille ja avustajille yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Vammainen työnantajana

1.9.2009 voimaan astui uusi vammaispalvelulaki, jonka mukaan vammainen voi itse valita oliko hän työnantajan roolissa vai oliko siinä joku muu, järjestettiin henkilökohtainen apu ostopalveluna tai kunnan omana toimintana. Tämä riippui hyvin paljon kunnasta ja mitä siellä oli tarjolla.

Henkilökohtaisen avun tarpeen määritteli vammainen henkilö itse yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityön osuus oli mieltä, oliko henkilökohtainen apu oikea palvelumuoto ja mitä muita vaihtoehtoja oli olemassa. Subjektiiivinen oikeus avun saamiseen oli henkilöllä, joka oli vaikeasti vammainen ja jolla oli välttämätön avun tarve. Mikäli vammainen itse halusi olla työnantaja, oli hänellä siihen oikeus ja mahdollisuus. Näin toimittaessa säilyi vammaisella ns. itsemääräämisoikeus ja samalla hän oli itse myös vastuussa henkilökohtaisen avustajan perehdyttämisestä tehtävään.

Avustajakeskuksen kautta oli työnantajalle annettu neuvontaa ja ohjausta sekä tehty kotikäyntejä, koskien työsopimus/tuntilista asioita. Avustajakeskuksen antamien koulutusten aiheet olivat olleet: työnantajana toimimisen perusteet, työsuhteen vuorovaihdutus ja henkilökohtaisen avustajan työsuojaus.

Kenellä vastuu toiminnan jatkumisesta

Haastatteluhetkellä avustajakeskus teki yhteistyötä vammaisjärjestöjen, työvoimatoimiston ja assistentti.infon kanssa (valtakunnallinen yhteistyö/ henkilökohtaisen avun valtakunnallinen verkosto).

Vaasaan oli suunnitteilla vammaisjärjestöjen yhteinen järjestöalo, johon oli suunniteltu myös avustajakeskukselle toimistotilaa. Hankkeen alussa ja kaupungin toiveena oli ollut myös, että avustajakeskusta voisi hallinnoida jokin puolueeton taho, esim. vammaisjärjestöt.

Toiminnan kehittäminen

- Toimintaa tulisi kehittää esim. sijais- ja keikkavälityksiä kehittämällä tai saamalla aikaan toimiva varahenkilöstö. Henkilöt hoitaisivat akuutit sijaisuudet. Varahenkilöstön työntekijät voisivat olla esim. kk-palkkaisia (koko- tai osapäiväisiä). He voisivat ottaa hoitaakseen henkilökohtaisen avun välityksen myös virka-ajan (klo 8–16) ulkopuolella esim. iltaisin, kun heillä ei ollut akuuttia sijaisuutta.
- Myös koulutusta tulisi lisätä työnantajille (peruskurssi) ja henkilökohtaisille avustajille (esim. ensiapukurssit sekä työhön perehdyttävää koulutusta että jatkokoulutusta).
- Avustajakeskukseen tulisi saada toimivat atk-järjestelmät, joiden avulla rekrytoinnit, henkilökohtaisten avustajien sijoittuminen ja avun tarve ym. tieto olisi tietokoneella yhteensopivilla ohjelmilla.

7. 2 Sosiaalityöntekijä Susanne Ståhlin haastattelu 23.6.2009

Avustajakeskushankkeen käynnistäminen

Ennen vammaiskeskuksen käynnistymistä vammaisille tarkoitettavat avustajat olivat Vaasan kaupungin palveluksessa. Heille laadittiin työsopimus ja muut tarvittavat ohjeet ja työsuhdetta koskevat asiat sosiaalityöntekijän avustuksella. Työntekijöille tuli hankkia työpaikka, mikäli vammaisen ei tarvinnut avustajaa kokoaikaisesti tai he eivät tulleet toimeen keskenään. Tämä aiheutti paljon ylimääräistä työtä sosiaalityöntekijälle, jonka oli hoidettava tätä oman toimensa ohella. Sosiaalityöntekijä tiedotti erilaisista asioista avustajille ja toimi tavallaan heidän etujensa valvojana.

Nykyään avustajakeskuksen toimiessa sosiaalityöntekijä kunnan edustajana määritteli vammaisen avun tarpeen ja kuinka sitä käytettiin. Avustajakeskus haastatteli avustajiksi haluavia ja teki heidän kanssaan työsopimukset, joissa sosiaalityöntekijä voi olla tarvittaessa apuna. Ainoastaan tuntilistat tulivat kuntien työntekijöiden laskettavaksi ja johtava sosiaalityöntekijä hyväksyi ne maksettavaksi.

Susanne Ståhl oli tyytyväinen siihen, että avustajakeskuksen myötä hänen työnsä oli nyt lähempänä sosiaalityötä, koska hänen ei tarvinnut enää toimia avustajien työnvälittäjänä.

Vammaisen työnantajana

Sosiaalityöntekijän mukaan vammaisen pystyi ja voi toimia työnantajana. Hänhän oli paras asiantuntija avun saamisessa ja hän toimi kaikkein lähinnä avustajaa. Työsuhde voi parhaimmillaan olla erittäin toimiva, koska vammaisella oli parhaimmat lähtökohdat ohjata avustajaa toimimaan niin hyvin kuin mahdollista helpottaakseen hänen arkeaan.

Avustajakeskus hankki tarvittaessa vammaisille haastattelujen avulla avustajia, joista he valitsivat itselleen sopivimman. Työnantajana vammaisella oli oikeuksia ja velvol-

lisuuksia, joista hänen tuli selviytyä. Avuksi työnantajana toimimiselle järjestettiin koulutusta ja annettiin neuvontaa palkkaukseen ja siihen liittyvään verotukseen ja valtiolle tilitettäviin maksuihin. Lisäksi vammaisella oli työnantajana vastuu työpaikalla, joka useimmiten oli hänen oma kotinsa. Aikaisemmin henkilökohtainen avustaja otti yhteyttä työpaikalla tapahtuvista ongelmista sosiaalityöntekijään ja hänellä oli vaikeuksia tietää, mitä kotona todella tapahtui.

Kenellä vastuu toiminnan jatkumisesta?

Kunnilla oli erilaisia käytäntöjä avustajakeskus toiminnassa. Esimerkiksi Joensuussa järjestö huolehti avustajakeskuksen toiminnasta. Vantaa oli lähinnä Vaasan mallia tällä hetkellä. Susanne Ståhl näki, että avustajakeskuksen vaikutus korostui koko ajan työn lisääntyessä. Hän ei pitänyt ollenkaan välttämättömänä, että avustajakeskus olisi samassa paikassa, kuin sosiaalityö Vaasan kaupungissa, vaan avustajakeskus voisi toimia ihan omissa tiloissa tai vaikkapa järjestöjen toimintana.

Kehittäminen

Kehittämistä löytyi avustajien saamisessa. Varahenkilöstö järjestelmä olisi suotavaa, koska tällöin olisi helpompi saada äkkinäiseen avun tarpeeseen henkilö pienellä varoitusaajalla. Sosiaalityöntekijää helpottaisi kovasti, kun olisi työntekijöitä äkkinäisiin hälytyksiin valmiina heti töihin. Validialla (Invalidiliiton hallinnoima henkilökohtaisten avustajien välityspalvelu) oli ollut tarjottavana lyhytaikaisia avustajia tulemaan vammaisen avuksi muutaman tunnin varoitusaajalla. Äkilliset tarpeet vaihtelivat sen mukaan, kuinka avustajia oli sairauslomilla. Validia laskutti kuntaa suoraan näissä tapauksissa.

7.3 Vammaisjärjestöjen edustajan Marjo Luomasen haastattelu sähköpostilla 22.9.2009

Avustajakeskushankkeen käynnistäminen

Odotuksena oli paljon mm., että hankkeen jälkeen Vaasan seudulla sekä mahdollisesti Etelä-Pohjanmaalla olisi avustajakeskus, joka välittäisi pitkä- ja lyhytaikaisia henkilökohtaisia avustajia niitä tarvitseville vammaisille työnantajille. Tärkeänä kohtana avustajakeskuksen toiminnassa olisi akuuttiavun välitys. Odotuksena oli myös, että avustajakeskus järjestäisi koulutusta listoillaan oleville työnhakijoille ja jo työssä oleville työntekijöille sekä työnantajille.

Vaasassa toimi avustajakeskus, jonka listoilla oli työnhakijoita. He saivat tiedon henkilökohtaisen avustajan työstä, mutta eivät varsinaista koulutusta. Välitys toimi, mutta akuutisti apua oli vaikea saada.

Hankkeen alussa suunnitelmat olivat hyvin selkeät. Selvät strategiat ja visiot olivat mielessä hanketta haettaessa sekä valtakunnallisesti yhteistyötahoverkostot olivat luotuna. Hankkeen alkua hidasti projektityöntekijän valinta. Aluksi valitun työntekijän työaika vei paljon tutustuminen hankkeeseen, henkilökohtaiseen apuun, avustajan työhön, yhteistyökuvioihin, työympäristöön jne.

Hankkeen loppusuoralla odotukset olivat, että hanke olisi laajentunut enemmän, vähintään Seinäjoelle saakka ja että myös muita kuntia olisi ollut paljon enemmän mukana. Myös näkyvyyttä mediassa (lehdistö, tv, radio) olisi pitänyt olla enemmän, näin yleiselle väestölle olisi tullut vielä enemmän henkilökohtaisen avustajan työ tutuksi. Avustajakeskuksen toimintaa olisi voinut markkinoida enemmän.

Vammainen työnantajana

Vammainen henkilö voi toimia työnantajana. Olisi hyvä, jos kunta/kaupunki hoitaisi työnantajan halutessa palkanmaksuun liittyvät tehtävät, koska se olisi monesti asia,

josta voi tulla erimielisyyksiä työnantajan ja työntekijän välille. Avustajakeskuksen tulisi järjestää säännöllisesti koulutusta työnantajille.

Kenellä vastuu toiminnan jatkumisesta?

Toiminnan jatkuminen tulisi olla taloudellisesti kuntien/kaupunkien vastuulla ja kuntia pitäisi olla enemmän mukana, koska lain mukaan kunnilla olisi järjestämisvastuu. Toiminnan johtamisessa tulisi olla myös järjestöt mukana, jotta toiminta olisi asiakaslähtöistä.

Toiminnan kehittäminen

Tällä hetkellä avustajakeskus-hankkeita oli paljon ympäri Suomea, Vaasa oli ollut ns. edelläkävijä näissä hankkeissa. Toimintaa tulisi jatkossa kehittää mm. seuraavasti:

- Neuvotteluiden käyminen muiden Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan kuntien kanssa sekä toiminta-alueen laajentaminen
- Koulutuksia säännöllisesti avustajille ja työnantajille sekä potentiaalisille avustajille
- Yleistä tiedotusta, juttuja ja tietoa mediaan henkilökohtaisesta avusta ja henkilökohtaisen avustajan työstä, avustajakeskuksen markkinointia
- Yhteistyötä eri koulujen kanssa
- Avustajakeskus voisi hoitaa palkanmaksuun liittyvät tehtävät
- Avustajien akuuttisijaisvälitys toimimaan

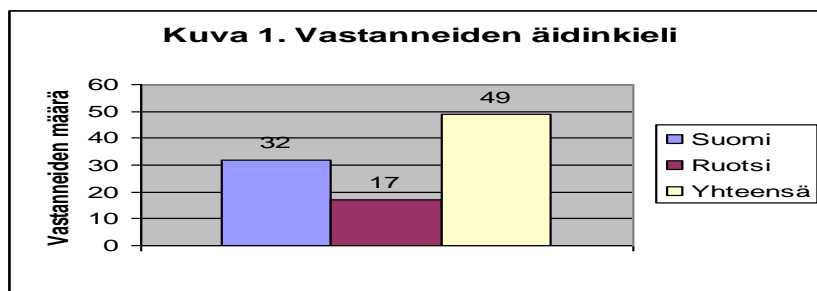
Avustajakeskuksen tulisi olla puolueeton kolmas taho vammaisen työnantajan ja henkilökohtaisen avustajan välillä, jonka puoleen voisi kääntyä kaikissa henkilökohtaiseen apuun liittyvissä asioissa.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA POHDINTA

8.1 Henkilökohtaisille avustajille suunnatun kyselyn tulos

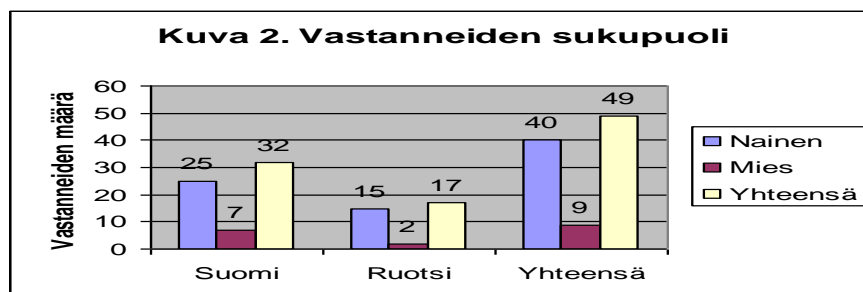
TAUSTATIEDOT:

Äidinkieli

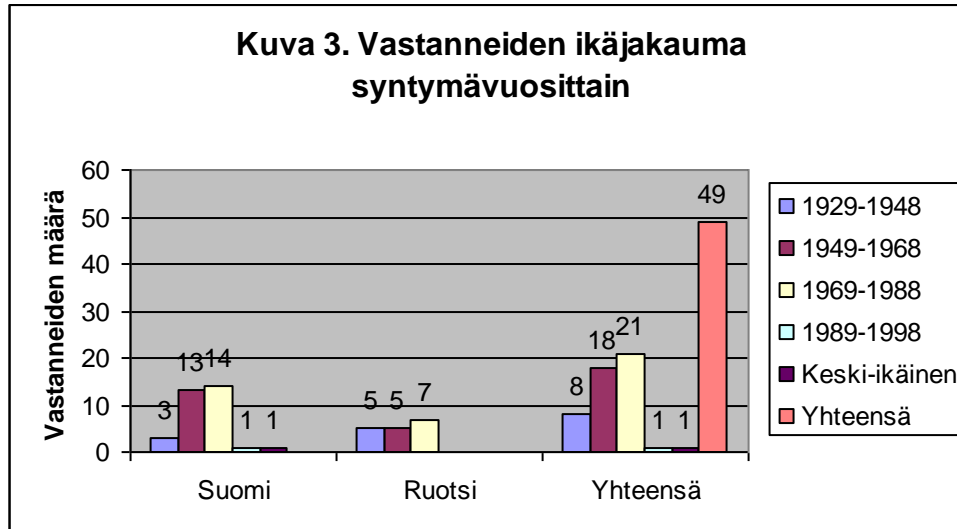
Maalahden, Mustasaaren ja Vaasan henkilökohtaisille avustajille lähetettiin kyselylomakkeita yhteensä 153, joihin vastasi yhteensä 49 henkilöä, heistä suomenkielisiä 32 ja ruotsinkielisiä 17. Vastausprosentti oli 32,02.

Sukupuoli

Vastanneista oli suomenkielisiä naisia 25 ja ruotsinkielisiä naisia 15 henkilöä. Miehiä oli suhteessa vähemmän, suomenkielisiä vain 7 ja ruotsinkielisiä 2 henkilöä, eli yhteensä 40 naista ja 9 miestä. Suomenkielisten miesten osuus oli 28 %, kun taas ruotsinkielisten miesten osuus oli vain 13,33 % henkilökohtaisista avustajista.

Ikäjakauma syntymävuoden mukaan

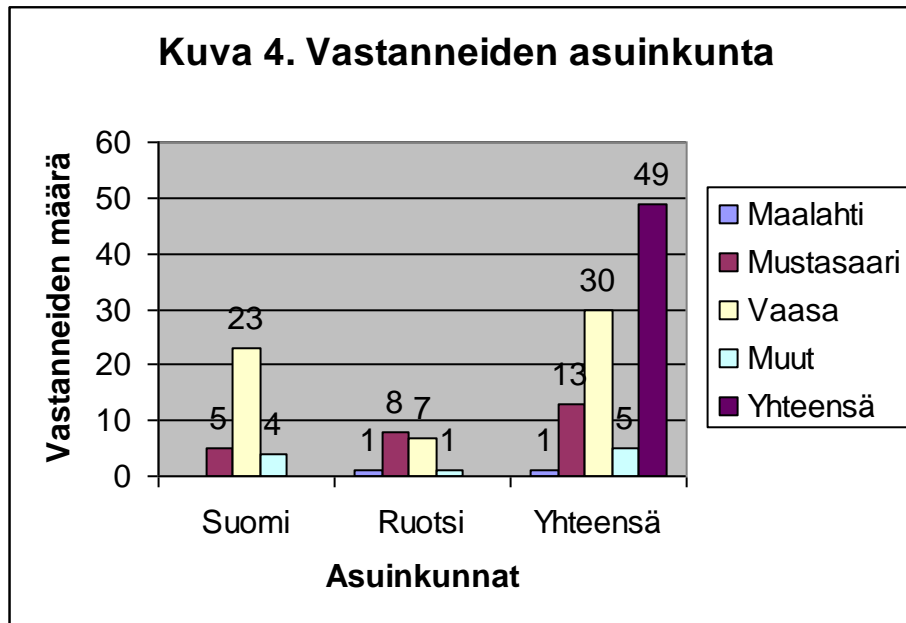
Suomenkielisten henkilökohtaisten avustajien ikäjakauma painottui selkeästi vuosina 1949–1988 syntyneiden välille, joista erikseen vielä erottuivat 1949–1958 ja 1979–1988 syntyneet. Huomioitavaa oli, että suomenkielisistä henkilökohtaisista avustajista yksi oli iältään jo yli 80-vuotias ja yksi alle 18-vuotias. Palkkatoimistosta saatujen tietojen mukaan nuorten alle 18 v. avustajien määrä on kasvava. He avustavat vanhempansa, sukulaista tai ystävää.

Ruotsinkielisten henkilökohtaisten avustajien ikäjakauma oli tasaisempi, johtuen avustettavien suhteessa pienemmästä määrästä. Vuosina 1969–1988 syntyneiden määrä oli kuitenkin selkeästi suurin joukosta.

Huomioitavaa oli myös iäkkäiden yli 60–70 -vuotiaiden avustajien määrä. Heitä oli vastanneiden joukossa yhteensä kahdeksan henkilöä. He avustivat joko omaa puolisoaan, ystävää tai lastaan.

Joukossa oli myös yksi suomenkielinen keski-ikäinen, joka ei halunnut sijoittaa itseään mihinkään annettuun ryhmään.

Asuinkunta

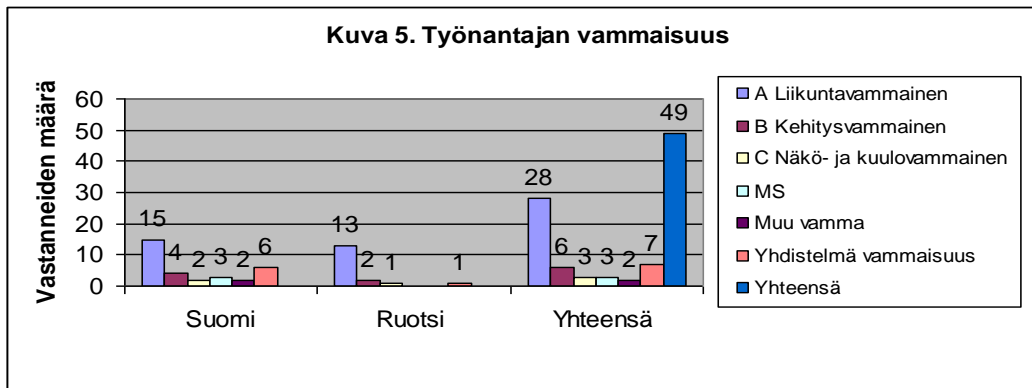

Vastanneista henkilökohtaisista avustajista Vaasassa asui yli puolet eli 61,22 % (30 henkilöä), Mustasaarella 26,53 % (13 henkilöä) ja Maalahdessa vain 2,05 % (yksi henkilö). Muilla paikkakunnilla asuvia oli yhteensä 10,20 % (viisi henkilöä). Heistä suomenkielisiä oli Isokyröstä (1), Kurikasta (1), Tampereelta (1) ja Ylistarosta (1) ja yksi ruotsinkielinen Pietarsaaresta.

Mielenkiintoista oli havaita, että henkilökohtainen avustaja saattoi tulla muualta paikkakunnalta avustamaan Vaasassa olevaa sukulaistaan tai ystävää. Tämä oli mahdollista, koska henkilökohtainen apu annettiin avustettavalle myönnetyn avun tarpeen mukaan. Työ tehtiin tuntityönä avustettavan kanssa keskenään sovittavana ajankohtana.

Avustettavan työnantajan vammaisuus

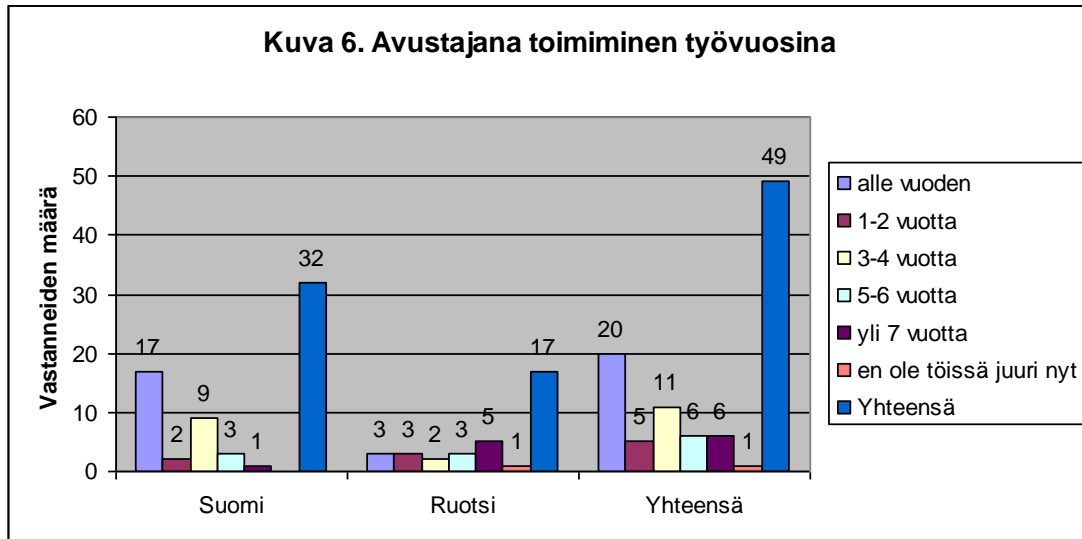

Henkilökohtaiset avustajat toimivat avustajina hyvin erilaisille avustettaville (työnantajille). Suurimmalla osalla heistä oli liikuntavamma (A), kehitysvamma (B) tai yhdistelmä eri vammaisuuksista. Myös MS-tauti sekä näkö- ja kuulovammaisuus (C) olivat melko yleisiä työnantajien sairastamia sairauksia. Taulukossa oleva muu vamma oli aivovaurio (1) ja yhden vastaajan mukaan kysymyksessä oli vain vammainen henkilö. Esimerkkejä avustettavista, joilla oli yhdistelmä eri vammaisuuksista:

- liikuntavamma + kehitysvamma (1)
- liikuntavamma + kehitysvamma + aivohalvaus (1)
- liikuntavamma + neurologinen vamma + afasia + alkoholismi (1)
- liikuntavamma + näkö- ja kuulovamma (2)
- liikuntavamma + näkö- ja kuulovamma + aivohalvaus (1)
- kehitysvamma + näkö- ja kuulovamma (1)

Huomioitavaa oli, että toimiakseen henkilökohtaisena avustajana, henkilö ei tarvinnut mitään erityistä tutkintoa tai koulutusta, vaikka työ monelta osin saattoi olla lähes hoitajan työtä. Henkilökohtainen avustaja toimi kuitenkin ensisijaisesti avustettavan työnantajan käsinä ja jalkoina, auttoi heitä selviytymään elämän arkisista asioista, joita avustettava tekisi itse, jos pystyisi, esim. lehden luvusta, kahvinkeitosta, kaupassa käynnistä jne.

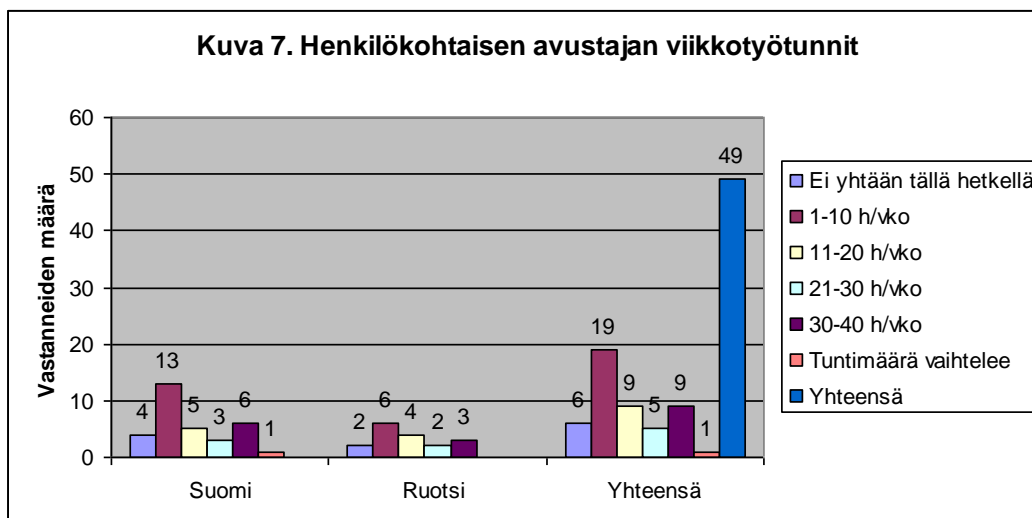
Henkilökohtaisen avustajan toiminta työvuosina

Vastanneista henkilökohtaisista avustajista yhteensä 40,82 % (20 henkilöä) olivat uusia avustajia, jotka olivat toimineet tehtävässään alle vuoden. Seuraavaksi suurin ryhmä oli 3–4 vuotta tehtävissä toiminut. Suomenkielisillä suhde kaikkiin vastanneisiin oli sama, prosentuaalisesti vain alle vuoden tehtävässä olevia oli yhteensä 53,12 (17 henkilöä). Ruotsinkielisiä avustajia oli tasaisesti kaikista vuosiryhmistä.

Oli syytä olettaa, että avustajakeskushanke oli saatu pyörimään ja uusia henkilökohtaisia avustajia (2 vuotta ja alle tehtävässä olleita) oli saatu rekrytoitua tehtävään, koska heitä oli prosentuaalisesti vähän yli puolet vastanneista 51,02 (25 henkilöä). Avustajakeskushanke käynnistyi jo syksyllä 2007 ja itse avustajakeskuksen toiminta käynnistyi kesäkuussa 2008.

Henkilökohtaisen avustajan viikkotyötunnit

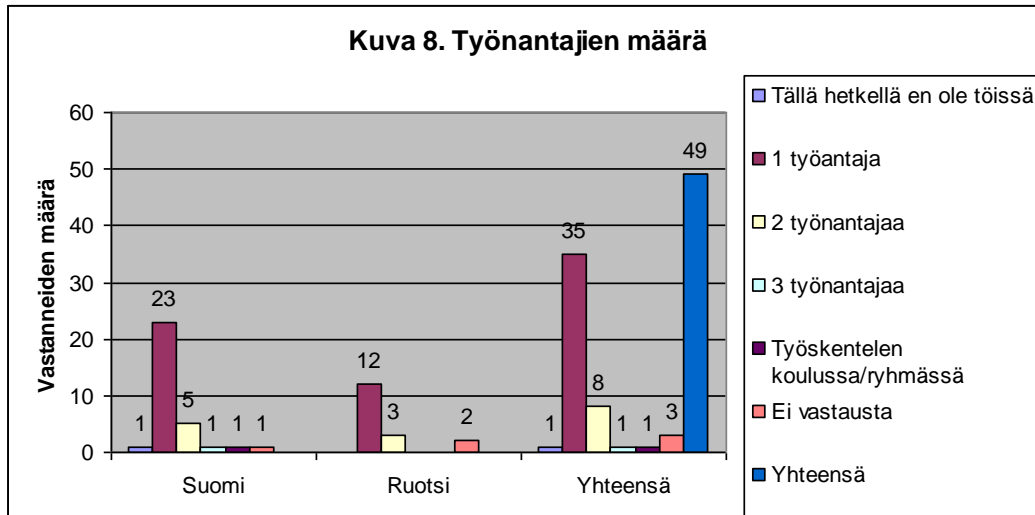

Taulukon mukaan suomenkielisistä henkilökohtaisista avustajista suurimmalla osalla viikkotyöaika oli 1–10 h/viikko 40,63 % (13 henkilöä). Ruotsinkielisten viikkotyöajat olivat jakautuneet tasaisemmin.

Kaikista vastanneista kuudella henkilöllä ei ollut vastaushetkellä yhtään viikkotyötuntia, epäselväksi jäi oliko kysymyksessä sellaiset henkilökohtaiset avustajat, joilla ei ollut avustettavaa henkilöä vai eikö heillä juuri vastaushetkellä ollut kertymässä yhtään viikkotyötuntia. Työn luonteesta johtuen saattoi avustettava tarvita apua vain esim. 1–2 päivänä kuukaudessa. Seuraavassa taulukossa (Kuva 8.) oli vain yksi vastaaja, jolla ei vastaushetkellä ollut voimassaolevaa työsuhdetta.

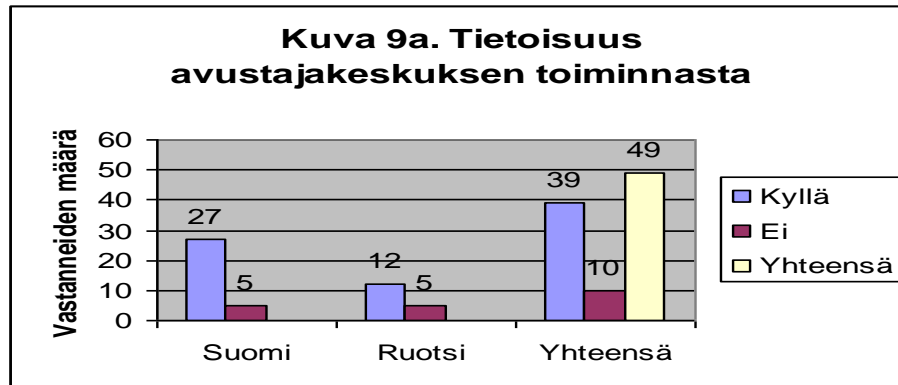
Vastaushetkellä suurin osa henkilökohtaisista avustajista saivat palkkansa tehtyjen tuntien mukaan. Mikäli viikkotyöaika pystyttäisiin tarkoin määrittelemään (avustettava käyttäisi säännöllisesti hänelle luvattua apua), voitaisiin palkka maksaa kuukausipalkkana eli palkka tulisi säännöllisesti joka kuukauden 15. päivä viikkotyöajan suhteessa. Peruspalkan lisäksi maksettavat erilliskorvaukset (ilta-, lauantai-, sunnuntai- ja yötyölisät) tulisivat maksuun takautuvasti tunti- ja vuorokauden toimittamisen jälkeen seuraavan kuukauden peruspalkanmaksun yhteydessä.

Työnantajien määrä/henkilökohtainen avustaja

Pääosin kaikilla vastanneilla henkilökohtaisilla avustajilla 71,43 % (35 henkilöä) oli vain yksi avustettava työnantaja. Sama suuruusluokka oli sekä suomenkielisillä että ruotsinkielisillä. Vastanneista avustajista 16,33 % (8 henkilöllä) oli kaksi työnantajaa ja yhdellä henkilökohtaisella avustajalla oli jopa kolme työnantajaa.

VAASAN SEUDUN AVUSTAJAKESKUKSEN TOIMINTA:

Henkilökohtaisen avustajan tietoisuus avustajakeskuksen toiminnasta

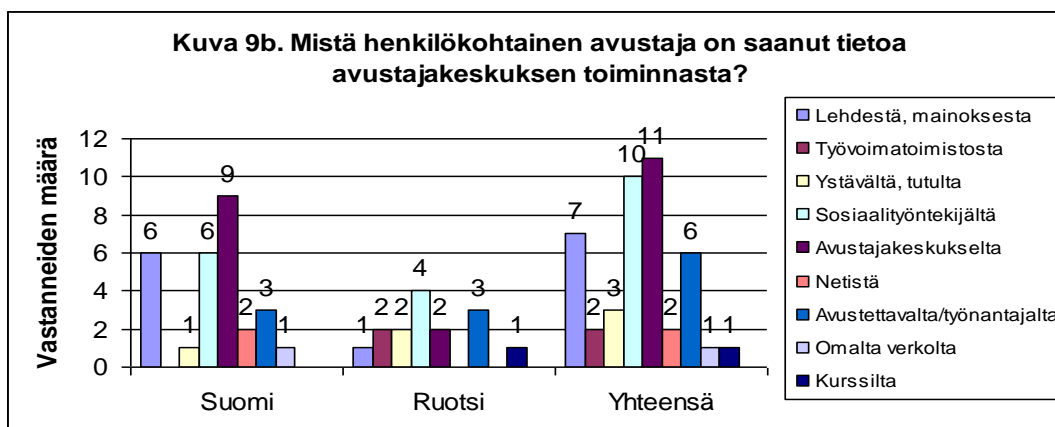
Suurimmaksi osaksi kaikki vastanneet 79,51 % (39 henkilöä) olivat tietoisia syksyllä 2007 käynnistyneen avustajakeskushankkeen toiminnasta. Yllättävän moni kuitenkin ilmoitti 20,41 % (10 henkilöä) etteivät tienneet asiasta.

Lisäksi haluttiin kartoittaa, mistä he olivat tiedon saaneet. Vaihtoehtoina olivat:

- paikallislehti, mainos, netti
- työvoimatoimisto
- ystävä/tuttu
- sosiaalityöntekijä, avustajakeskus
- avustettava/työnantaja
- oma verkosto
- kurssi

Vaihtoehtoiksi valittiin yllämainitut siksi, että samalla löytäisimme mahdolliset kehittämiskohteet, millä voisimme tehdä avustajakeskusta entistä näkyvämmäksi ja saada keskus kuntalaisten, työnantajien ja työntekijöiden tietoisuuteen.

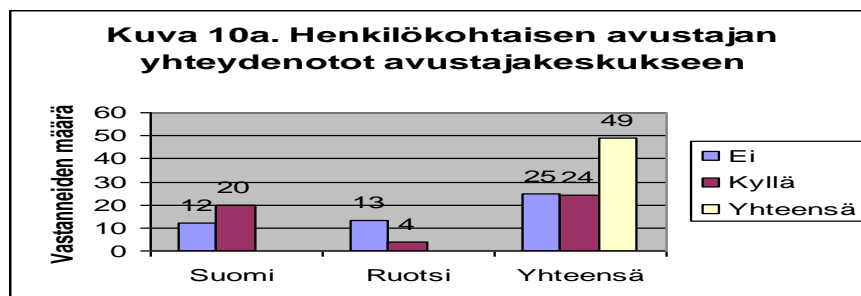
Mistä henkilökohtainen avustaja on saanut tiedon avustajakeskuksen toiminnasta?

Tämän kysymyksen kohdalla oli vastaajia (39), jotka olivat tietoisia avustajakeskuksen toiminnasta (katso kuva 9a). Vastaajat olivat antaneet useamman vaihtoehdon tietolähteeksi. Kaikkien vastanneiden kesken nousi esille kaksi tärkeää tietolähdettä: sosiaalityöntekijä ja avustajakeskus itse (projektityöntekijä). Myös lehti-ilmoittelu ja mainostaminen olivat tuottaneet tulosta. Tärkeä informaation antaja oli myös työnantaja itse.

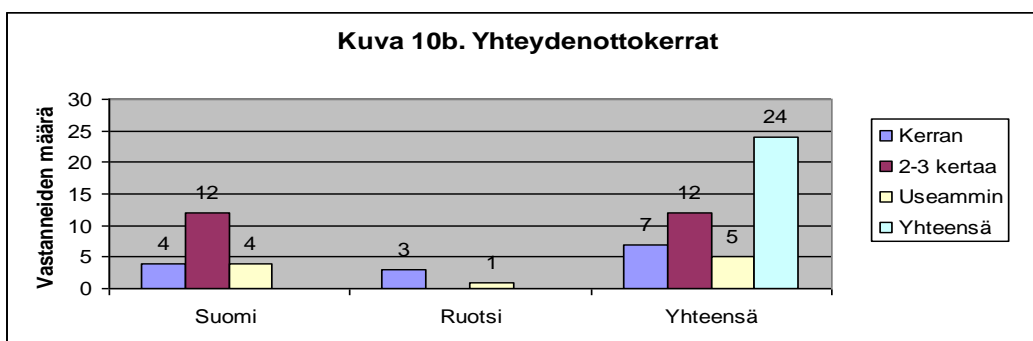
Yllättävän vähän tietoa olivat vastaajat saaneet työ- ja elinkeinotoimistosta ja nettien kautta. Nämä kaksi olisivat selkeitä kehittämiskohteita, jotka olisi hyvä yhdistää. Työtön työntekijä ottaa yleensä yhteyttä työ- ja elinkeinotoimistoon löytääkseen itselleen työpaikan. Paljon myös vierailaan työvoimatoimiston nettisivuilla etsimässä vapaita työpaikkoja. Tutustuesssa työvoimatoimiston nettisivuille, oli henkilökohtaisille avustajille runsaasti töitä, mutta mistä hakija saisi tietää avustajan työstä vähän enemmän ja tarkemmin. Tätä puolta tulisi kehittää niin, että työ- ja elinkeinotoimiston sivuilta olisi aiheesta kiinnostuneille suora yhteys Vaasan avustajakeskuksen omille nettisivuille/kotisivuille, joista saisi ajankohtaista ja – tasaista tietoa henkilökohtaisesta avusta ja siihen liittyvästä työstä.

Henkilökohtainen avustaja on ollut yhteydessä avustajakeskukseen

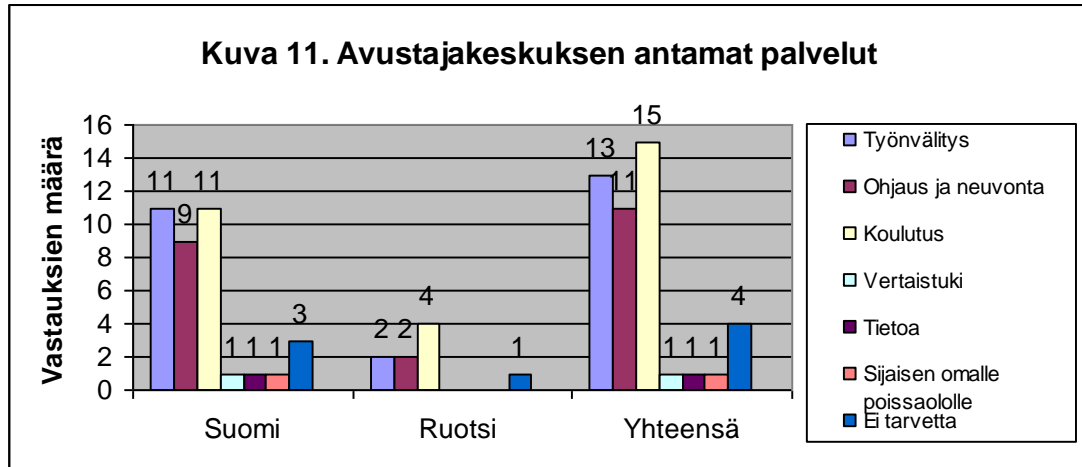
Vastanneista yhteensä 48,98 % (24 henkilöä) oli ottanut yhteyttä ja 51,02 % (25 henkilöä) ei ollut aikaisemmin ottanut yhteyttä avustajakeskukseen. Suomenkielisistä oli selkeästi enemmistö ollut yhteydessä projektityöntekijään, kun taas ruotsinkielisistä vain 4/17 henkilöä. Vaikuttaako tähän ruotsinkielisten avustettavien ja henkilökohtaisten avustajien keskinäinen kommunikaatio ja asioista keskenään informointi? Avustajakeskuksesta sai palvelua sekä suomenkielillä että ruotsinkielellä eli se ei voi olla syynä yhteydenottojen määrään tai tarpeeseen.

Yhteydenottokerrat

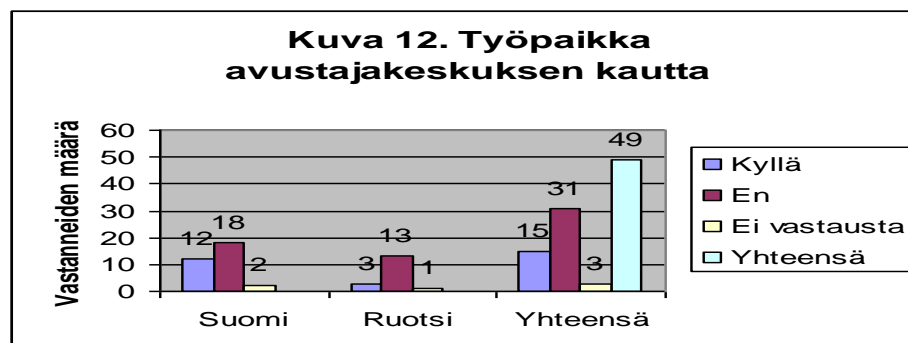
Suomenkielisistä avustajista, jotka olivat ottaneet yhteyttä avustajakeskukseen selvittääkseen asioita, kysyäkseen neuvoa jne., olivat useimmat ottaneet yhteyttä useammin kuin kerran. Heitä oli kaikista vastanneista (24 henkilöstä) yhteensä 17 henkilöä. Ruotsinkielisistä vain kolme henkilöä oli ollut yhteydessä avustajakeskukseen kerran ja yksi useammin.

Avustajakeskuksen antamat palvelut

Ne vastaajat, jotka olivat olleet yhteydessä avustajakeskukseen, olivat saaneet avun useissa eri asioissa. Tärkeimpänä esille nousivat henkilökohtaiseen apuun liittyvä koulutus, työnvälitys sekä ohjaus- ja neuvonta. Vastaajista 16:lla ei ollut tarvetta ottaa yhteyttä em. asioiden suhteen avustajakeskukseen.

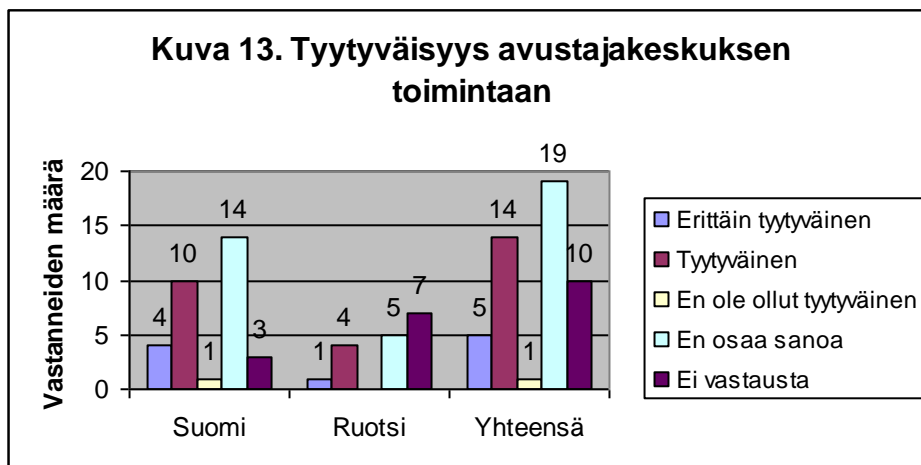
Työpaikka avustajakeskuksen kautta

Vastanneista yhteensä 30,61 % (15 henkilöä) oli saanut työpaikan avustajakeskuksen kautta ja he olivat niitä henkilöitä, jotka olivat ottaneet yhteyttä avustajakeskukseen työvälityksen merkeissä. Kuvassa 10a. ilmenee, että vastanneista peräti 25 henkilöä ei ollut vastaushetkellä kertaakaan ottanut yhteyttä avustajakeskukseen

Tyytyväisyys avustajakeskuksen toimintaan

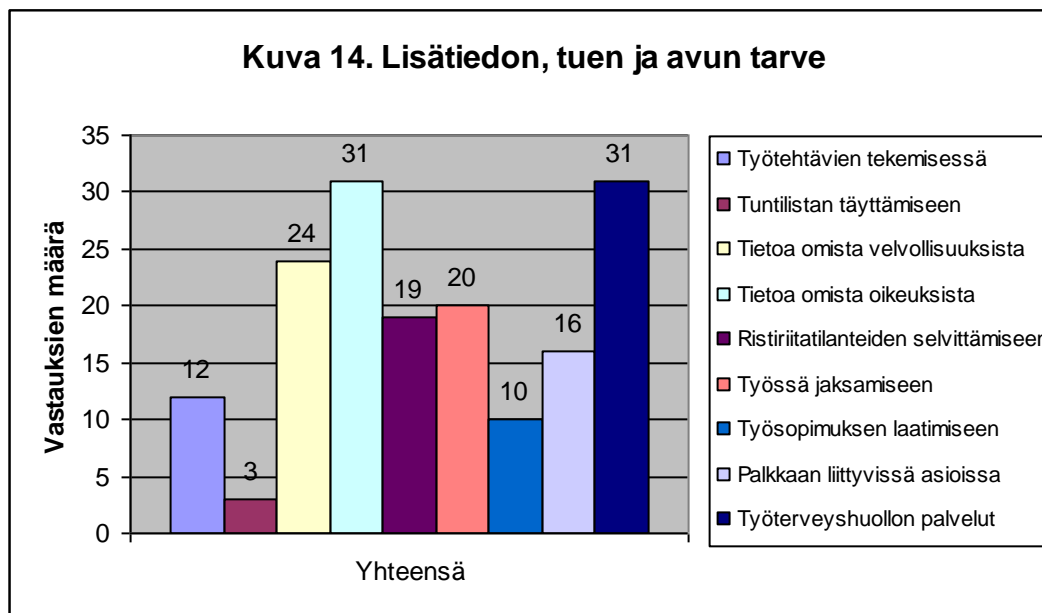

Perusteluita tyytyväisyyteen/tyytymättömyyteen:

Henkilöt, jotka olivat erittäin tyytyväisiä avustajakeskuksen toimintaan, kertoivat, että he olivat saaneet nopeasti työtä, lisätyötunteja ja koulutustakin oli tarjottu. He kokivat myös, että saivat avustajakeskuksesta tarvittaessa tukea, neuvontaa ja ohjausta. Tyytyväisyyteen vaikuttivat myös useat erilaiset koulutustilaisuudet, joissa saivat tavata muita avustajia ja saada heiltä vinkkejä omaan työhön ja sen tekemiseen. Itse koulutukset olivat olleet erinomaisia, niissä sai vastauksia avoimiin kysymyksiin. Toivottiin enemmän avustajakeskuksen järjestämiä yhteisiä kokoontumisia avustajille, vertaistuen saamista ja tunnetta siitä, että ei tee yksin henkilökohtaisen avustajan työtä. Tyytymättömyyttä oli aiheuttanut mm. se, että henkilökohtaisen avustajan sairastuessa, sijaista ei saatu järjestettyä avustajakeskuksen kautta.

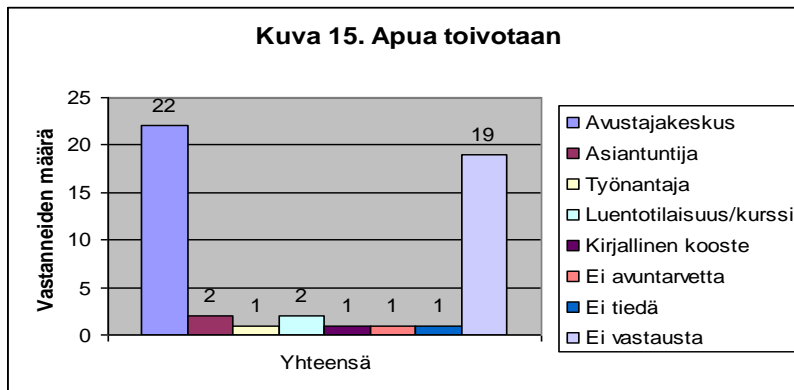
Henkilöt, jotka eivät olleet osanneet kommentoida avustajakeskuksen toimintaa, tai eivät ole olleet yhteydessä avustajakeskukseen, olivat olleet vasta vähän aikaa avustajana tai eivät tehneet vastaushetkellä avustajan töitä, jolloin yhteydenotto avustajakeskukseen ei ollut ajankohtaista tai avustettava itse oli hoitanut yhteyden avustajakeskukseen. Oli myös mielipide, jossa vastaajan mielestä keskuksen toiminta oli näkymätöntä lukuun ottamatta koulutuksia ja seminaareja.

HENKILÖKOHTAISENA AVUSTAJANA TOIMIMINEN:

Lisätiedon, tuen ja avun tarve henkilökohtaisena avustajana toimimiseen

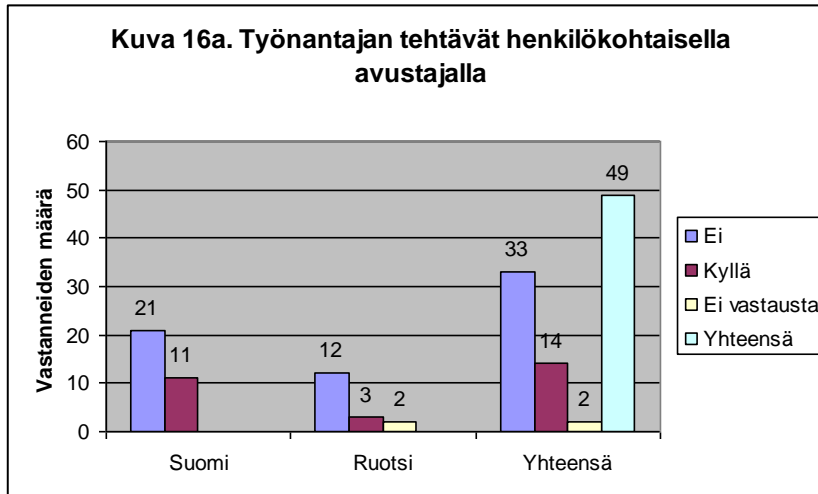
Tähän kysymykseen saatiin useampi vastaus yhdeltä henkilöltä. Taulukossa/kuvassa ei nähty tarpeelliseksi eritellä suomenkielisten ja ruotsinkielisten avuntarvetta erikseen. Työsopimuksen laatiminen ja tuntilistan täyttäminen näyttivät aiheuttavan vähiten päänvaivaa, kun taas tiedot työntekijän omista oikeuksista, työterveyshuollon palveluista, työntekijän velvollisuuksista, työssä jaksamisesta sekä työnantajan ja työntekijän välisistä ristiriitatilanteista selviämiseen toivottiin eniten lisätietoa, tukea ja apua. Myös palkkaan liittyvissä asioissa tuntui olevan epäselvyyksiä. Tämän taulukon tiedot tulevat olemaan hyvä pohja tuleville koulutus- ja seminaaripäiville.

Apua toivottiin saatavaksi

Yllä olevasta taulukosta kävi ilmi avustajakeskukseen suuntautuvat odotukset, vastanneista 44,90 % (22 henkilöä) odotti saavansa apua avustajakeskukselta. 38,78 % (19 henkilöä) vastanneista ei ottanut kantaa ja muiden vastanneiden mielipide jakaantui tasaisesti muihin annettuihin vaihtoehtoihin, kuten esim. asiantuntija, työnantajan, luentotilaisuus tai kurssi, kirjallinen kooste.

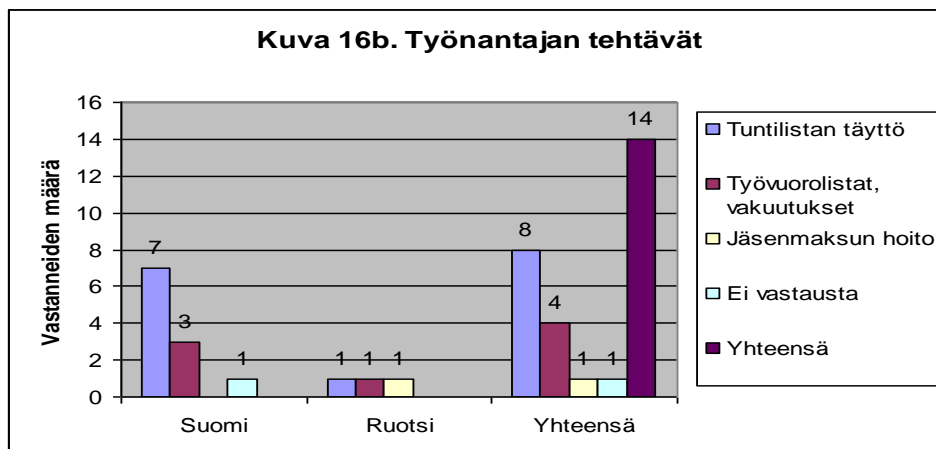
Tekeekö henkilökohtainen avustaja työnantajalle kuuluvia tehtäviä?

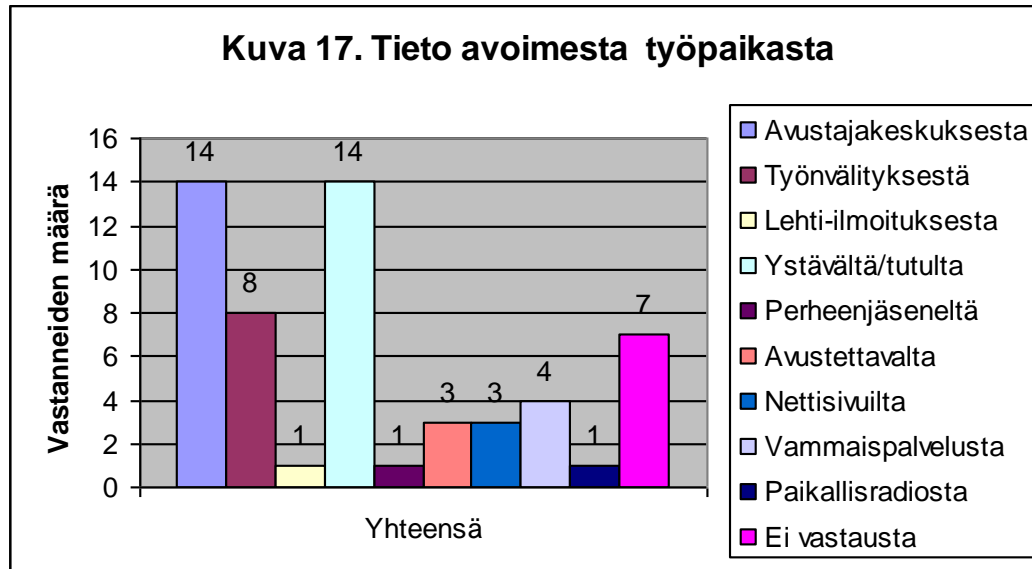
Vastanneista yhteensä vain 28,57 % (14 henkilöä) teki työnantajille kuuluvia tehtäviä, jotka olivat mm. seuraavia: tuntilistojen täyttämistä, työvuorolistojen ja vakuutusten hoitoa sekä jäsenmaksun hoitoa. Suurimmaksi osaksi työnantaja hoiti itse hänelle kuuluvat em. velvollisuudet.

Suomenkieliset avustajat hoitivat eniten työnantajan puolesta tuntilistojen täyttöä.

Työnantajan puolesta hoidettavat tehtävät

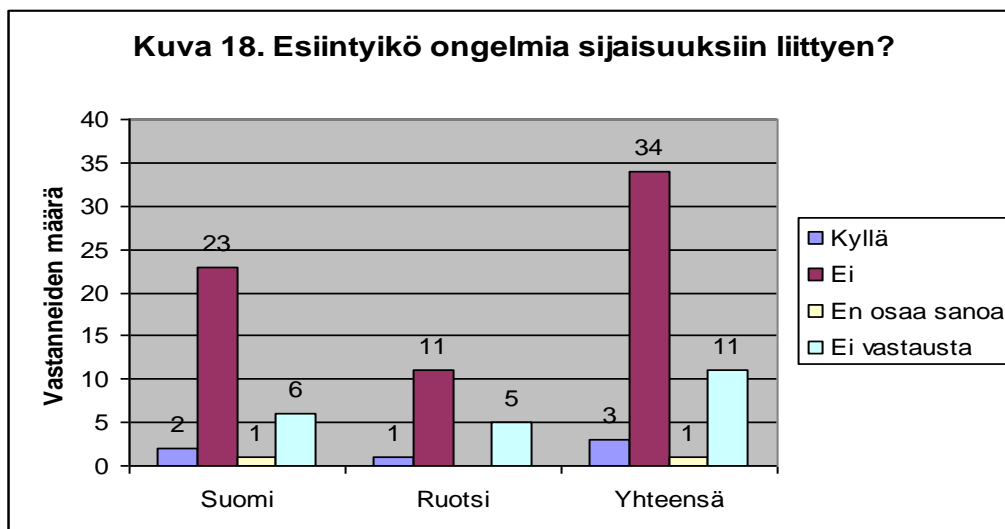

Tieto henkilökohtaisen avustajan työpaikasta

Useampi vaihtoehto oli yhdellä vastaajalla. Tieto avoimesta työpaikasta, koskien henkilökohtaisen avustajan työtä oli saatu suoraan avustajakeskuksesta ja ystävältä tai tutulta 57,14 % (28 henkilöä). Myös suuri osa työnhakijoista oli saanut tiedon työnvälityksestä. Vammaispalvelu avoimen työpaikan tiedottajana, voidaan yhdistää myös avustajakeskukseen, koska molemmat toimistot toimivat samoissa tiloissa vierakkain ja vastauksen antaneet henkilökohtaiset avustajat eivät välttämättä miellä eroa vammaispalvelun ja avustajakeskuksen välillä.

Esiintyikö ongelmia sijaisuuksiin liittyen, millaisia?

Suurimmaksi osaksi vastaajat olivat tyytyväisiä avustajakeskuksen kautta saatuihin sijaisiin. Ne henkilöt, jotka vastasivat kyllä (3 henkilöä kaikista vastanneista), perustelivat ongelmia seuraavasti:

- äkillisen sairastapauksen johdosta avustajakeskus ei pystynyt järjestämään sijaista, vaan sijainen saatiin työnantajan (avustettavan) toimesta toisen firman kautta
- sijaisia oli vaikea saada, koska ei ollut olemassa ns. varahenkilöstöä; riippuen avustettavasta, työ vaati koulutuksen ja ammattitaidon (kokemuksen)
- sijaisen saaminen heti aamusta oli vaikeaa

Vaikka vastaajien määrä (3) oli pieni suhteessa kaikkiin vastanneisiin (49), tulee jatkossa toiminnan kehittyessä ja laajentuessa kiinnittää erityistä huomiota varahenkilöstön saamiseen. Varahenkilöstön tulisi olla ammattitaitoisia (kokemuksen omaavia) ja koulutuksen saaneita henkilöitä, jotka pystyisivät tarvittaessa avustamaan hyvinkin vaikeasti vammaista työnantajaa. Varahenkilöstö voisi aluksi koostua esim. 1–2 50 % työaikaan tekevästä henkilöstä. Henkilömäärää tai työaikaan voitaisiin tarvittaessa lisätä, mikäli tarvetta esiintyy.

Avoim kysymys: Millainen on hyvä työnantaja henkilökohtaisen avustajan näkökulmasta?

Avoimeen kysymykseen vastasi 36 avustajaa, joilla oli useampi mielipide yhdellä. Yhteensä mielipiteitä oli 54 kpl. Henkilökohtaisten avustajien odotukset hyvältä työnantajalta olivat realistisia ja oikeutettuja.

Odotukset työnantajalta, jotka vaikuttivat työn sujuvuuteen

Mielipiteitä oli 20 kpl. Vastajat odottivat, että hyvä työnantaja noudattaisi työsopimusta ja pitäisi kiinni tehtävänkuvasta eli sosiaalityöntekijän myöntämästä päätöksestä, koskien henkilökohtaista avuntarvetta tuntien määrän ja tehtävän määrittelyn osalta. Tärkeää oli myös, että työnantaja uskaltaisi sanoa, mihin hän apua tarvitsisi ja opastaisi avustajaa annetuissa työtehtävissä selkeästi ja rauhallisesti, eikä suuttuisi, jos annettu työtehtävä tuntuisi aluksi vaikealta, näin välttyttäisiin turhilta yhteenotoilta. Hyvän työnantajan tehtäviin kuuluisi lisäksi huolehtia työntekijän oikeuksista ja hänen tulisi arvostaa saamaansa apua. Vastuu työn tekemisestä olisi kuitenkin viimekädessä työnantajalla. Vuorovaikutustaidot ja kyky yhteistyöhön tulisi olla molemmilla osapuolilla.

Useaan otteeseen toivottiin erityisesti sitä, että työnantaja pitäisi kiinni sovituista työajoista. Vaikeus pitää kiinni työajoista, johtunee osaksi työn luonteesta ja kahden ihmisen hyvinkin läheisestä yhdessäolosta: avustajan saattoi olla vaikea sanoa, että työaikani päättyi, nähdään seuraavalla viikolla.

Hyvän työnantajan ominaisuudet

Mielipiteitä oli 33 kpl. Hyvän työnantajan ei toivottu ”pomottelevan”, mutta hänen tulisi kuitenkin olla määrätietoinen, oikeudenmukainen ja joustava sekä hänen tulisi jaksaa opastaa, kannustaa, rohkaista ja motivoida. Joustavuus asioiden hoidossa tulisi olla molemminpuolista. Työnantajalta tulisi saada tietoa ja apua työn tekemiseen. Sääntöjen tulisi olla selkeitä, asioista ja tehtävistä tulisi keskustella avoimesti ja rehel-

lisesti sekä luottamuksen tulisi toimia molemmin puolin. Erityisen tärkeää oli, että avustettavan ja avustajan henkilökemiat toimisivat. Tilanteissa, jossa avustettava oli kehitysvammainen, eikä osaa tai pysty itse huolehtimaan asioistaan, tulisi yhteistyön sujua koko perheen kanssa. Plussana hyvälle työnantajalle oli, että hän olisi reilu, so-puisa, keskustelutaitoinen, huumorintajuinen ja ennen kaikkea yhteistyöhaluinen.

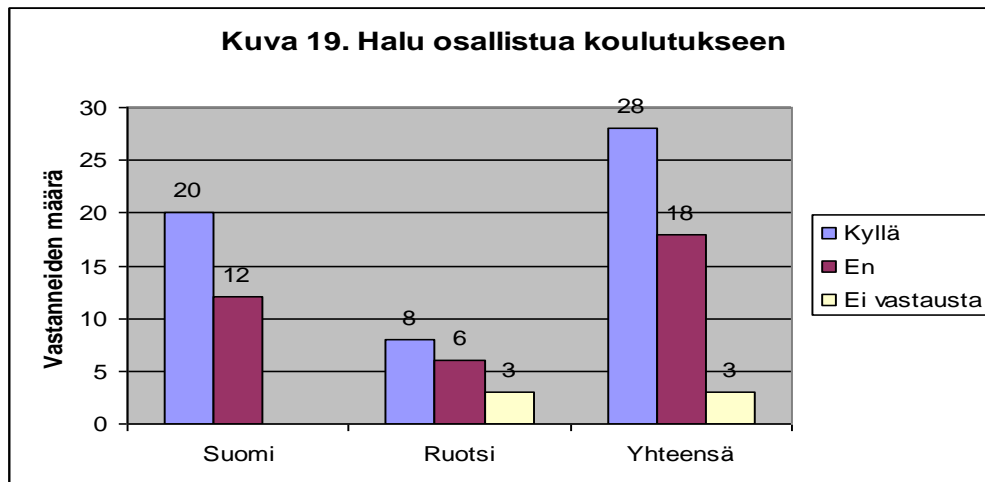
Muuta

Vaasan kaupunki sai työnantajana kritiikkiä. Yksi vastaaja ei odottanut työnantajalta (Vaasan kaupunki) mitään. Hyvä työnantaja oli vastaajan mielestä utopiaa, joka ei tässä ajassa toteutuisi. Ihmiset jotka päättivät näistä asioista, olivat kaukana elämästä ja olivat muumioituneet jo kauan sitten. Vastaajan mielestä vammaistyö ja vammai-nen ihminen ei ollut kuin rasite Vaasan kaupungille. Inhimillisyyden perään kysyttiin, oliko sitä? Vastaajan mielestä EI. Myös avustajan saama palkaksi nimetty almu oli osoitus työn ”tärkeydestä”.

Tämän yhden vastaajan mielipide kirjattiin, koska työnantajan tulisi ehkä miettiä, mistä vastaajan tuntemukset, pettymykset ja hyvin kielteinen mielipide Vaasan kau-punkia, työnantajaa kohtaan johtuivat. Oliko mahdollisesti kysymyksessä vain yhden henkilön kannanotto, vai tunsivatko useammatkin henkilökohtaiset avustajat samoin, eivät vain tuoneet mielipidettään ja ajatuksiaan esille. Hyvä olisi muistaa, että ilman kritiikkiä ei toiminta koskaan kehity.

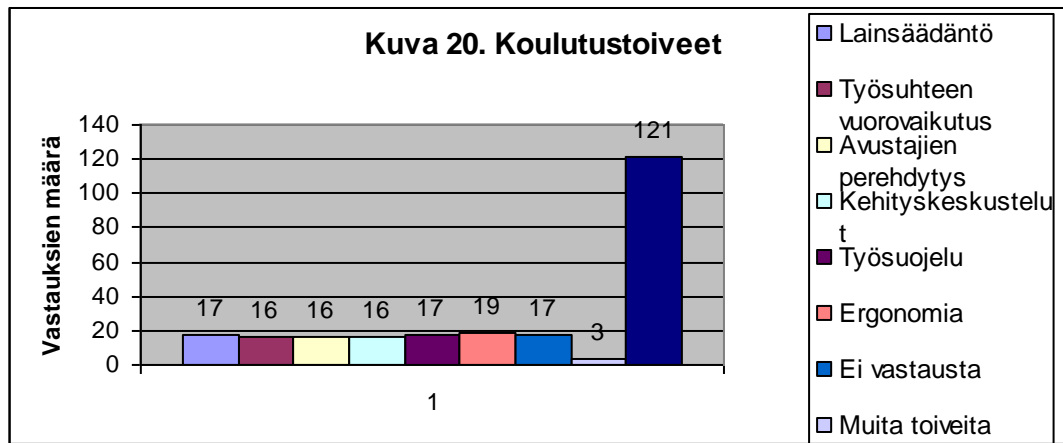
Halu osallistua koulutukseen

Henkilökohtaiset avustajat pitivät koulutuksen saamista hyvänä asiana ja heillä olisi halu osallistua heille järjestettävään koulutukseen. Vastaajista yli puolet 57,15 % (28 henkilöä) olivat sitä mieltä. Koulutukseen osallistumisen halu ja tarve oli samassa suhteessa, oli sitten kysymyksessä suomenkielinen tai ruotsinkielinen henkilökohtainen avustaja.

Seuraavassa kuvassa 20, koulutustoiveet tulivat selkeästi esille, mitkä olivat ne osa-alueet, jossa toivottiin eniten koulutusta. Koulutustoiveita oli useita samalla vastaajalla. Eniten koulutusta toivottiin ergonomiasta (19 henkilöä vastaajista). Työergonomia tässä tapauksessa sisältäisi pääasiassa nostotekniikan hallitsemisen, koska moni avustettava oli liikuntavammainen, joko sängystä nostettava tai autettava, istui rullatuolissa tai kulki erilaisten apuvälineiden avulla ja tukemana. Koulutustoiveet muilta osin olivat hyvin tasaisesti jakautuneet lainsäädännön, työsuojelun ja työsuhteen vuorovaikutustilanteiden hallitsemiseen. Nämä kaikki olivat tärkeitä koulutuskohteita ja mahdollisia antaa ulkopuolisten kouluttajien avustuksella. Nämä toiveet olivat myös hyvin ymmärrettäviä henkilökohtaisen avustajan näkökulmasta työstä selviämiseen, niin henkisesti kuin fyysisestikin, jokapäiväisissä työhön liittyvissä tilanteissa.

Koulutustoiveet

Koulutustoiveet, kuten henkilökohtaisten avustajien perehdytys ja kehityskeskustelut, olivat toiveita, joita voidaan toteuttaa yhdessä sekä ulkopuolisen kouluttajan että avustettavan kesken. Ulkopuolinen kouluttaja tai esim. avustajakeskuksen projektityöntekijä tai tulevaisuudessa vastaavaa virkaa/tointa hoitava voisi antaa ohjeita ja neuvoja uusille avustajille, mitä henkilökohtaisen avustajan pääasiallisiin tehtäviin kuului, mikä olisi työn luonne, mihin tilanteisiin avustettava saattaisi joutua ja miten niistä tilanteista selvittäisiin, mitkä olisivat hänen oikeutensa ja velvollisuutensa avustettavaa kohtaan jne.?

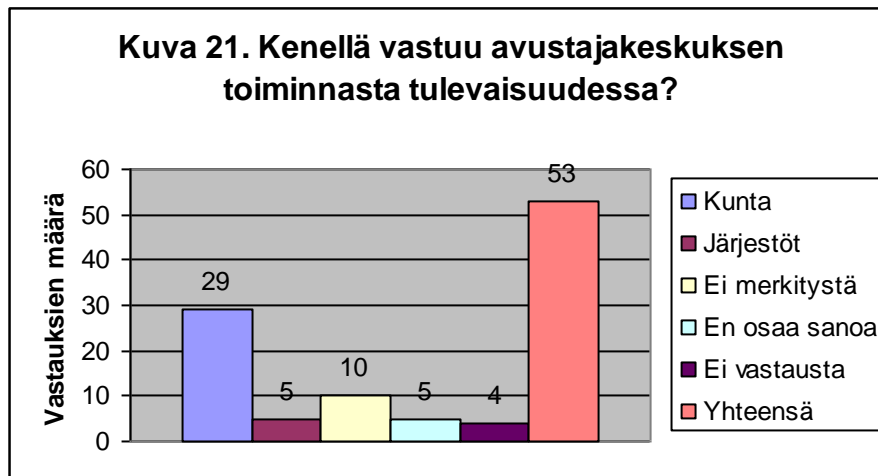
Tarkempi ja henkilökohtaisempi työhön perehdytys tapahtuisi kuitenkin avustettavan kautta, koska hän itse tietää parhaiten, mitä hän avustajalta tahtois, missä asiassa hän toivoisi apua saavansa ja miten.

Muiden toiveiden kohdalla vastaajat saivat itse esittää edellä mainittujen toiveiden lisäksi omia koulutustoiveitaan jotka olivat:

- kuntoutuksen tarve/vaikutus
- avustettavan alkoholismi tai mielenterveysongelmat
- avustajan vertaistuki

AVUSTAJAKESKUKSEN TULEVAISUUS:

Kenellä on vastuu avustajakeskuksen toiminnasta tulevaisuudessa?

Suurin osa vastaajista (29 henkilöä) oli sitä mieltä, että avustajakeskuksen toiminta tulisi säilyttää kunnan hallinnoimana ja vastuu toiminnasta pitäisi pysyä kunnalla. Tähän saattaisi vaikuttaa se, että Vaasalla, Mustasaarella ja Maalahdella ei ole vertailupohjaa muihin mahdollisuuksiin. Oli vaihtoehto tulevaisuudessa sitten kunta tai esim. vammaisjärjestöt yhdessä tai vaikkapa jokin yksityinen taho, säilyisi tiivis yhteistyö kuntaan kuitenkin koko ajan. Kunta määritteli henkilökohtaisen avun tarpeen ja avustajakeskus pyrki sen avustettavalle järjestämään.

Lisätoiveita ja kommentteja tuli siitä, että avustajakeskuksen päivystyksen tulisi toimia 24 tuntia vuorokaudessa, viikon jokaisena päivänä eli aina. Esim. varahenkilöstössä olevat avustajat voisivat toimia päivystäjinä ja välittää avustajia toimistoajan ulkopuolella

Avoim kysymys: Millä tavalla avustajakeskuksen toimintaa voitaisiin entisestään kehittää palvelemaan henkilökohtaista avustajaa tehtävän suorittamisessa?

Avoimeen kysymykseen vastasi 22 avustajaa. Yhdellä vastaajalla oli useampi mielipide. Mielipiteitä oli yhteensä 32 kpl.

Avustajakeskukselle fyysinen paikka

Mielipiteitä oli 3 kpl. Avustajakeskuksella tulisi olla jokin fyysinen paikka, jonka kaikki avustettavat ja avustajat tietäisivät ja paikallistaisivat. Vastaushetkellä toiminta oli osana vammaispalvelun toimintaa ja siksi se ei ollut ehkä löytänyt vielä paikkaansa kaikkien avustajien ja avustettavien tietoisuudessa. Tulevaisuudessa avustajakeskuksen toiminta tulisi lisääntymään ja toiminta pitäisi saada pyörimään moitteettomasti. Avustajakeskuksessa tulisi olla oikeantyyppinen vetäjä, joka olisi aktiivinen, ulospäin suuntautunut, organisointikykyinen, jolla olisi tietoa, taitoa ja osaamista useilla eri osa-alueilla. Henkilön tulisi tietää ja tuntea kentän tarpeet ja toiveet. Kaikkea ei tarvitsisi kuitenkaan itse osata, kunhan tietää mistä avun ja tiedon saa.

Toiminnan kehittäminen

Itse avustajakeskuksen toiminnan kehittämiseen tuli useita ideoita ja ehdotuksia (19 kpl). Niistä ehkä tärkein oli se, että avustajakeskuksella tulisi olla päivystys toimistojen ulkopuolella, jolloin avustaja saataisiin paikalle myös yllättävien sairaustapausten ajaksi. Tällainen olisi mahdollista vakinaisen varahenkilöstön turvin.

Avustajakeskuksen rooliin tulisi kuulua myös yhteydenpito henkilökohtaisiin avustajiin. Kuten esim. työttömille avustajille tulisi tarjota aktiivisesti töitä ja työssä olevilta avustajilta tulisi aika ajoin kysyä miten työskentely avustettavan kanssa sujui, oliko työssä eteen tullut ongelmia tai oliko avustajalla jotain muuta kysyttävää, tiedon tai koulutuksen tarvetta.

Työn luonteen takia (työ on yksinäistä) yhteisiä tapaamisia pidettiin tärkeänä, näin henkilökohtaiset avustajat voisivat solmia ystävyys/tuttavuus suhteita, saisivat ver-
taistukea ja tietoa toisiltaan työn tekemiseen jne. Tapaamisissa voisi myös saada tie-
toa esim. kuka olisi sopiva sijainen jos tarvetta ilmenee. Yhteiset tapaamiset voisivat
olla ammatillisia tai vapaa-aikaan perustuvia. Koettiin, että tarvetta olisi myös käydä
keskusteluja koko perheen ja läheisten kanssa.

Avustajakeskuksella tulisi olla myös mahdollisuus seuloa ja selvittää avustettavan
tausta, esim. osaisiko ja kykenisikö avustettava itse käyttämään avustajaa, vai oliko
henkilö omaisten ja sukulaisten varassa avustettavalle annettavien tehtävien osalta.
Myös tärkeä asia mietittäväksi oli se, että jos avustettavalla oli taipumuksia aggressii-
visuuteen tai raivokohtauksiin, sopisiko hänelle silloin henkilökohtainen avustaja
tuomaan apua arkipäivän rutiineihin?

Avustajakeskuksen eräs rooli olisi myös asioista tiedottaminen ja informoiminen,
myös sellaisista asioista, jotka eivät liittyneet varsinaisesti itse henkilökohtaisen avus-
tajan työhön. Vastaan oli tullut tilanteita, joissa avustettava ei ollut tietoinen kaikista
mahdollisista etuisuuksista, mihin hänellä olisi oikeus ja mahdollisuus. Tällaisen
koosteen jakaminen koettiin tarpeelliseksi. Se auttaisi avustajaa tukemaan ja autta-
maan työnantajaansa asioiden hoitamisessa ja tiedon jakamisessa. Mietittäväksi tuli-
kin, kenelle yleensä kuuluisi tällaisista asioista informoiminen? Uusi vammaislaki
antaa myös uusia haasteita ja siitä tiedottaminen sekä avustettaville, avustajille että
päättäjille koettiin tärkeäksi.

Muita kehittämiskohteita

Mielipiteitä oli 9 kpl. Henkilökohtaisen avustajan palkka tulisi olla parempi. Tämän
hetkisen avustajakeskuksen toimintaan oltiin myös tyytyväisiä, halua löytyi toimia
henkilökohtaisena avustajana. Työsopimukset toivottiin tehtäväksi kolmannen osa-
puolen esim. kunnan toimesta (tuntuisi turvallisemmalta).

Toivottiin, mikäli se olisi mahdollista, että avustajakeskuksen työntekijät kävisivät tutustumassa itse työn tekemiseen vammaisen avustettavan luona. Näin keskuksen työntekijä saisi kuvan henkilökohtaisen avustajan työstä ja sen moninaisuudesta, se olisi vähän erilaista, kuin tietokoneen naputtaminen.

8.2 Henkilökohtaisten avustajien kyselyn pohdintojen yhteenveto

Taustatietoihin liittyvää pohdintaa

Henkilökohtaisten avustajien ikärakenteen ääripäät, alle 18-vuotiaat tai yli 65-vuotiaat, voisivat kertoa työn luonteesta esim. sen, että vaikeasti vammaisen tai sairaan henkilön saattoi olla vaikea ottaa joissain tilanteissa ulkopuolista avustajaa, oma perheenjäsen tuntui ehkä turvallisemmalta ja luotettavammalta. Palkkatoimistosta saatujen tietojen mukaan kuitenkin yhteensä vain 13/195 olivat näitä alle 18-vuotiaita ja yli 65-vuotiaita ja näistä vielä kaksi avustajaa oli yli 80-vuotiaita. (Rahja 2009.)

Mielenkiintoista oli havaita, että henkilökohtaisten avustajan ei tarvinnut asua samalla paikkakunnalla, kuin avustettavan, vaan pystyivät tulemaan kauempaakin avustamaan työnantajaa erikseen hänen kanssaan sovittuna ajankohtina. Avustettavalle oli ehkä myönnetty apua ja tukea niin harvoina kertoina viikossa tai kuukaudessa, että se oli mahdollista.

Huomioitavaa oli myös se, että toimiakseen henkilökohtaisena avustajana, henkilö ei tarvinnut mitään erityistä tutkintoa tai koulutusta, vaikka työ monelta osin saattoi olla lähes hoitajan työtä. Tämä saattoi olla etu tai haitta. Henkilökohtainen avustaja toimi kuitenkin ensisijaisesti avustettavan työnantajan korvina, silminä, käsinä ja jalkoina ja auttoi heitä selviytymään elämän arkisista asioista, joita avustettava tekisi itse, jos pystyisi. Koulutustarvetta tuntui olevan paljon avustettavien taholta, joten olisiko jokin pohjakoulutus kuitenkin tarpeen?

Kehittämiskohteita

Viikkotyöaika tulisi pystyä määrittelemään (avustettava käyttäisi säännöllisesti hänelle luvattua apua), että avustajan palkka voitaisiin maksaa kuukausipalkkana eli palkka tulisi säännöllisesti joka kuukauden 15. päivä viikkotyöajan suhteessa. Peruspalkan lisäksi maksettavat erilliskorvaukset (ilta-, lauantai-, sunnuntai- ja yötyölisät) tulisivat maksuun takautuvasti tunti- ja vuorokauden toimittamisen jälkeen seuraavan kuukauden peruspalkan maksun yhteydessä. Avustaja kerryttäisi normaalisti vuosilomaa ja palkallisten sairauslomien laskeminen ei aiheuttaisi epävarmuutta palkansaajan näkökulmasta.

Kyselyistä saatujen tietojen mukaan muutamilla henkilökohtaisella avustajilla oli useampi avustettava kuin yksi. Niin kauan kuin KVTES:n mukainen viikkolepo toteutuisi, ei pitäisi olla mitään ongelmaa. Työnantajien tulisi olla keskenään tietoisia, kun avustaja avustaa useampaa eri työnantajaa. Kysymykseen saattaisi tulla työssä uupuminen.

Avustajakeskuksen toiminnan markkinointia, mainostamista ja tiedottamista tulisi kehittää entisestään mm. yhteistyötä työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. Myös Vaasan seudun avustajakeskuksen omat kotisivut tulisi löytyä helposti netistä. Koulutusta ja tiedotusta haluttiin pääasiassa työntekijän omista oikeuksista, työterveyshuollon palveluista, työntekijän velvollisuuksista, työssä jaksamisesta sekä työnantajan ja työntekijän välisien ristiriitatilanteiden selvittämisestä. Myös palkkaan liittyvissä asioissa tuntui olevan epäselvyyksiä. Kaikki toiveet olivat hyvin ymmärrettäviä henkilökohtaisen avustajan näkökulmasta katsottuna työstä selviämiseen niin henkisesti kuin fyysisestikin.

Vastaushetkellä avustajakeskuksen toiminta sisäistettiin osaksi vammaispalvelun toimintaa. Avustajakeskukselle tulisi löytää oma fyysinen tila, jonka henkilökohtaiset avustajat ja vammaiset työnantajat mieltäisivät omakseen. Näin toiminnan kehittäminen olisi helpompaa. Tulevaisuudessa toiminnan laajentuessa seudulliseksi tulisi avustajakeskuksen keskittyä varahenkilöstön perustamiseen. Varahenkilöstö voisi

aluksi koostua esim. 1–2 50 % työaikaan tekevistä henkilöstä. Henkilömäärää tai työaikaan voitaisiin tarvittaessa lisätä, mikäli tarvetta esiintyisi. Myös oikeantyyppinen vetäjä olisi tärkeä osa avustajakeskuksen toiminnan edelleen kehittämistä.

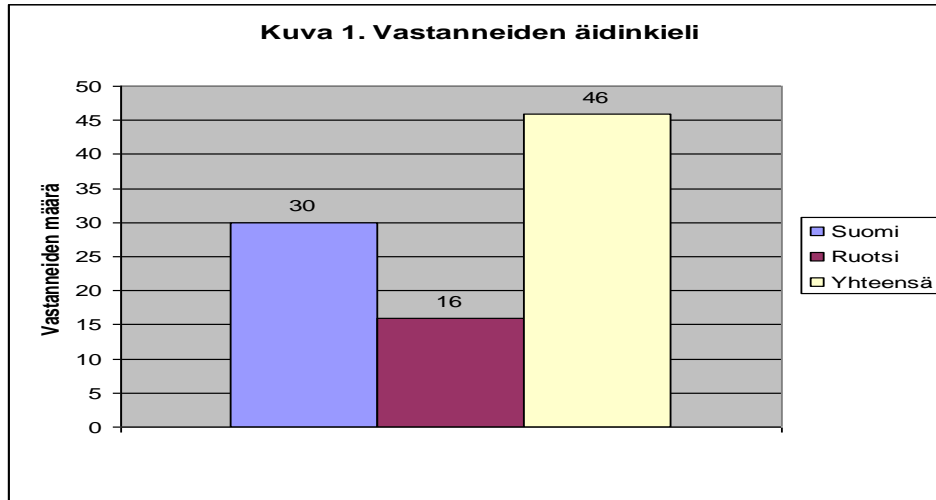
Yhden vastaajan kriittinen mielipide kirjattiin, koska työnantajan tulisi ehkä miettiä, mistä vastaajan tuntemukset, pettymykset ja hyvin kielteinen mielipide Vaasan kaupunkia, työnantajaa kohtaan johtuivat. Kritiikkiä ei pidä ottaa negatiivisena palautteenakaan vaan mahdollisuutena kehittää toimintaa.

8.3 Vammaisille työnantajille suunnatun kyselyn tulos

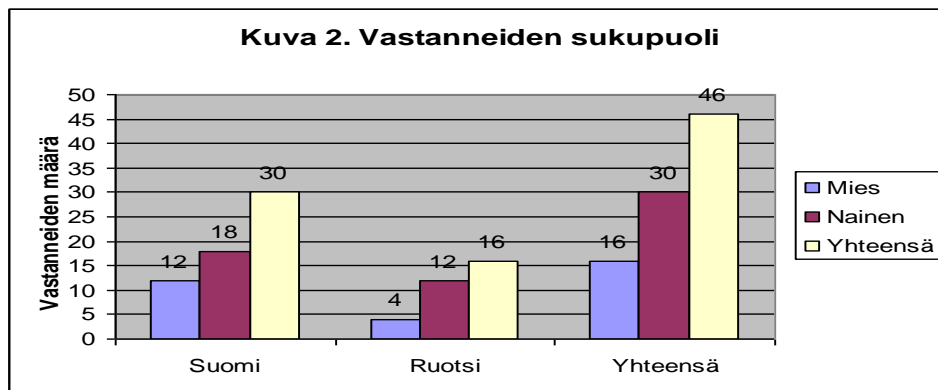
TAUSTATIEDOT:

Äidinkieli

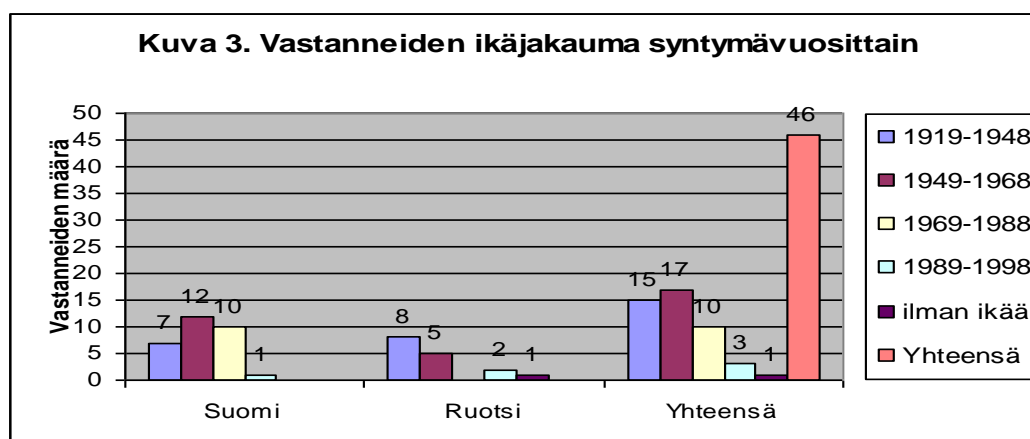
Maalahden, Mustasaaren ja Vaasan henkilökohtaisten avustajien vammaisille työnantajille lähetettiin kyselylomakkeita yhteensä 99, joista vastanneita oli yhteensä 46 henkilöä, heistä suomenkielisiä 30 ja ruotsinkielisiä 16. Vastausprosentti oli lähes 47.

Sukupuoli

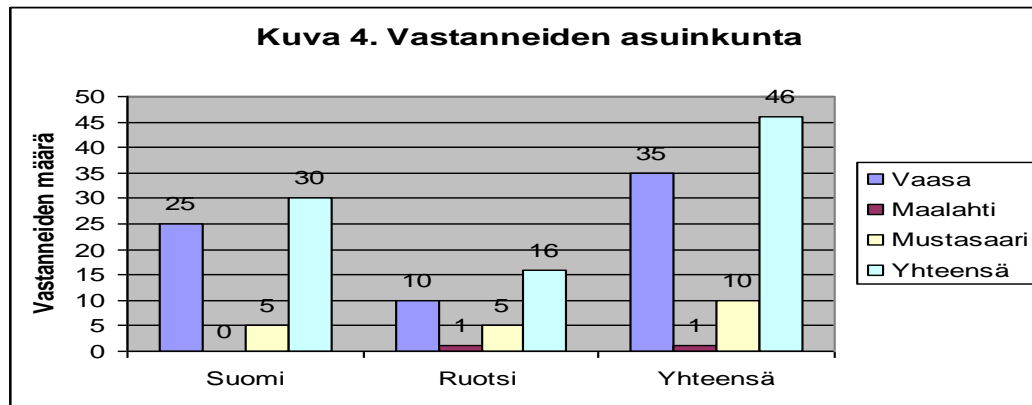
Vastanneista oli suomenkielisiä naisia 18 ja ruotsinkielisiä naisia 12 henkilöä. Vastaavasti taas miehiä oli suhteessa vähemmän, suomenkielisiä 12 ja ruotsinkielisiä vain 4 henkilöä, eli yhteensä 30 naista ja 16 miestä. Suomenkielisten miesten osuus oli 40 %, kun taas ruotsinkielisten miesten osuus oli 25 % henkilökohtaisten avustajien työnantajista.

Ikäjakauma

Suurin osa työnantajista oli syntynyt vuosien 1919–1968 välillä. Vastaajista yksi oli syntynyt vuonna 1919 ja yksi 1925. Nuorin vastaaja oli syntynyt 1995.

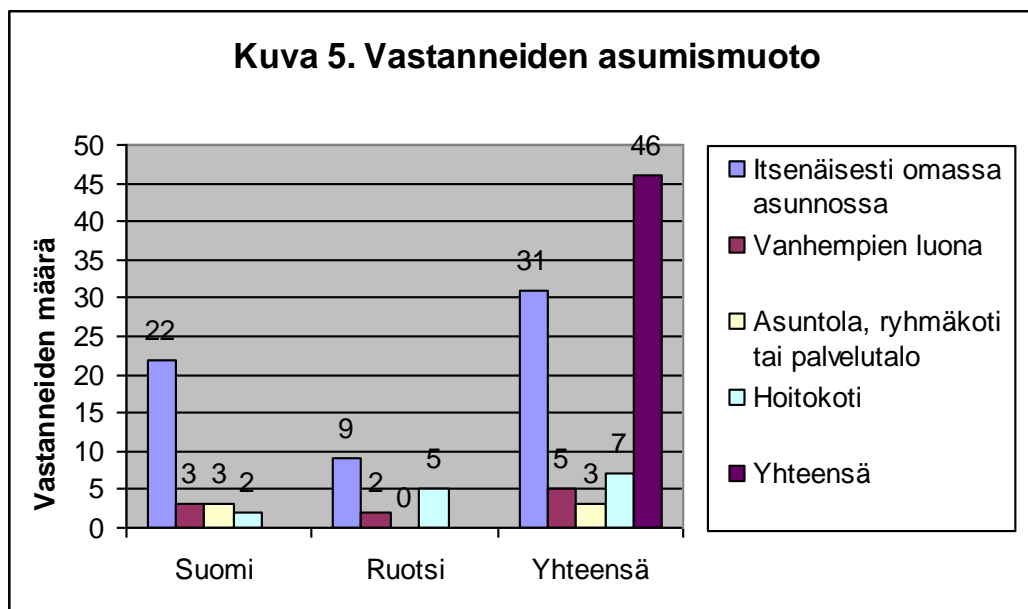
Asuinkunta

Vastanneista työnantajista Vaasassa asui yhteensä 76,09 % (35 henkilöä), Mustasaarissa 21,74 % (10 henkilöä) ja Maalahdessa 2,17 % (1 henkilö). Heistä suomenkielisiä oli Vaasasta (25) ja Mustasaaresta (5) sekä ruotsinkielisiä oli Vaasasta (10), Mustasaaresta (5) ja yksi ruotsinkielinen Maalahdesta.

Vaasa suurimpana kuntana edusti vastaajista suurinta osaa, kun taas Mustasaari ja Maalahti edustivat vastaajista vajaata 25 %. Toisaalta kyselyjä lähetettiin vaasalaisille vammaisille työnantajille enemmän kuin kahdelle muun kunnan vammaisille työnantajille.

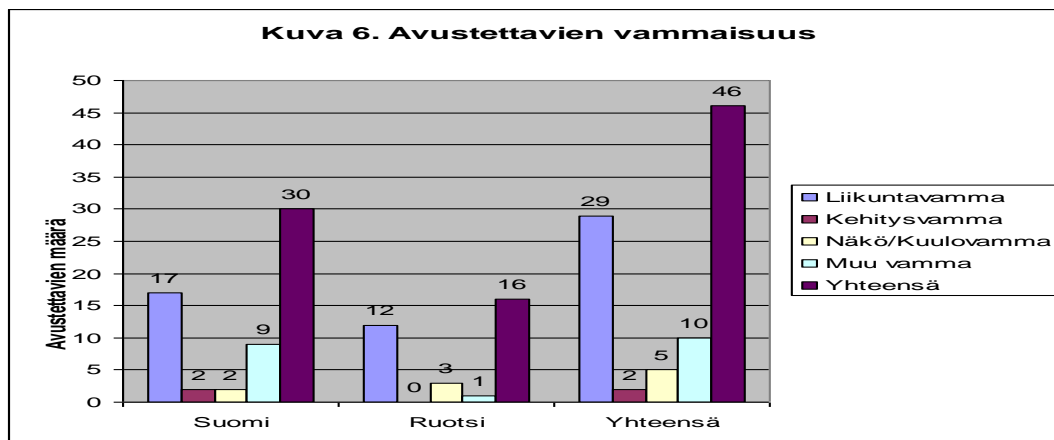
Vammaisen työnantajan asumismuoto

Suurin osa suomenkielisistä ja ruotsinkielisistä vastaajista 67,39 % (31 henkilöä) asui omassa asunnossa yksin tai puolison kanssa. Seuraavaksi eniten oli hoitokodissa asuvia henkilöitä 15,22 % (7 henkilöä). Vanhempien luona asui 9,2 % (5 henkilöä) kaikista vastaajista. Lisäksi asuntolassa tai palvelutalossa asui 6,5 % (3 henkilöä). Palvelutaloissa asuvista kahdella olivat aviopuolisot, jotka autoivat myös arkipäivän askareissa vammaista puolisoaan.

Kotona omassa asunnossa asuvien määrä oli vastanneista suurin varmaan osaksi siksi, että kotona asumista tuetaan. Kunta myöntää vammaispalvelun mukaisia avustuksia jokaisen yksilöllisen tarpeen mukaan. Näitä ovat esim. oman asunnon muutostyöt, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet.

Avustettavien työnantajien vammaisuus

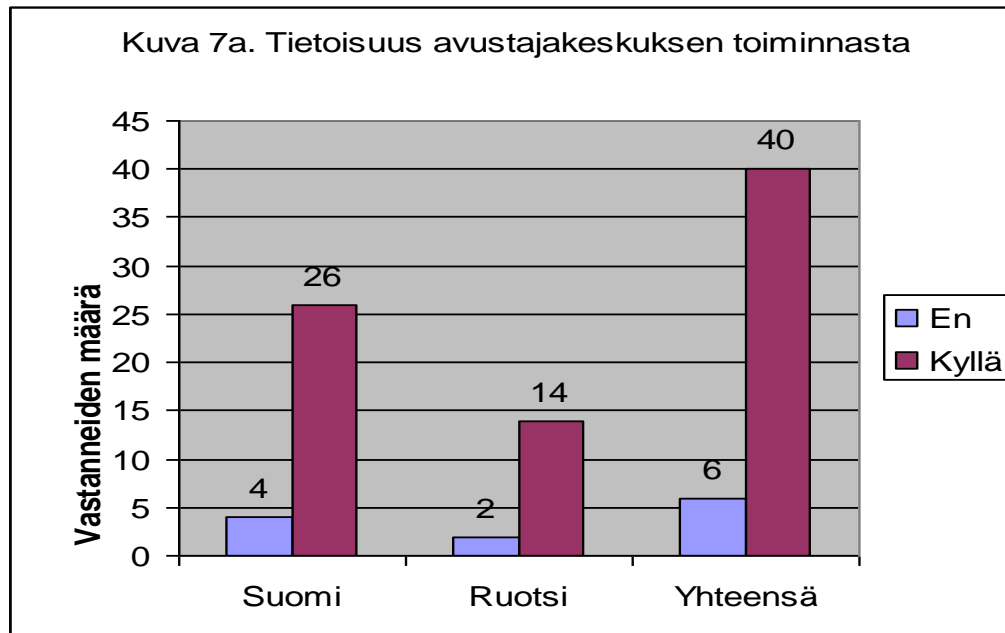

Suomenkielisillä vammaisilla työnantajilla suurimmalla osalla oli liikuntavamma (29 henkilöllä), johon kolmeen liittyi lisäksi näkövamma ja yhteen puhevamma sekä yhteen huono näkö, huono puhe ja huono tasapaino aivoverenkiertohäiriön seurauksena. Toiseksi suurin ryhmä oli muut vammat (10 henkilöä), joista MS-tauti suurimpana oireistona. Kahdella esiintyi kehitysvammaisuutta ja kahdella näkö/kuulovammaa. Muihin vammoihin kuului:

- CP-vammainen (1)
- muistihäiriöistä kärsivä henkilö (1)
- MS eli Multippeliskleroosi tautia sairastava henkilö (multippeliskleroosi, keskushermoston pesäkekovettumatauti) (5)
- ALS-tautia sairastava (ALS on liikeratakovettumatauti, jossa aivoista selkäyttimeen kulkevan liikeradaston tuhoutumisesta aiheutuu tahdonalaisen lihaksiston surkastuminen (2)
- Aivohalvauksen jälkitila, oikeanpuolen halvaus, afasia (1)

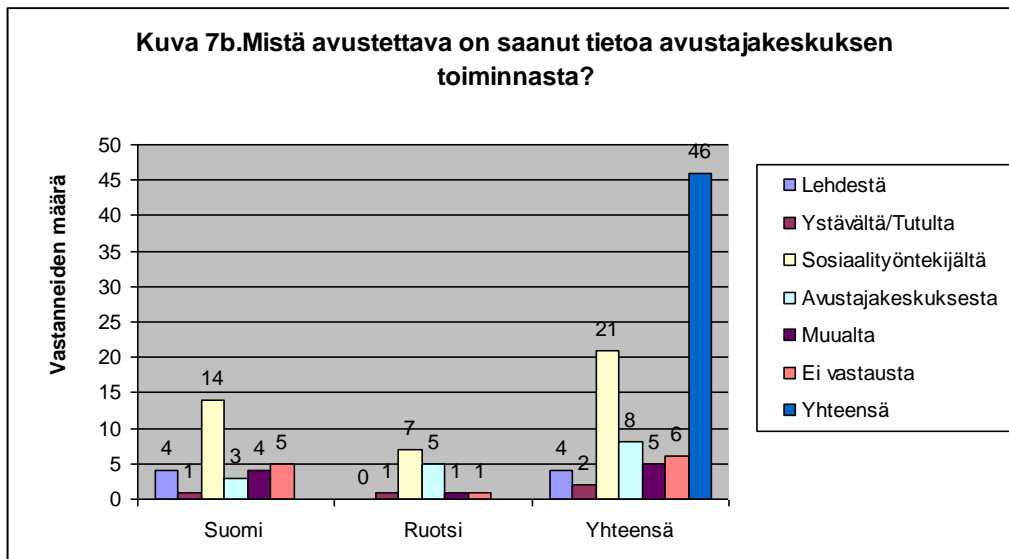
Ruotsinkielisillä vammaisilla työnantajilla myös suurimmalla osalla esiintyi liikuntavamma (12 henkilöä), johon yhteen liittyi myös puhevaikeuksia. Seuraavaksi suurin ryhmä oli näkö/kuulovamma (3 henkilöä), joista yhdellä oli 100 % näkövamma. Yhdellä oli muu vamma, mikä oli MS-tauti.

VAASAN SEUDUN AVUSTAJAKESKUKSEN TOIMINTA:

Avustajakeskuksen toiminnan tunnettavuus

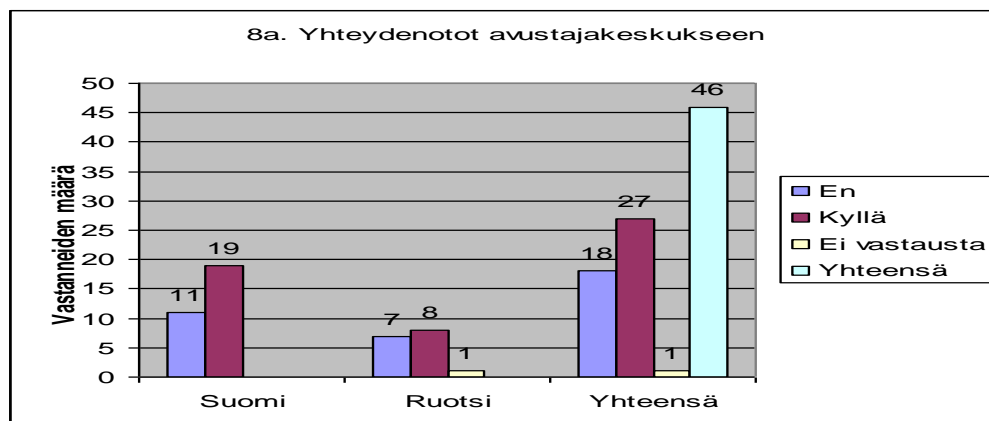
Suurin osa vammaisen avustajan työnantajista vastasi kuulleensa avustajakeskuksen toiminnasta n.87 % (40 henkilöä). Ainoastaan noin 13 % (6 henkilöä) vastaajista ei tiennyt avustajakeskuksen toiminnasta

Mistä avustettava on saanut tietoa avustajakeskuksen toiminnasta?

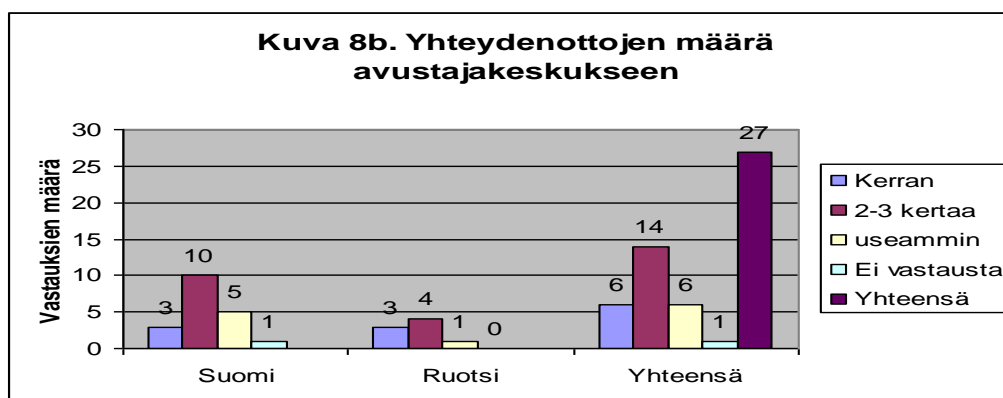
Eniten vammaisen työnantaja oli saanut tietoa sosiaalityöntekijältä eli yli 45 % (21 henkilöä), mikä oli luonnollista, koska sosiaalityöntekijään vammaisen työnantaja oli ollut yhteydessä jo ennen avustajakeskuksen tuloa. Toiseksi suurin tiedon välittäjä oli ollut avustajakeskus itse (8 henkilöä). Muita tiedon saanti lähteitä olivat lehdet ja ystävät (6 henkilöä). Lähes 25 % vastaajista (11 henkilöä) oli saanut tiedon muualta tai eivät vastanneet mitään. Muualta saatuja vastauksia olivat seuraavasti; entiseltä avustajalta (1), olemalla mukana hankkeen suunnittelussa(1), koulutustilaisuudesta(1), eräällä oli äiti Vaasan kaupungilla töissä (1) ja haastattelujen kautta(1).

Yhteydenotot avustajakeskukseen

58,70 % (27 henkilöä) vammaisista työnantajista oli ollut yhteydessä avustajakeskukseen ja 41,30 % (18 henkilöä) ei ole ollut yhteydessä kyseiseen keskukseen. Yksi henkilö ei antanut vastausta.

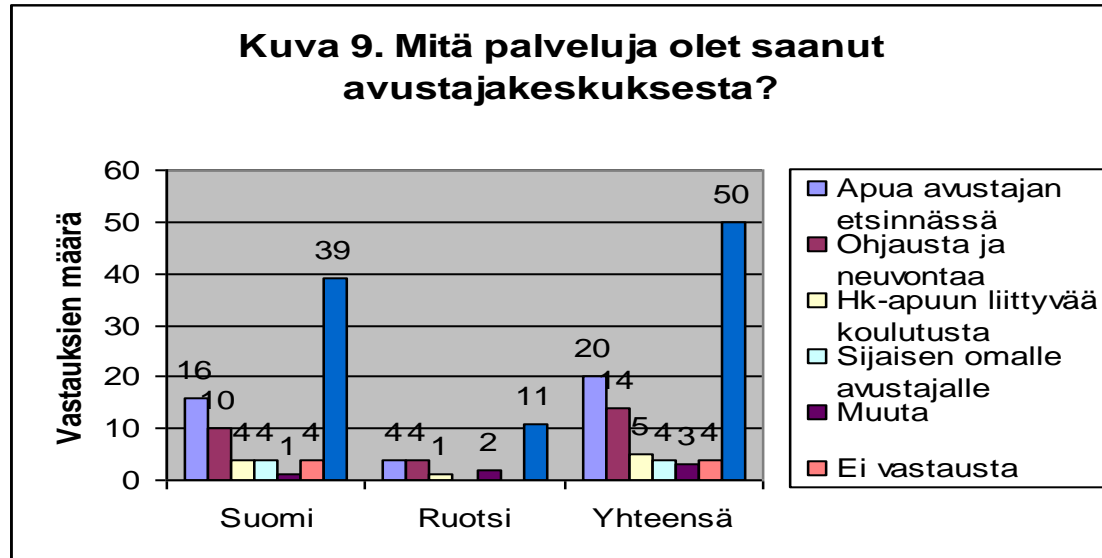
Yhteydenottojen määrä avustajakeskukseen

Kyllä vastaajista yksi henkilö jätti vastaamasta yhteydenottojen lukumäärään. Suurin osa oli ollut yhteydessä avustajakeskukseen 2–3 kertaa. Huolimatta siitä, että avustajakeskuksesta sai palvelua sekä suomen- että ruotsinkielellä, oli ruotsinkielisten yhteydenotto vähäisempää kuin suomenkielisten.

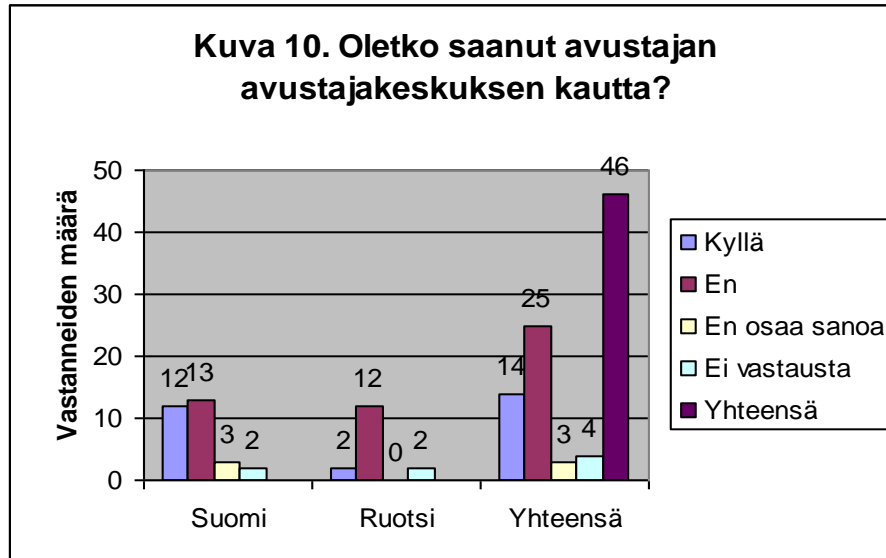
Avustajakeskuksen antamat palvelut

Työnantajat olivat saaneet avustajakeskuksesta apua useisiin erilaisiin tarpeisiin mm. ohjausta ja neuvontaa työnantajana toimimiseen (14 henkilöä). Avustajakeskus oli myös auttanut avustajan etsinnässä ja neuvonut työsuhteisiin liittyvissä asioissa (20 henkilöä). Suomenkielisten avuntarve oli suurempi kuin ruotsinkielisten verrattaessa vastauksien määrään. Huomioitavaa oli, että avustajakeskus oli ollut helpottamassa työnantajia löytämään avustajia itselleen. Lisäksi apua oli saatu henkilökohtaiseen apuun liittyvässä koulutuksessa (5 henkilöä) ja sijainen omalla avustajalle (4 henkilöä). Kohtaan muuta vastaajilla oli seuraavanlaisia vastauksia: en ole saanut mitään apua (1), Lähdehanke (1), yleistä keskustelua yhteistyöstä(1).

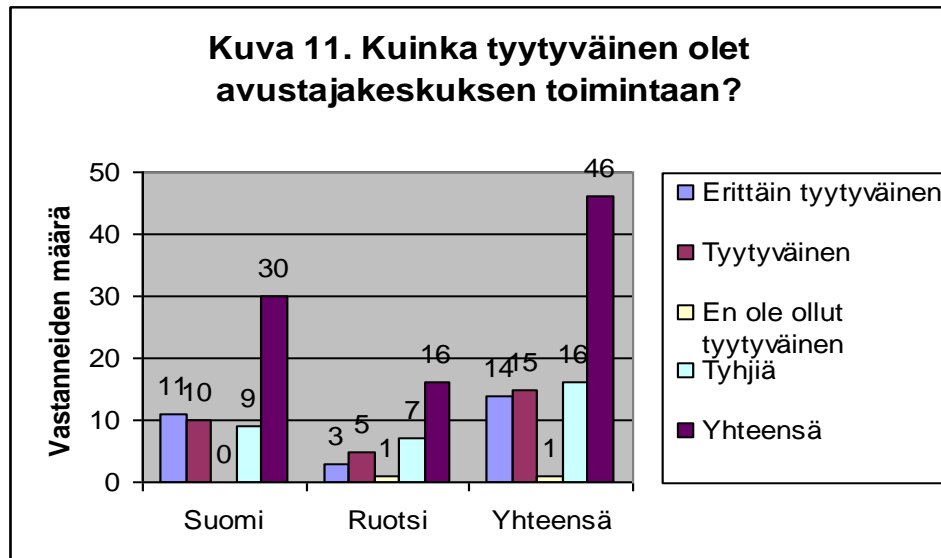
Vaasan kaupungin aloitteesta Lähdehanke toteutettiin 12/2007–10/2008, kohderyhmänä olivat mielenterveyskuntoutujat. Hanketta hallinnoi Vaasan kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto/sosiaalityö. Pää tavoitteena oli mm. avopalveluiden ja työmenetelmien kehittäminen eli palveluohjauksen kehittäminen.

Avustaja avustajakeskuksen kautta

Kuvassa 8a kysyttiin oliko vammaisen työnantaja ollut yhteydessä avustajakeskukseen. Vastanneista 58,70 % (27 henkilöä) oli ollut yhteydessä keskuksen. Heistä yli puolet ei kuitenkaan ollut saanut avustajaa avustajakeskuksen kautta. Tämä johtunee todennäköisesti siitä, että avustajakeskus oli aloittanut toimintansa vasta kesällä 2008. Huomioitavaa oli myös se, että useimmilla työnantajilla oli avustaja jo ennen avustajakeskuksen toiminnan alkamista.

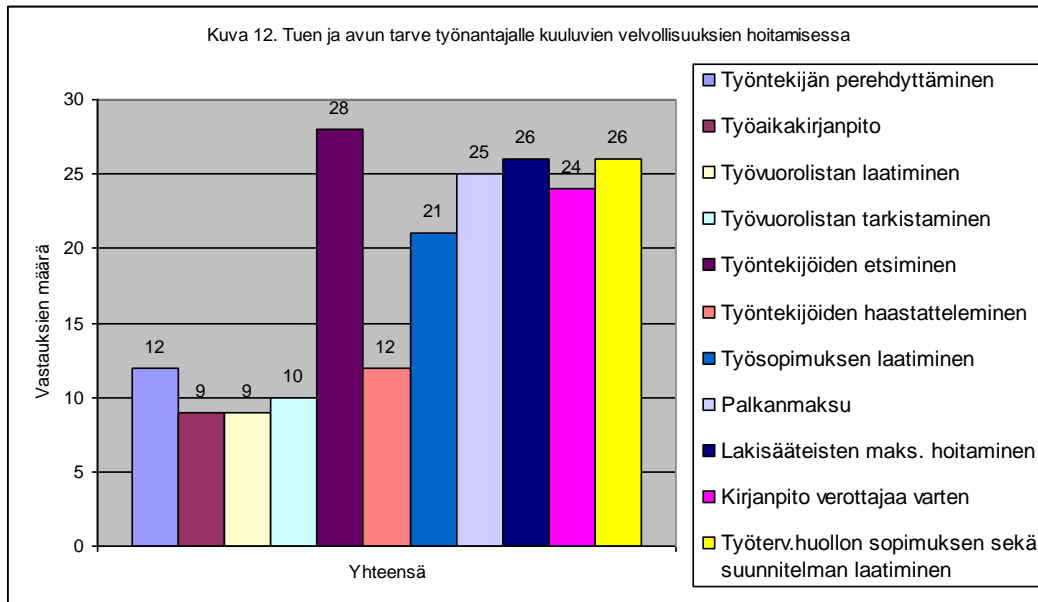
Työnantajan tyytyväisyys avustajakeskuksen toimintaan

Enemmistö vastaajista oli erittäin tyytyväisiä tai tyytyväisiä avustajakeskuksen toimintaan (29 henkilöä). Tyytymätön oli ainoastaan yksi henkilö. Loput vastaajista eivät kommentoineet kysymystä ollenkaan. Oletettavasti heidän ei tarvinnut käyttää avustajakeskuksen palveluita ja näin ollen eivät halunneet ottaa kantaa asiaan.

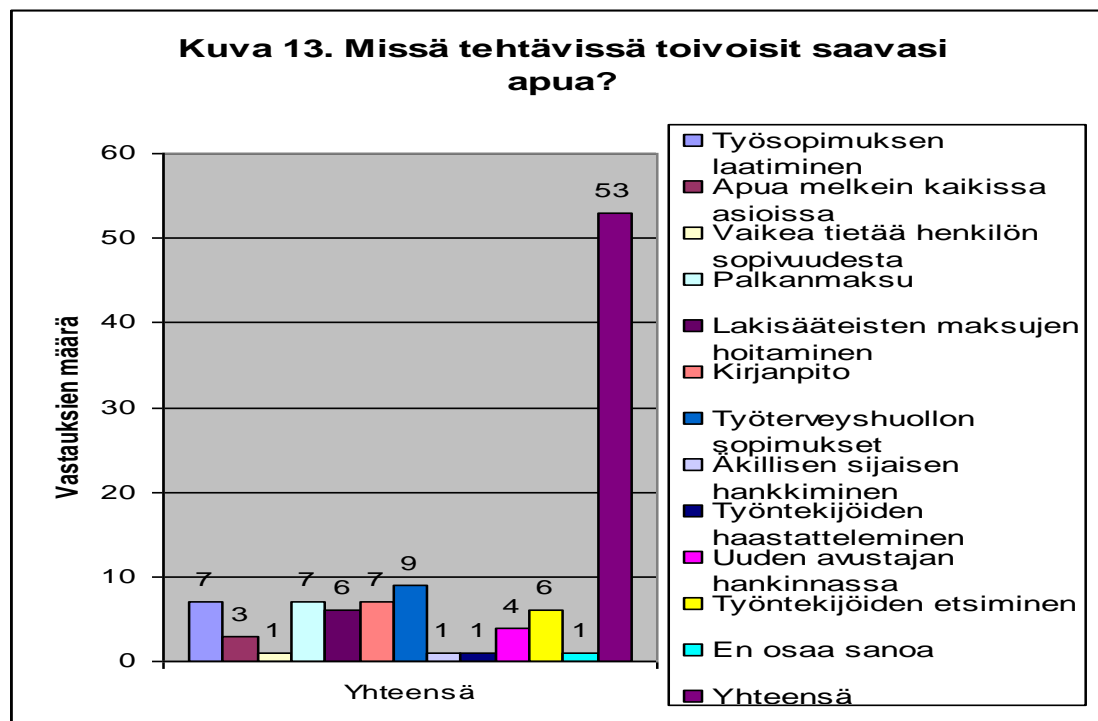
TYÖNANTAJANA TOIMIMINEN

Tuen ja avun tarve työnantajalle kuuluvien velvollisuuksien hoitamisessa

Vastauksia annettiin useampia yhdeltä henkilöltä. Työntekijöiden etsiminen ja löytäminen sekä siihen liittyvien lakisääteisten maksujen hoitaminen nousivat suurimmiksi ja tärkeimmiksi tarpeiksi työnantajien keskuudessa. Lisäksi kaivattiin apua työterveyshuoltoon liittyvissä sopimuksissa ja palkanmaksussa sekä kirjanpidossa. Sitä vastoin työntekijöiden perehdyttäminen ja työvuorolistoihin liittyvien asioiden hoito näytti vaativan vähiten avuntarvetta. Palkanmaksu ja siihen liittyvät asiat hoidettiin pääosin Vaasan kaupungin palkoissa, joten ehkä ne siksi tuntuivat vammaiselta työnantajalta vierailta ja vaikeilta asioilta. Työntekijän perehdyttäminen tai tunti- ja vuorokauslistojen laatiminen taas oli työnantajalle tutumpaa toimintaa, koska työnantaja oli omien toiveiden ja tarpeidensa paras asiantuntija.

Tehtävät, joissa toivottiin apua

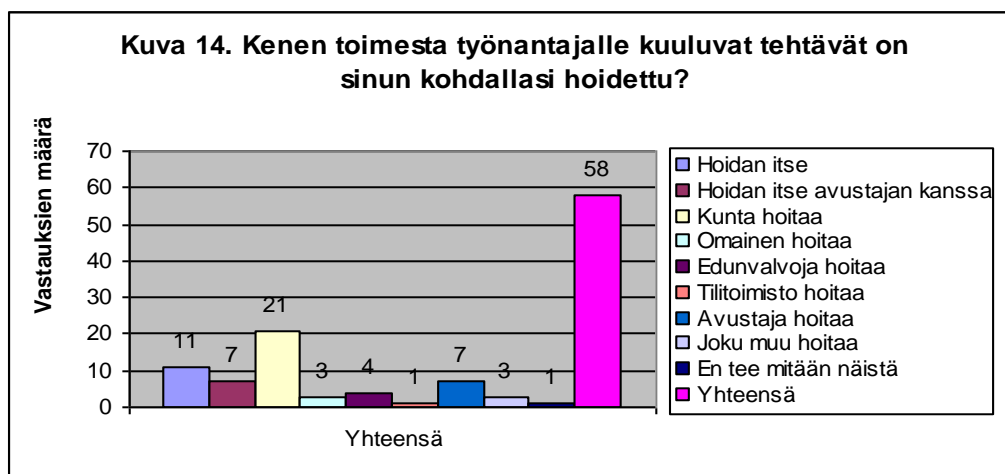

Kuvissa 12 ja 13 kysyttiin melkein samaa asiaa. Kuvan 13 kysymykset kuitenkin tarkensivat avun tarvetta. Kysymykseen saatiin useampi vastaus yhdeltä henkilöltä. Mielenkiintoista oli, että työterveyshuoltoon liittyviin asioihin toivottiin eniten apua ja ohjeita. Tärkeäksi koettiin, että avustajan terveyteen liittyvät asiat olivat kunnossa ja työtapaturmien ehkäisyyn kiinnitettiin huomiota, jotta avustajan ja vammaisen työnantajan työsuhde olisi mahdollisimman pitkä ja laadukas.

Tasainen oli myös avun tarve työsopimusten laatimisessa, palkanmaksuun liittyvissä asioissa ja kirjanpidossa. Työnantaja koki tärkeäksi olla tietoinen miten asiat hoidettiin tai tuli hoitaa. Useimmille työnantajille Vaasan kaupunki toimi sijaismaksajana ja huolehtii kaikki palkanmaksuun kuuluvat asiat. Tietoisuus toi varmuutta työnantajana toimimiseen.

Jokunen henkilö halusi apua kaikissa asioissa, jotka liittyivät kuvaan 13.

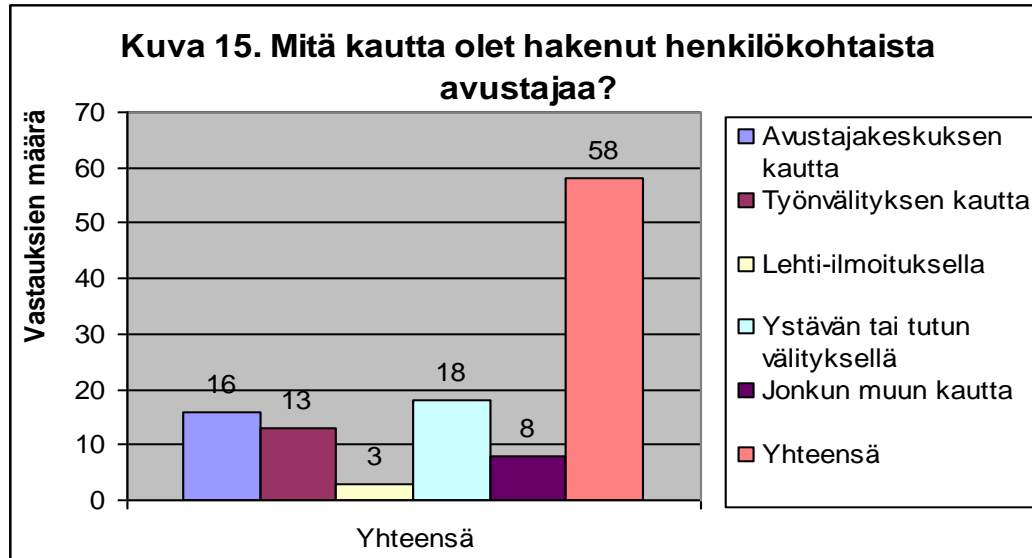
Työnantajille kuuluvien tehtävien hoito tällä hetkellä

Saatiin useampi vastaus yhdeltä. Suurimmaksi osaksi työnantajalle kuuluvia tehtäviä hoidettiin kunnan toimesta, näihin kuului mm. avustajan etsiminen ja työsopimusten laatiminen sekä palkanmaksuun liittyvien asioiden hoito. Seuraavaksi suurin ryhmä oli: hoidan itse tai hoidan itse avustajan kanssa työnantajille kuuluvia tehtäviä. Muutamien työnantajien (7 henkilöä) apuna toimi pelkästään henkilökohtainen avustaja. Vastaaajista neljällä ei ollut kysymyksen mukaista omaista avustamassa työnantajille kuuluvien tehtävien hoidossa, vaan he saivat apua edunvalvojalta, joka tietysti saattoi olla myös avustettavan lähiomainen tai sukulainen, eikä pelkästään yleinen edunvalvoja (valtion virkamies). Kolmella vastaajista omainen toimi avustajana, joka todennäköisesti oli aviopuoliso. Kohdassa joku muu hoitaa, saatiin vastauksiksi:

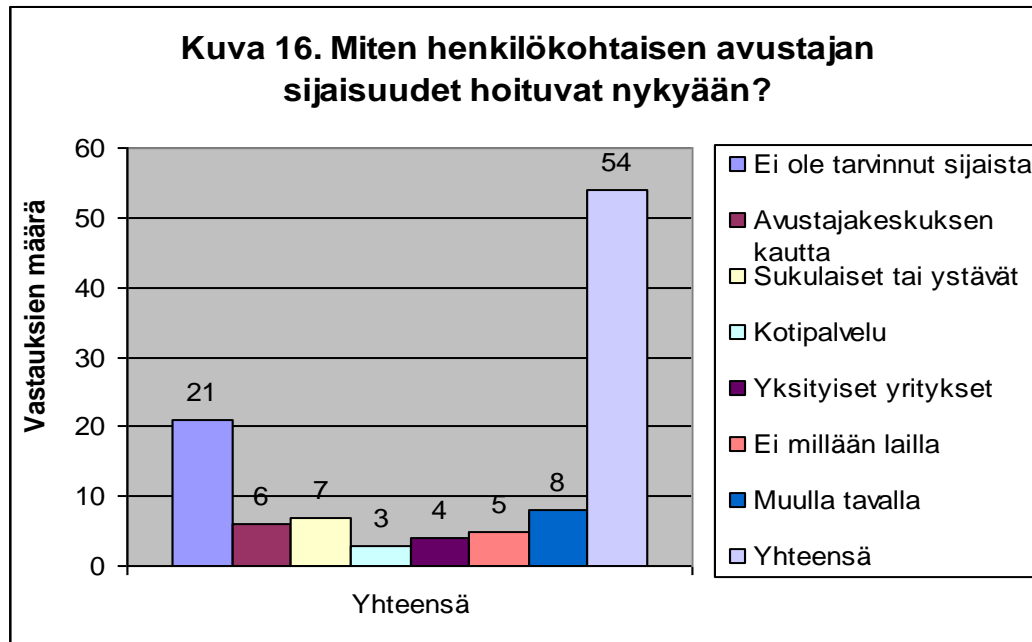
- ystävä (1), joka hoiti työsopimukset, lakisääteiset maksut ja kirjanpidon
- sosiaalityöntekijä (2), joka hoiti toisen työnantajan puolesta työlistojen tarkistamisen ja toiselle työnantajalle hän hoiti työlistojen tarkistamisen lisäksi työntekijöiden etsimisen ja heidän haastattelunsa.

Henkilökohtaisen avustajan löytäminen

Kun katsottiin suomenkielisten ja ruotsinkielisten vastauksia yhteensä, niin henkilökohtaisia avustajia oli eniten etsitty ystävän tai tutun välityksellä (18 henkilöä). Avustajakeskus tuli hyvänä kakkosena (16 henkilöä). Eroa oli vain muutaman avustajan verran. Liekö syynä se, että avustajakeskus oli ollut toiminnassa vain rajallisen ajan. Työnantajista (8 henkilöä) oli käyttänyt työnvälitystä avustajan hankkimisessa. Lehti-ilmoituksella oli avustajaa hakenut vain muutama henkilö. Vastauksissa oli myös avustajaa haettu jonkin muun kautta: Kärkullan toimiston kautta (1), Lähdehankkeen kautta ennen avustajakeskusta (1), seurakunnan kautta (1), kunnan sosiaalitoimistosta (3), Vaasan Validia palvelujen kautta (1) ja internetistä (1) saanut henkilökohtaisen avustajan.

Henkilökohtaisen avustajan sijaisuuden hoituminen

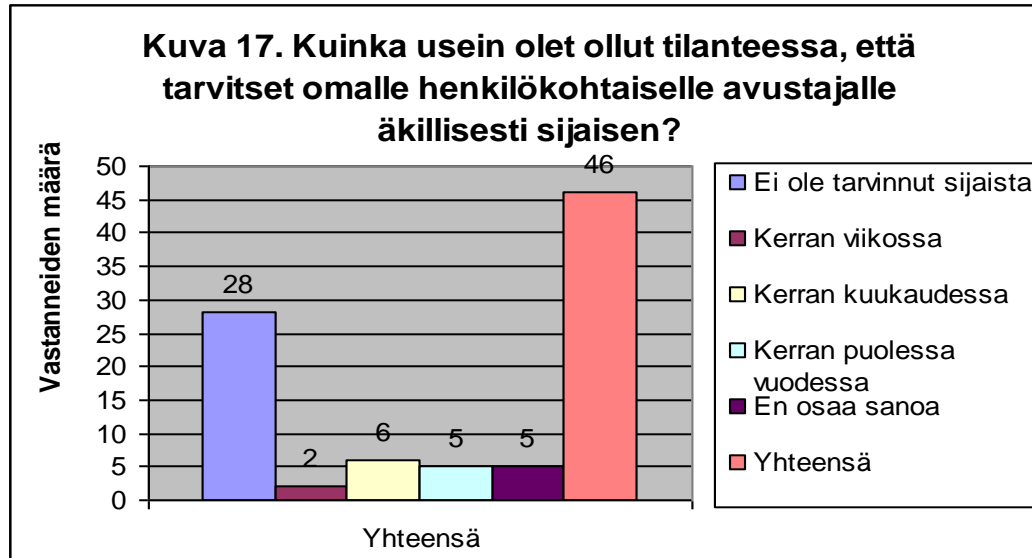

Vastauksia saatiin yhdeltä useampia vaihtoehtoja. Suurin osa vastaajista (21 henkilöä) ei ollut tarvinnut sijaista ollenkaan, syynä oli se, että varsinainen henkilökohtainen avustaja ei ollut sairastanut tai hän ei ollut ottanut työlomaa. 13 henkilöä oli saanut sijaisen avustajakeskuksen tai sukulaisten kautta.

Muulla tavalla vastanneet (8 henkilöä) olivat saaneet sijaisen itse soittamalla henkilökohtaiselle avustajalle, aviomies oli toiminut sijaisena tai avustajia oli ollut kaksi ja toinen heistä toimi sijaisena toiselle toisen sairastuessa. Yhdellä työnantajalla oli opiskelijoita sijaisena, jotka tulivat tarvittaessa apuun. Lisäksi entiset avustajat hoitivat lyhyitä sijaisuuksia tai nykyinen avustaja soitti itse sijaiselle. Yhdellä avustettavalla avusti koulun opettaja tarvittaessa.

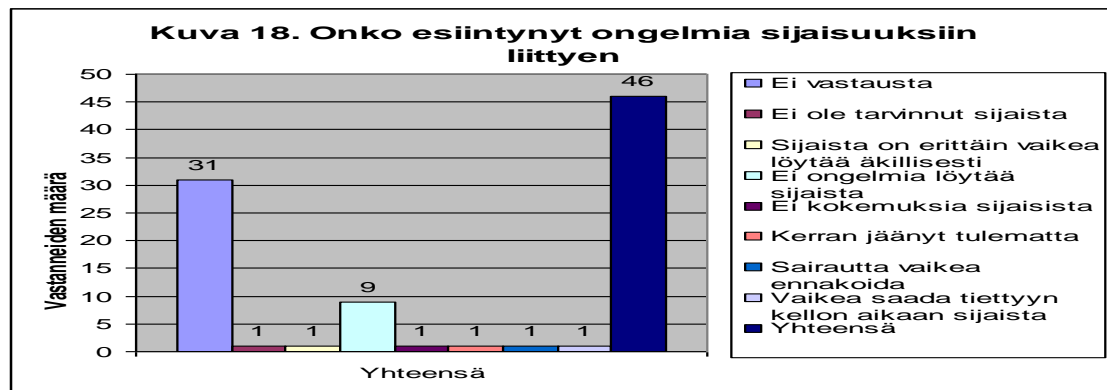

Sijaisen tarve henkilökohtaiselle avustajalle

Kuva 16:n vastaukset tukivat kuvan 17:n vastauksia. Suurin osa vastaajista ei ollut tarvinnut sijaista (28 henkilöä). Kahdella oli sijaisen tarve ollut kerran viikossa, kerran kuukaudessa kuudella ja kerran puolessa vuodessa viidellä.

Ongelmat sijaisuuksiin liittyen

Edellisiin kysymyksiin liittyen vastaajat eivät olleet kokeneet ongelmia sijaisuuksiin liittyen, minkä huomaa suuresta vastaamattomien määrästä (31 henkilöä). Yhdeksän vastaajista ei ollut kokenut olevan ongelmaa sijaisen löytämisessä.

Avoin kysymys: Mitä odotat avustajalta, millainen on hyvä avustaja?

Avoimeen kysymykseen vastasi 40 vammaista työnantajaa, joilla oli useampi mielipide yhdellä. Yhteensä mielipiteitä oli 165 kpl. Mielipiteet olivat lähinnä yhden sanan adjektiiveja, joista kyseinen vastausten suuri lukumäärä koostui.

Odotukset avustajaa kohtaan jokapäiväisissä toiminnoissa

Mielipiteistä 76 kpl kuvasi vammaisen työnantajan odotuksia avustajalta. Vammaisen työnantaja piti tärkeimpänä, että avustaja tekisi juuri ne asiat, mitä hän avustajalta pyytää ja mitä hän tarvitsee ja, että avustaja huomaisi joskus itsekkin, mitä hänen pitäisi joissain tilanteissa tehdä. Avustajan olisi tultava töihin ajoissa ja oltava erittäin tarkka aikataulun kanssa, mikäli avustettavalla olisi jotain erityistä menoa, esim. lääkäriin, hammaslääkäriin, junalle tms. Avustajan pitäisi osata kysyä työhön liittyviä epäselväksi jääneitä asioita, eikä hän saisi tuoda omia ongelmiaan työpaikalle. Avustaja ei saisi tuputtaa liikaa uusia menetelmiä avustettavalle. Eräällä avustettavalla oli toivomus, että avustaja olisi vanhempi henkilö, jolla olisi jo elämäkokemusta. Avustajan tulisi pystyä ottamaan haasteita vastaan ja ajateltava omilla aivoillaan. Hänen tulisi myös antaa voimia avustettavalle mennä elämässä eteenpäin. Erityistaitoina avustajalta odotettiin nostotekniikan osaamista. Avustettavalla tulisi olla kokemusta ja mielellään jokin muodollinen koulutus.

Hyvän henkilökohtaisen avustajan ominaisuudet

Hyvän avustajan ominaisuuksiin mielipiteitä tuli 89 kpl. Hyvältä avustajalta toivottiin luotettavuutta ja omatoimisuutta. Työnantajan toivomus oli myös, että avustaja kuuntelisi häntä tarkoin. Tärkeinä pidettiin joustavuutta, reippautta, ahkeruutta sekä rehellisyyttä. Avustajan olisi hyvä olla rohkea ja avoin sekä vielä toivottiin että henkilöiden kemiaat toimisivat keskenään. Hänen tulisi olla vastuuntuntoinen, työteliäs sekä kestävä niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Muita yksittäisiä määritelmiä olivat lämmin, huumorintajuinen, turvallinen, rauhallinen, neuvokas, pirteä, mukava, ystävällinen,

kannustava ja virkistävä. Yksi vastaajista toivoi, että avustaja huomaisi kaiken, koska avustettava oli vahvasti näkövammainen ja tarvitsi apua kaikissa jokapäiväisissä askeleissa.

Muuta

Työnantajat toivoivat, että henkilöavustajat eivät ottaisi yhteyttä työnhaussa, mikäli avustajien vastaukset kuitenkin työtarjoukseen olisivat seuraavanlaisia:

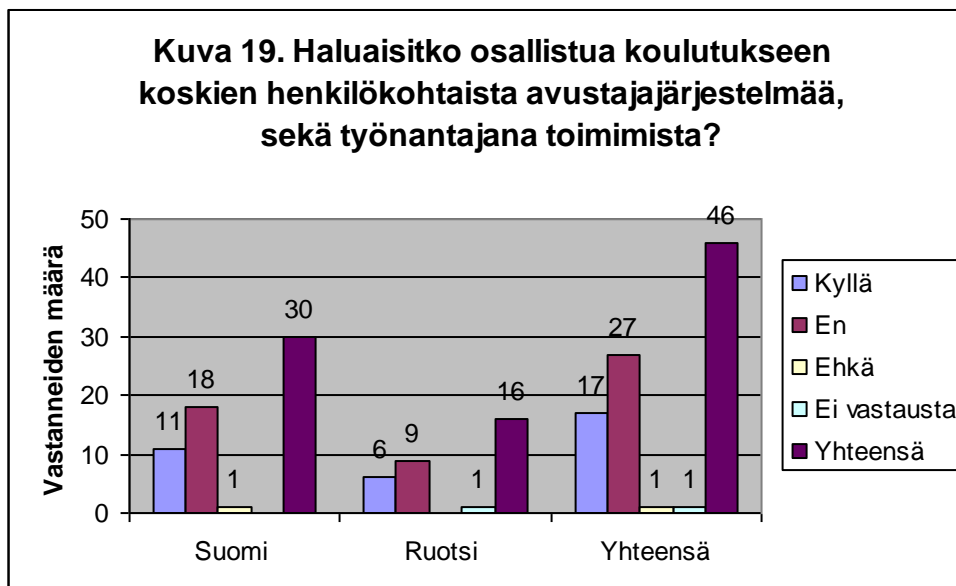
- matka on liian pitkä (kun se on vain 2–3 kilometriä)
- olen sairas
- en pysty vastaamaan kuin vasta kahden viikon kuluttua
- en voi tulla, koska olen ilmoittautunut kurssille,
- minulla ei ole autoa
- olen lähdössä Etelään.

Yleensäkin toivottiin sosiaalista ja positiivista ihmistä auttamaan ja piristämään vammaisen jokapäiväistä elämää.

Yhteenveto vastauksista:

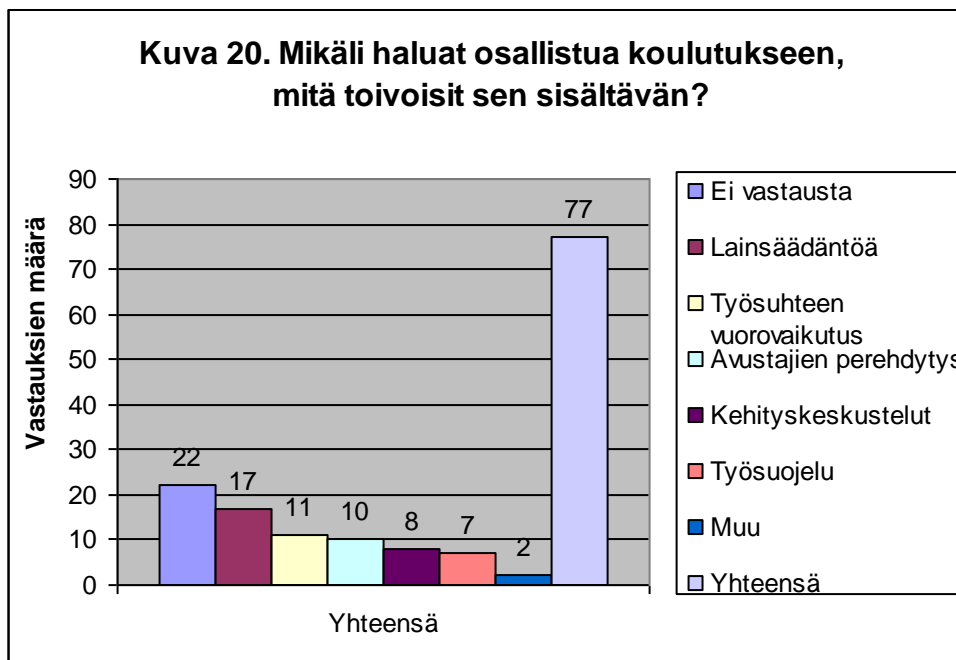
Vammaisen työnantajana toivoi avustavalta henkilöltä apua jokapäiväisissä toiminnoissa, ei niinkään hoidollista apua. Avustajan tulisi olla tarvittaessa paikalla niin, kuin oli työsopimuksessa tai muuten sovittu. Lisäksi työnantajan pitäisi voida luottaa avustajaan ja lisäpisteinä hänellä voisi olla positiivinen ote elämään ja kannustava asenne vammaista kohtaan. Avustajan ei saisi liikaa sekaantua avustettavan asioihin tai jokapäiväiseen elämään, jota hän viettää haluamallaan tavalla. Avustajan olisi kuitenkin oltava perillä avustettavan tarvitsemasta avusta, vaikka häneltä ei sitä koko ajan suoraan pyydetäisikään. Lisäksi suurena plussana koettiin hyvä vuorovaikutus, arvostus ja ymmärrys toisiaan kohtaan.

Halukkuus osallistua avustajajärjestelmän koulutukseen työnantajana

Noin 59 % (27 henkilöä) vastaajista eivät olleet halukkaita osallistumaan avustajajärjestelmään liittyvään koulutukseen. Kuitenkin lähes 37 % (17 henkilöä) olivat innokkaita osallistumaan työnantajana koulutukseen. Syynä haluttomuuteen saattaisi olla vammaisen vaikeudet selvittää jokapäiväisistä vaatimuksista omassa elämässään. Lisäksi monella oli ollut jo kauan avustaja ja he olivat tottuneet, että asiat hoidettiin heidän puolestaan tai uskoivat saavansa apua esimerkiksi avustajakeskukselta, mikäli ongelmia syntyisi työnantajana toimimisessa.

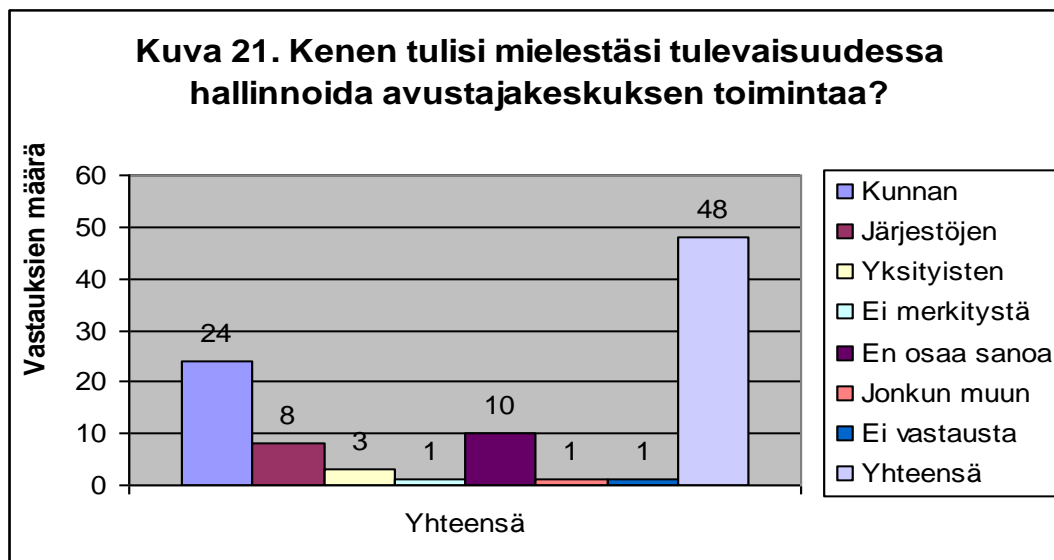
Toivomuksia koulutuksen sisältöön

Vaikka suurin osa vastaajista oli edellisessä kysymyksessä vastannut, että ei haluaisi osallistua koulutukseen, niin tämän kysymyksen vastaajista suurin osa oli luetellut useita koulutukseen liittyviä osa-alueita, joista haluaisivat saada tietoa. Kiinnostuneita oltiin lainsäädännöstä, työsuhteen vuorovaikutuksesta ja kuinka työnantajan tuli perehdyttää avustajat toimimaan vammaisen työnantajan kanssa. Työntajat toivoivat myös osaamista kehityskeskusteluista ja tietoa työsuojeluun liittyvistä asioista. Kohtaan muu, toivottiin koulutusta psyykkisestä jaksamisesta ja yksi ei määritellyt koulutustoivomustaan.

AVUSTAJAKESKUKSEN TULEVAISUUS:

Avustajakeskuksen toiminnan hallinnoiminen

Muutama työnantajista vastasi kysymykseen useammalla, kuin yhdellä vaihtoehdolla. Huomioitavaa oli, että kunta sai puolet vastaajien ”äänistä” avustajakeskuksen hallinnoimisessa. Kunnan kannatukseen vaikutti todennäköisesti työnantajien aikaisempi yhteydenpito kuntien viranomaisten kanssa vammaisuuteen liittyvissä asioissa.

Työnantajista 11 henkilöä toivoi jonkun järjestön tai yksityisen tahon hallinnoivan avustajakeskusta tulevaisuudessa. 12 avustettavalle ei ollut merkitystä, ei osannut sanoa tai eivät antaneet mielipidettä siitä kuka tai mikä taho hallinnoisi tulevaisuudessa avustajakeskuksen toimintaa. Kohdassa jonkun muun, yksi vastaaja antoi vastaukseksi, että vammaiset itse hallinnoisivat avustajakeskusta kunnalta saamallaan varoilla.

Avoin kysymys: Millä tavalla avustajakeskuksen toimintaa voitaisiin entisestään kehittää palvelemaan juuri sinun tarpeitasi työnantajana? Mitä muuta aiheeseen liittyen haluaisit kertoa?

Vastauksia suomenkielisiltä tuli 11 kappaletta ja 19 kappaletta ei vastannut ollenkaan tähän kysymykseen. Yhdellä vastaajalla oli useampia mielipiteitä, joten niitä saatiin yhteensä 26 kappaletta.

Kehittämistoiveita

Toivottiin sijaisvälityksen kehittämistä niin, että saataisiin osaava sijainen heti, kun tarve syntyy. Työnantajan mielipidettä tulisi kuunnella, minkälaista avustajaa hän haluaisi itselleen. Toivottiin myös lisää koulutusta ja tietoa lakipykälästä ja palvelun kehittämisestä joustavaksi. Yksi vastaajista piti nykytilannetta hyvänä ja riittävänä eikä ongelmia ole ollut, kun taas eräs vastaajista ei tiennyt avustajakeskuksesta mitään ja toivoi tämän vuoksi yhteydenottoa.

Avustajilta toivottiin

Avustajan olisi oltava diplomaattinen, monipuolinen, pitkäjänteinen sekä hänellä olisi oltava tuntuma vammaisen sairauteen tai vaikeuksiin. Hän ei saisi sekaantua työnantajansa perhe-elämään ja hänellä tulisi olla ehdoton vaitiolovelvollisuus näkemistään ja kuulemistaan asioista toisen kotona. Eräs vastaajista piti tärkeänä turvallisuutta, jota hän oli saanut nykyiseltä avustajaltaan. Hän kertoi, että oli toipunut nopeammin masennuksestaan avustajansa avulla.

Ruotsinkielisistä vastasi yhdeksän henkilöä ja seitsemän henkilöä jätti vastaamatta.. Yhdellä vastaajalla oli useampi mielipide asiasta. Mielipiteitä oli 12 kappaletta.

Avustajiin liittyviä toiveita

Vastaajien mielestä henkilökohtaisten avustajien arvostusta tulisi lisätä. Avustajan tulisi olla hyvin koulutettu ja osaava, että hän voisi aloittaa työn sujuvasti heti. Koettiin myös, että avustajaa vaihdettaessa oli liikaa vaikeuksia, koska aikaa kului, ennen kuin avustaja oli ”koulutettu” tai oikeammin perehdytetty avustamaan työnantajaansa. Avustajien tulisi olla reippaita työskennellessään avustajina vammaisille. Muutama vastaajista piti nykyistä systeemiä hyvänä ja toivoivat, että järjestelmä jatkuisi edelleen. Yhdellä vammaisella oli avustajajärjestelmä alkanut vasta vuonna 2009, joten hän ei osannut sanoa muuta, kuin että oli hyvä, että avustajia on saatavilla.

Yhteenveto: Henkilökohtaisten avustajien arvostusta tulisi lisätä. Avustajien toiminnan tulisi olla vammaista työnantajaa kohtaan kunnioittava ja ymmärtävä. Vammaisen oli oman elämänsä parhain asiantuntija. Avustajan tulisi kuunnella työnantajansa toiveita ja hänen olisi osattava toimia siltä pohjalta puuttumatta vammaisen perhe-elämään tai muihin asioihin. Avustajan tulisi olla ehdottoman luotettava ja hänellä olisi ehdoton vaitiolovelvollisuus asioista, joita hän saisi selville avustaessaan vammaista työnantajaansa. Kaiken kaikkiaan vammaiset olivat tyytyväisiä saadessaan avustajia erilaisiin tarpeisiinsa.

8.4 Vammaisille työnantajille suunnatun kyselyn pohdintojen yhteenveto

Työnantajana toimimiseen liittyvää pohdintaa

Huomioitavaa oli, että avustajakeskus oli ollut helpottamassa työnantajia löytämään luotettavia avustajia kotiinsa auttamaan heitä jokapäiväisissä tarpeissa. Yli puolet vastaajista ei ollut saanut avustajaa avustajakeskuksen kautta, koska heillä oli jo pitkään ollut avustaja, jonka olivat löytäneet sosiaalityöntekijän tai työvoimatoimiston kautta. Myös sukulaiset tai tutut olivat tulleet apuun tai heidän opastuksellaan oli löytynyt sopiva ja reipas avustaja vammaiselle työnantajalle. Tähän vaikutti, että avusta-

jakeskus oli aloittanut toimintansa vasta kesällä 2008 ja useimmilla kyselyyn vastanneista oli ollut avustaja jo ennen avustajakeskusta.

Avustajakeskuksen toimintaan oltiin yleisesti tyytyväisiä. Ainoastaan yksi henkilö ei ollut tyytyväinen keskuksen toimintaan. Osa vastaajista ei kommentoinut avustajakeskuksen tyytyväisyys kyselyyn ollenkaan. Syynä saattoi olla, että he eivät olleet tarvinneet varsinaisesti avustajakeskukselta vielä apua.

He, jotka hakivat ensimmäistä avustajaa tai sijaista vakituiselle avustajalleen kokivat niiden löytämisen ja siihen liittyvien lakisääteisten maksujen hoitamisen suurimpina haasteina. Lisäksi he kaipasivat neuvoa työterveyshuoltoon liittyvissä sopimuksissa ja palkanmaksussa sekä kirjanpidossa. Palkanmaksu ja siihen liittyvät asiathan oli pääosin hoidettu Vaasan kaupungin palkanlaskennassa. Työntekijöiden perehdyttäminen ja työvuorolistoihin liittyvien tehtävien hoito vaati vähiten avuntarvetta vammaisten työntajien keskuudessa.

Yllättävältä vaikutti, että työterveyshuoltoon liittyviin asioihin toivottiin eniten apua ja ohjeita. Oli tärkeää, että avustajan terveyteen liittyvät asiat olivat kunnossa ja työtaturmien ehkäisyyn kiinnitettiin huomiota, jotta vammaisen työnantajan ja avustajan työsuhde olisi mahdollisimman pitkä ja laadukas.

Moni vammaisen työnantaja toivoi avustajan työhön yhteiskunnallista arvostusta, koska hän koki, että sitä kautta vammaisen tarpeet ja ongelmat tiedostettaisiin yhteiskunnassa. Työn arvostus lisäisi myös haluttavuutta tehdä avustajan työtä. Koska avustajan työ oli myös hyvin fyysistä, olisi suotavaa, että hän osaisi erilaisia tekniikoita nostaakseen avustettavaa sängystä tai tuolista. Vielä avustajalta ei vaadittu koulutusta työhönsä, mutta avustettavan auttaminen oli sekä fyysistä että henkistä työtä ja muodollinen koulutus toisi työhön lisävarmuutta.

Suurin osa vammaisista työnantajista ei kokenut avustajajärjestelmään liittyvää koulutusta tarpeelliseksi, johon syynä saattoi olla vammaisen vaikeudet muutenkin selvi-

tä jokapäiväisistä haasteista elämässään. Sen lisäksi usealla työnantajalla oli ollut avustaja jo kauan ja he tiesivät, että voisivat turvautua avustajakeskuksen apuun, mikäli ongelmia työnantajana toimimisessa syntyisi.

Kuntaa kannatettiin eniten avustajakeskuksen hallinnoimisessa. Muutama työnantajien edustajista toivoi jonkun järjestön hallinnoivan avustajakeskusta. Kunnan kannatukseen vaikutti varmasti aikaisempi yhteydenpito kuntien viranomaisten kanssa vammaisiin liittyvissä asioissa. Avustajakeskus sijaitsi esteettömissä sosiaalitoimiston tiloissa ja useat vammaiset olivat olleet yhteydessä jo vuosia sosiaalityöntekijään anoessaan tarvitsemiaan asioita ja saadessaan niihin päätöksen sosiaalityöntekijältä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen aikana pohdittiin, mikä merkitys henkilökohtaisella avustajalla oli vammaiselle työnantajalle ja toisin päin, mikä taas oli avustajakeskuksen osuus kummallekin osapuolelle. Pyrittiin löytämään avustajakeskuksen toiminnan kehittämiskohteet, jotka palvelisivat molempia osapuolia sekä aikaansaamaan tietoisuuden toiminnan tärkeydestä ja sen tarpeellisuudesta.

Vammaisuuden historiaa osiossa käytiin läpi seikkaperäisesti vammaisuuden historiaa, mistä elämäntilanteista ollaan tultu tähän aikaan ja hetkeen. Miten vammaisia aikaisemmin kohdeltiin kaltoin ja ihmisarvoa alentavasti? Myöhemmin he olivat omaisten armoilla, poissa yhteiskunnan toiminnoista. Vammaiset luokiteltiin mielisairaisiksi, köyhiksi ja osattomiksi. He joutuivat samoihin vaivaistaloihin ja kunnalliskoteihin hoidokeiksi, kuin muut köyhät ja osattomat. Vuonna 1977 kehitysvammalain tultua voimaan laitoshoidon rinnalle nousi muita vaihtoehtoja. Elettäessä tätä päivää vammaispalvelulaki suojaa vammaista henkilöä turvaamalla vammaisen tasa-arvoisen aseman ja yhdenvertaisen elämän muiden kanssa.

Mielenkiintoista oli olla mukana avustajakeskus hankkeen päätösseminaarissa 28.10.2009. Tilaisuudessa kansanedustaja Håkan Nordman kertoi olleensa mukana vammaispalvelulain useissa valmistusprosesseissa ja mielenkiinnolla seuranneensa uuden vammaispalvelulain valmistumista. Kuntien tulisi pystyä kohtuullisten kustannusten rajoissa toteuttamaan lain edellyttämien palvelujen saanti kuntalaisille oikeudenmukaisesti.

Henkilökohtaisen avun keskuksia tuli vasta 2000-luvun lopulla, mutta henkilökohtaista avustajatoimintaa oli ollut jo 1970-luvulta lähtien. Vaasan seudun avustajakeskushanke käynnistyi syksyllä 2007. Sillä hetkellä tiedossa oli, että Vaasan seudun avustajakeskus toimii 31.12.2009 asti. Vuonna 2010 Vaasan kaupungin tulee säästää toiminnoissaan 10 miljoonaa euroa, joten nähtäväksi jää jatkuuko tärkeäksi koettu avustajakeskustoiminta Vaasan kaupungissa tulevaisuudessa. Mikäli ei jatku, niin so-

siaalityöntekijän työmäärä kasvaa entiselleen heidän hoitaessaan vammaisten työnantajien ja toisaalta avustajien asioita muiden töidensä ohella.

Tehtyä tutkimustulosta verrattiin avustajakeskushankkeen alussa tehtyyn tutkimustulokseen, toiveet keskuksen toiminnasta olivat edelleen samansuuntaisia. Molemmissa tutkimuksissa todettiin, että henkilökohtainen avustaja oli vammaiselle henkilölle erittäin tärkeä tukimuoto ja usein myös ainut mahdollisuus itsenäiseen ja tasa-arvoiseen elämään. Tärkein odotus ja toive avustajakeskusta kohtaan oli työntekijöiden rekrytointi. Lisäksi vammaisten ja henkilökohtaisten avustajien koulutustoiveina olivat tiedonsaanti lainsäädännöstä, työsuhteen vuorovaikutustilanteista ja niistä selviämistä sekä työn ergonomiasta. Koulutusta tarvittiin molemmille osapuolille, miten työnantaja toimisi esimiehenä ja miten avustaja tekisi työnsä. Työnantajan ja työntekijöiden oikeudet ja velvollisuudet pitäisi selvittää lähtötilanteessa jo avustajakeskuksen toimesta. Tarkempi henkilökohtainen perehdytys tapahtuisi vammaisen ja avustajan kesken. Myös vertaistuen järjestäminen koettiin tärkeäksi henkilökohtaisen avustajan työn luonteen takia.

Ongelmatilanteeksi havaittiin varahenkilöstön luomisen vaikeus. Varahenkilöstön tai vastaavan järjestelmän luominen nopeiden ja lyhytaikaisten sijaisuuksien saamiseksi olisi hyvä ja toiminnan kannalta tärkeä asia. Tätä asiaa oli jo kovasti pohdittu avustajakeskuksenkin taholta, mutta asiaan ei ollut löydetty toimivaa ratkaisua. Varahenkilöstöä oli ja on vaikea luoda, koska varallaolijan tulisi saada palkkaa tai hänelle tulisi osoittaa työtä koko ajaksi. Mikäli työtä ei olisi osoittaa jatkuvasti, varallaolijan kustannukset tulisivat liian kalliiksi Vaasan kaupungille. Toiseksi ongelmaksi saattaa muodostua yksittäisten avustajien viikkotyöajan ylitys sellaisten avustajien kohdalla, jotka avustavat useaa eri työnantajaa. KVTES:ssä määrätyt lepoajat ko. tapauksissa eivät todennäköisesti toteudu. Ovatko työnantajat keskenään tietoisia, että avustaja mahdollisesti avustaa useampaa eri henkilöä.

Uudistuva vammaispalvelulaki laajensi ja toi henkilökohtaisen avun myös kehitysvammaisten ihmisten ulottuville. Uusi vammaispalvelulaki 1.9.2009 määritteli vammaisten yhdenvertaisuutta, itsenäisyyttä ja parannusta heidän mahdollisuuteen osallistua yhteiskunnan toimintoihin. Varsinkin vaikeavammaisille laki turvaa subjektiivisen oikeuden henkilökohtaiseen apuun. Aikaisemmin kehitysvammaiset henkilöt eivät olleet saaneet ko. perustein henkilökohtaista apua, koska vammaiselta edellytettiin henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimimista. Avun järjestämistavat muuttuivat, koska kunnat voivat hankkia avun ostopalveluna esim. yksityisiltä. Kunta voi antaa sitä omana toimintanaan, mikäli vammaisen henkilö niin toivoi.

Todettiin, että Vaasan seudun avustajakeskuksella on paikka ja tarve myös tulevaisuudessa osana henkilökohtaisen avun palvelua. Avustajakeskus koettiin tärkeäksi osaksi henkilökohtaisen avun välitystä, ohjausta ja neuvontaa. Vammaisille työnantajina se oli tuttu paikka, johon oli helppo ottaa yhteyttä tai käydä keskustelemassa ongelmatilanteista. Keskus voisi toimia myös vammaisen ja avustajan kohtaamispaikkana niin, että kummatkin löytäisivät sopivan yhteistyökumppanin itselleen. Avustajakeskuksen rooli olisi toimia välittäjän asemassa. Henkilökohtaisten avustajien palkanmaksua tulisi kehittää tuntipalkkaisista kuukausipalkkaisiksi. Tällöin avustaja kerryttäisi vuosilomia, joita voisi käyttää loman tarpeeseen tai esim. silloin kun työnantaja on kuntoutuksessa.

Mielenkiinnolla todettiin kyselyihin osallistuneiden vastauksien yhdenmukaisuus joissakin kysymyksissä. Tutkimuksessa esitettyyn kysymykseen avustajakeskuksen hallinnoimisesta tulevaisuudessa molemmilla osapuolilla toivomukset olivat samansuuntaiset. Sekä avustajat että avustettavat antoivat yhteneväisen vastauksen Vaasan kunnan puolesta, koska avustajakeskus oli tullut tutuksi paikaksi sijaitessaan Vammaispalveluiden tiloissa Sosiaalikeskuksessa. Huomioitavaa oli myös, että vammaisen työnantajana arvosti, että avustaja tekisi ne asiat, joita häneltä työnantaja vaati ja avustaja tulisi työhönsä ajoissa sekä noudattaisi sovittua aikataulua tarkasti. Avustettavan toivomuslistalla oli taas, että työnantaja pitäisi kiinni sovituista työajoista, jolla

hän tarkoitti, ettei työpäivä venyisi liian pitkäksi, yli sovitun ajan. Avustaja toivoi myös, että vammainen sanoisi reippaasti, mihin hän apua tarvitsisi ja opastaisi avustajaa selkeästi työtehtävissä. Lisäksi vammainen työnantaja ja henkilökohtainen avustaja toivoivat avustajan työn arvostusta yhteiskunnalta. Arvostus toisi työnhakijoita ja sen ohella avustajien palkkapolitiikka parantuisi. Tämän myötä vammaisen asema huomattaisiin henkilökohtaisen avustajan arvostuksen myötä.

Haastatteluiden yhteenvedona voidaan todeta, että avustajakeskus oli toiminnallaan säästänyt sosiaalityöntekijän työaika ja antanut hänelle mahdollisuuden keskittyä omaan tehtävänkuvansa mm. valmistelemaan ja määrittelemään vammaisen avunsaantia. Sosiaalityöntekijän ajatuksena oli, että avustajakeskuksen toiminta ei ole pakko sijoittua kunnan omiin tiloihin vaan voisi olla esim. osana järjestöjen toimintaa. Projektityöntekijän mukaan avustajakeskus oli järjestänyt koulutusta työnantajana toimimisen perusteista sekä työsuhteen vuorovaikutuksesta ja työsuojelusta. Avustajakeskuksen kautta oli vammaiselle työnantajalle annettu ohjausta ja neuvontaa, sekä suoritettu kotikäyntejä koskien työsopimusta ja tunti- ja tuntilistoja. Ennen hankkeen päättymistä olisi voinut avustajakeskuksen näkyvyyttä laajentaa mediassa, että kuntalaiset olisivat saaneet laajasti tietoa henkilökohtaisen avustajan työstä. Lopputuloksena toiminnan kehittyessä entisestään voitaisiin ajatella sen laajentamista koko Etelä-Pohjanmaan alueelle. Mikäli tähän ryhdyttäisiin, tulisi avustajakeskuksen vetäjän olla omatoiminen, markkinahenkinen henkilö, joka pystyisi ”myymään” avustajakeskuksen ajatusta ja ideaa lähikuntiin.

LÄHTEET

Ahola, Sanna & Konttinen Juha-Pekka 2009. Uudistuva vammaispalvelulaki. Oikeus henkilökohtaiseen apuun vahvistuu. 1 p. Vaasa. Arkmedia.

Aineisto ja sen käsittely 2003. Luku 10. Oulun Yliopisto. [online]. [viitattu 22.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://herkules oulu.fi/isbn9514271637/html/x883.html>>.

Brandt Krista & Niemelä Markku 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta asumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. 1 p. Helsinki. Yliopistopaino. [online]. [viitattu 10.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://pre20090115.stm.fi/vk1202213422750/passthru.pdf>>.

Heinonen Marjo 2009. Kohti yhdenmukaista käytäntöä. Henkilökohtaisen Avun Keskusten toimintamalli. 1 p. Helsinki. Tyylipaino.

Heinonen Marjo & Saraste Heini 2006. Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. 1 p. Vaasa. Arkmedia.

Hiljanen Hanna 2009. ”Henkilökohtainen avustaja merkitsee elämää”. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö [online]. [viitattu 10.10.2009]. Saatavilla www-muodossa:<URL:[https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/44110/jamk12375315614. df?sequence=1](https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/44110/jamk12375315614_df?sequence=1)>.

Karasti Helena 2004. TOL, Oulun yliopisto. Johdatus tutkimusmenetelmien käyttöön – kurssi. [online]. [viitattu 22.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL: http://media.tol oulu.fi/video/jtmk/JTMK_kvalitutk_luento.pdf>.

Konttinen Juha-Pekka 2009. Omainen avustajana. INFO sarja nro 2. [online]. Päivitetty lokakuussa 2009. [viitattu 20.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.kynnys.fi/content/view/620/609/>>.

Konttinen Juha-Pekka 2009. Palvelusuunnitelma. INFO sarja nro 3. [online]. Päivitetty lokakuussa 2009. [viitattu 20.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.kynnys.fi/content/view/620/609/>.

Kuosma Tapio 2009. Uudistettu vammaispalvelulaki. 1 p. Helsinki. Livres Belles-Lettres.

Kynnys ry 1973. Tavoitteet ja toiminta, kansainvälinen yhteistyö, itsenäinen elämä [online]. Päivitetty 2.9.2009. [viitattu 24.9.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.kynnys.fi>.

L907/1946 Invalidihuoltolaki. Kumottu säädöksellä L380/1987.

L380/1987. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 3.4.1987.

L710/1982. Sosiaalihuoltolaki. 17.9.1982.

L731/1999. Suomen perustuslaki. 11.6.1999.

Luomanen Marjo, Länsi-Suomen aluesihteerin haastattelu 22.9.2009. Lihastautiliitto ry. Vaasa. Haastattelu.

Manninen Riikka 2008. Vähän mutta välttämättä –projekti. Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö [online]. [viitattu 10.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.aspa.fi/files/1463/Manninen_Riikka:OPINNAYTE TYO.PDF>.

Metteri Anna 2003. Syntyykö luottamusta? Sairastaminen, kansalainen ja palvelujärjestelmä. 1 p. Helsinki. Edita Prima Oy

Nurmi-Koikkalainen Päivi 2009. Välttämätön apu elämisen mahdollistajana. Näkökulmia vaikeavammaisten henkilöiden asumiseen ja apuun. 1 p. Helsinki. Valopaino Oy.

Oppia ihmisyydestä 2007. Ihmisoikeudet.net [online]. [viitattu 11.10.2009] Saatavilla
www-muodossa: <URL:http://www.ihmisoikeudet.net/vammaiset>.

Palveluohjauksen kehittäminen. Sosiaaliportti. Lähde-hanke –mielenterveys-
asiakkaiden palveluohjausmenettelyn kehittäminen. [online]. Päivitetty 31.12.2009.
[viitattu 19.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:
http://www.sosiaaliportti.fi/Page/9ef83829-d6c9-4e5c-854e-77c96feb6c00.aspx>.

Rahja Martina, palkkasihteeri 6.10.2009, Vaasan kaupunki. Vaasa. Haastattelu.

Räty Tapio 2002. Vammaispalvelut. Vammaispalveluiden soveltamiskäytäntö. 2 p.
Turku. Kirjapaino Grafia.

Saraste Heini 2009. Yhteistyöllä osaamista -esite. Assistentti-info.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry. 1980-luku, meissä on yh-
dessä ytyä. [online]. [viitattu 10.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:
http://www.sosteryty.fi/fi/yty/yty11952-2008/1980-luku/?id=74>.

Ståhl Susanne, sosiaalityöntekijä 23.6.2009. Vaasan kaupunki. Vaasa. Haastattelu.

Vaasan seudun henkilökohtainen avustajakeskus –hanke 2007. Hankeen tavoitteet,
vammainen työnantajien tarpeet suunnittelun pohjana. [online]. Päivitetty joulukuus-
sa 2007. [viitattu 6.9.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://www.kyn-
nys.fi/content/view/484/489/>

Vaasan vammaispoliittinen ohjelma 1998. [online]. [viitattu 19.10.2009]. Saatavilla
www-muodossa: <URL:http://www.google.fi/search?hl=fi&source=hp&q=Vaasan
+vammaispoliittinen+ohjelma&btnG=Google-haku&meta=&aq=f&oq>.

Vammaispoliittinen ohjelma 2. Sosiaali- ja terveysministeriö STM. [online]. [viitattu
10.10.2009]. Saatavilla www-muodossa: <URL:http://pre20031103.stm.fi/suo-
mi/pao/julkaisut/vampofin/osa2.htm>.

Vammaisten henkilöiden avustajatoiminnan soveltamisohjeet 2008. [online]. [viitattu 17.10.2009] Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.vaasa.fi/WebRoot/380444/Vaasa2009SubpageWithBanner.aspx?id=366674/>>.

Vehmas Simo 2005. Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. 1 p. Tampere. Tammer-Paino.

Viilapohja Kari 2004. Kehitysvammahuollon historiaa. Kehitysvammahuollon tietopankki. [online]. [viitattu 10.10.2009]. Saatavilla www-muodossa <URL:<http://www.saunalahti.fi/kup/kirjat/yleishis.htm>>.

LIITE 1

Vaasan kaupunki – Vasa stad
 Sosiaali- ja terveysvirasto – Social- och hälsovårdsverket
 Sosiaalityö ja perhepalvelut – Socialarbete och familjeservice

Päätös - Beslut
 3.11.2009

Viranhaltija- Tjänsteinnehavare
 Tulosalueen johtaja

Pykälä - Paragraf
 A 80/2009

Dno - Dnr

Esittelijä - Föredragande

Asia - Ärende
 Tutkimuslupa / Marttina Rahja ja Pirjo Haapamäki

Esitys - Förslag
 Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Marttina Rahja ja Pirjo Haapamäki hakevat tutkimuslupaa lopputyötään varten. Tutkimuksen aiheena on Vaasan seudun avustajakeskushanke.

Tutkimuslupahakemus LIITE

Vammaispalvelun johtaja Nadja Suomela puoltaa hakemusta.

Päätös - Beslut
 Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin:

1. Tutkimusta tehtäessä noudatetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3. luvussa säädettyä salassapitovelvollisuutta
2. Tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä ja tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään tai arkistoidaan henkilötietolaissa edellytetyllä tavalla
3. Tutkimusraportissa ei ole yksilöitävissä tutkimuksen piiriin tai otantaan kuulunutta henkilöä
4. Mahdollisesti tarvittavassa suostumusasiakirjassa tulee ilmetä ao. henkilön lupa käyttää häntä koskevia tietoja, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja henkilöiden mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimuksiin heti niin halutessaan
5. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan sosiaali- ja terveystoimen käyttöön.

Allekirjoitus - Underskrift

Erkki Penttinen

Tiedoksianto - För kännedom Rahja, Haapamäki, vammaispalvelun johtaja, sotela

Lisätietoja antaa – Tilläggsuppgifter ges av

Otteen oikeaksi todistaa
Utdragets riktighet bestyrker

Oikaisuvaatimusohje - Anvisning för rättelseyrkande

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen alla mainitulle viranomaiselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista:

Den som är missnöjd med detta beslut kan inom 14 dagar från delfäendet av beslutet framställa ett skriftligt rättelseyrkande till:

Sosiaali- ja terveyslautakunta
 Vaasanpuistikko 20 B 2. krs
 65101 VAASA

Social- och hälsovårdsnämnden
 Vasaesplanaden 20 B 2. vån
 65101 VASA

Pirjo Haapamäki
Martina Rahja
Sosionomi opiskelijat
Vaasan AMK

2.11.2009

Nadja Suomela/
Erkki Penttinen

Sosiaalikeskus/Vammaispalvelut
Vöyrinkatu 46

65100 VAASA

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olemme sosionomiopiskelijoita Vaasan AMK:sta ja olemme tekemässä lopputyötä Vaasan seudun avustajakeskushankkeesta. Olemme saaneet tutkimusluvan suullisesti Nadja Suomelalta jo tammikuussa 2009.

Tarvitsemme kuitenkin virallisen luvan vielä liitteeksi tutkimus/loputyöhömmme.

Ystävällisin terveisin

Martina Rahja
Martina Rahja

Pirjo Haapamäki
Pirjo Haapamäki

*Hyönnetaan tutkimuslupa.
Nadja Suomela joulukuun.
3.11.2009 Erkki Penttinen*

VAASAN KAUPUNKI VAMMAISPALVELUT
VASA STAD HANDIKAPSSERVICE

LIITE 2

KYSELYLOMAKE 30.1.2009

Olemme kaksi aikuislinjan sosionomi opiskelijaa Vaasan ammattikorkeakoulusta.

Tarkoituksenamme on tehdä lopputyö avustajakeskushankkeesta. Tutkimuksemme pyrkii selvittämään, miten vammaisen työnantajana ja henkilökohtainen avustaja ovat kokeneet avustajakeskushankkeen, miten sen toimintaa voitaisiin kehittää entisestään ja toiminnan jatkuminen hankkeen päättymisen jälkeen (31.10.2009).

Toivomme, että vastaatte mukana tulevaan kyselylomakkeeseen ja lähetätte sen valmiiksi maksetussa kirjekuoressa meille takaisin.

Lisätietoja lopputyön tekemisestä antaa yliopettaja Hans Franz, GSM: +358 40 743 7584

Lisätietoja hankkeesta antaa projektisihteeri Maarit Pekkarinen, puh. 325 3957.

HYVÄÄ VUODEN JATKOA TEILLE KAIKILLE!
JÄÄMME ODOTTAMAAN **VASTAUKSIANNE 13.02.2009 MENNESSÄ**

Pirjo Haapanäki
sosionomi opiskelija
 VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Martina Rahja
sosionomi opiskelija
 VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Henkilöstöasiat/Personaländren

Hovioikeudenpuistikko 7 C PL 3
Hovrättsplanaden 7 C PB 3
65100 Vaasa/Vasa 65101 Vaasa/Vasa

Puhelin - Telefon
(06) 325 1111

Telefax
(06) 325 1124

e-mail: etunimi.sukunimi@vaasa.fi
e-mail: formamn.efternamn@vaasa.fi

Palkat/Lönerna

Kirkkopuistikko 26 A PL 3
Kyrkoesplanaden 26 A PB 3
65100 Vaasa/Vasa 65101 Vaasa/Vasa

Puhelin - Telefon
(06) 325 1111

Telefax
(06) 325 4042

e-mail: etunimi.sukunimi@vaasa.fi
e-mail: formamn.efternamn@vaasa.fi

VAASAN KAUPUNKI VAMMAISPALVELUT
 VASA STAD HANDIKAPPSERVICE

LIITE 3

FRÅGEFORMULÄR 30.1.2009

Hej!

Vi är två socionomstuderande på vuxenlinjen i Vasa yrkeshögskola.

Vårt syfte är att göra ett slutarbete om personlig hjälp och assistentcenterprojektet i Vasanejden. Projektet har inletts i september 2007 och genomförs som samarbete mellan Malax, Korsholm och Vasa. Projektet avslutas 31.10.2009. Vår undersökning strävar till att utreda hur handikappade arbetsgivare och personliga assistenter upplevt assistentcenterprojektet, ifall assistentcenterverksamheten borde fortsätta efter att projektet avslutas och hur centrets verksamhet ytterligare kunde utvecklas.

Vi önskar att ni fyller i bifogade frågeformulär och returnerar det åt oss i det färdigt frankerade kuvertet. Svarandet sker anonymt.

Mer information om slutarbetet ges av överlärare Hans Franz, GSM: +358 40 743 7584.

Mer information om projektet ges av projektanställda Maarit Pekkarinen, tfn 325 3957.

GOD FORTSÄTTNING PÅ ÅRET ÅT ER ALLA!

VI FÖRVÄNTAR OSS *ERA SVAR SENAST 13.2.2009*

 Pirjo Haapamäki
 socionomstuderande

 VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
 VASA YRKESHÖGSKOLA
 UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

 Martina Rahja
 socionomstuderande

 VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
 VASA YRKESHÖGSKOLA
 UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

LIITE 4**KYSELYLOMAKE****HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA
VAASANSEUTU****TAUSTATIEDOT**

1. Sukupuoli
  - a. nainen
  - b. mies
2. Syntymävuosi _____
3. Asuinkunta _____
4. Toimin henkilökohtaisena avustajana
  - a. liikuntavammaiselle
  - b. kehitysvammaiselle
  - c. näkö-/kuulovammaiselle
  - d. muulle, mille? _____
5. Kuinka kauan olet toiminut avustajana? _____
6. Kuinka monta viikkotyötuntia sinulla tällä hetkellä on? _____
7. Kuinka monella työnantajalla työskentelet? _____

VAASAN SEUDUN AVUSTAJAKESKUKSEN TOIMINTA

8. Oletko kuullut avustajakeskuksen toiminnasta?
  - a. en
  - b. kyllä, olen saanut tiedon
    - 1) lehdestä, mainoksesta
    - 2) työvoimatoimistosta
    - 3) ystävältä/tutulta
    - 4) sosiaalityöntekijältä
    - 5) avustajakeskuksesta
    - 6) järjestöistä
    - 7) muualta, mistä? _____

9. Oletko ollut yhteydessä avustajakeskukseen?
- en
  - kyllä, montako kertaa
    - kerran
    - 2-3 kertaa
    - useammin
10. Mitä palveluja olet saanut avustajakeskuksesta?
- työnvälitystä
  - ohjausta ja neuvontaa työsuhteeseen/palkanmaksuun liittyvissä kysymyksissä
  - henkilökohtaiseen apuun liittyvää koulutusta
  - vertaistukea
  - muuta, mitä? _____
11. Oletko saanut avustajakeskuksen kautta itsellesi työpaikan?
- kyllä
  - en
12. Kuinka tyytyväinen olet ollut avustajakeskuksen toimintaan
- erittäin tyytyväinen
  - tyytyväinen
  - en ole ollut tyytyväinen
  - en osaa sanoa

Voit perustella vastauksesi _____

HENKILÖKOHTAISENA AVUSTAJANA TOIMIMINEN

13. Missä asioissa haluaisit saada lisää tietoa, tukea tai apua henkilökohtaisena avustajana toimimiseen?

	Kyllä	Ei
a. työtehtävien tekemisessä	☐	☐
b. tunti- ja vuorokauden täyttämiseen	☐	☐
c. tietoa omista velvollisuuksista työntekijänä	☐	☐
d. tietoa omista oikeuksista työntekijänä	☐	☐
e. ristiriitatilanteiden selvittämisessä	☐	☐
f. työssä jaksamiseen	☐	☐
g. työsopimuksen laatiminen	☐	☐

- h. palkkaan liittyvissä asioissa
i. työterveyshuollon palvelut

☐	☐
☐	☐

14. Keneltä edellä mainittua apua mieluiten toivoisit saavasi?

---

15. Hoidatko työnantajan velvoitteita (esim. työvuorolistojen teko, palkanlaskenta) hänen puolestaan tai valtuuttamana

- a. en
b. kyllä, mitä

---

16. Mitä kautta yleensä olet saanut tiedon avoimesta henkilökohtaisen avustajan työpaikasta?

- a. avustajakeskuksen kautta
b. työvälityksen kautta
c. lehti-ilmoituksella
d. ystävän/tutun välityksellä
e. muun kautta, minkä? _____

17. Onko esiintynyt ongelmia sijaisuuksiin liittyen ollessasi vuosilomalla/sairaslomalla, millaisia?

---

18. Mitä odotat työnantajalta, millainen on hyvä työnantaja?

---

19. Haluaisitko osallistua koulutukseen koskien henkilökohtaista avustaja – järjestelmää sekä henkilökohtaisena avustajana työskentelemistä?
- kyllä
  - en
20. Mikäli haluat osallistua koulutukseen, mitä toivoisit sen sisältävän?
- lainsäädäntö (vammaispalvelulaki, työ sopimukset)
  - työsuhteen vuorovaikutus
  - avustajien perehdytys
  - kehityskeskustelut
  - työsuojelu
  - työn sisältöön liittyvät asiat mm. ergonomia tai muuta, mitä _____
_____
  - muu, mikä? _____

AVUSTAJAKESKUKSEN TULEVAISUUS

21. Kenen tulisi mielestäsi tulevaisuudessa hallinnoida avustajakeskuksen toimintaa?
- kunnan
  - järjestöjen
  - yksityisten
  - ei merkitystä
  - en osaa sanoa
  - muun, minkä? _____
22. Millä tavalla avustajakeskuksen toimintaa voitaisiin entisestään kehittää palvelemaan juuri SINUN tarpeitasi henkilökohtaisena avustajana? Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluaisit kertoa? (avoin kysymys)

**KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI JA SIITÄ, ETTÄ AUTAT MEITÄ
KEHITTÄMÄÄN AVUSTAJAKESKUKSEN
TOIMINTAA JUURI SINUN
TARPEITASI JA TOIVEITASI VASTAAVAKSI!**

LIITE 5**FRÅGEFORMULÄR****PERSONLIG ASSISTENT
VASANEJDEN****BAKGRUNDSINFORMATION**

1. Kön
  - a. kvinna
  - b. man
2. Födelseår _____
3. Boendekommun _____
4. Jag fungerar som personlig assistent åt
  - a. en rörelsehandikappad
  - b. en utvecklingsstörd
  - c. en syn-/hörselskadad
  - d. en annan, hurdan? _____
5. Hur länge har du arbetat som assistent? _____
6. Hur många arbetsveckotimmar har du just nu? _____
7. För hur många arbetsgivare är du anställd? _____

VERKSAMHETEN I VASANEJDENS ASSISTENTCENTER

8. Har du hört om verksamheten i assistentcentret?
  - a. nej
  - b. ja, jag har fått information från
    - 1) tidningar, reklam
    - 2) arbetskraftsbyrån
    - 3) en vän/bekant
    - 4) en socialarbetare
    - 5) assistentcentret
    - 6) organisationer
    - 7) någon annanstans, var? _____

9. Har du haft kontakt med assistentcentret?
- nej
  - ja, hur många gånger?
    - en gång
    - 2-3 gånger
    - oftare
10. Vilken service har du fått från assistentcentret?
- arbetsförmedling
  - handledning och rådgivning i ärenden som berör anställningar/lönebetalningar
  - fortbildning som berör personliga assistans
  - kamratskapsstöd
  - annan, vad? _____
11. Har du fått arbete via assistentcentret?
- ja
  - nej
12. Hur nöjd har du hittills varit med verksamheten i assistentcentret?
- mycket nöjd
  - nöjd
  - jag har inte varit nöjd
  - kan inte säga

Du får gärna motivera ditt svar: _____

_____

ATT FUNGERA SOM PERSONLIG ASSISTENT

13. I vilka ärenden önskar du får mer information, stöd eller hjälp?

	Ja	Nej
a. utförande av arbetsuppgifter	☐	☐
b. ifyllande av timlista	☐	☐
c. information om de egna skyldigheterna som anställd	☐	☐
d. information om de egna rättigheterna som anställd	☐	☐
e. utredning av konfliktsituationer	☐	☐
f. stresshantering och undvikande av utbrändhet	☐	☐
g. uppgörande av arbetsavtal	☐	☐
h. ärenden som berör lönen	☐	☐

i. service från företagshälsovården

14. Vem skulle du helst få ovanstående information ifrån?

---

15. Sköter du uppgifter som hör till om arbetsgivarens skyldigheter (t.ex. uppgörande av arbetsskifteslistor,arbetsavtal, löneräkning)?

- a. nej
- b. ja, vad?

---

16. Varifrån har du normalt fått information om lediganslagna arbetsplatser för personliga assistenter?

- a. genom assistentcentret
- b. genom arbetsförmedlingen
- c. genom tidningsannonser
- d. genom vän/bekant
- e. genom annat, vad? _____

17. Har det förekommit problem med vikariatet medan du varit på semester/sjukledighet? Hurdana?

---

18. Vad förväntar du dig av en arbetsgivare? Hurdan är en bra arbetsgivare?

---

19. Skulle du vilja delta i fortbildning gällande det personliga assistentsystemet och i att fungera som personlig assistent?

- a. ja
- b. nej

20. Såvida du önskar delta i fortbildning, vad skulle du önska den innehöll?

- a. lagstiftning (handikappomsorgslagen, arbetsavtal)
- b. växelverkan inom arbetsförhållandet
- c. instruering av assistenter
- d. utvecklingssamtal
- e. arbetarskydd
- f. ärenden som ingår i arbetet, bl.a. ergonomi eller annat, vad? _____

_____

- g. annat, vad? _____

FRAMTIDEN FÖR ASSISTENTCENTRET

21. Vem anser du att i framtiden borde förvalta verksamheten i assistentcentret?

- a. kommunen
- b. organisationerna
- c. privata
- d. ingen betydelse
- e. kan inte säga
- f. annan, vem? _____

22. På vilket sätt kunde verksamheten i assistentcentret utvecklas för att betjäna just DINA behov som personlig assistent? Har du något annat som berör assistentcentret som du skulle vilja säga?

_____

_____

_____

_____

**TACK FÖR ATT DU TOG DIG TID FÖR ATT SVARA OCH
HJÄLPA OSS UTVECKLA VERKSAMHETEN I
ASSISTENTCENTRET SÅ ATT VI KAN UTVECKLA OSS
ENLIGT JUST DINA BEHOV OCH ÖNSKEMÅL!**

LIITE 6**KYSELYLOMAKE****HENKILÖKOHTAISEN AVUSTAJAN
TYÖNANTAJA
VAASANSEUTU****TAUSTATIEDOT**

1. Sukupuoli
  - a. nainen
  - b. mies
2. Syntymävuosi _____
3. Kotikunta
  - a. Vaasa
  - b. Maalathi
  - c. Mustasaari
4. Asumismuoto
  - a. itsenäisesti omassa asunnossa
  - b. vanhempien luona
  - c. asuntola, ryhmäkoti tai palvelukoti
  - d. hoitokoti
  - e. muu, mikä? _____
5. Minulla on
  - a. liikuntavamma
  - b. kehitysvamma
  - c. näkö-/kuulovamma
  - d. muu vamma, mikä? _____

VAASAN SEUDUN AVUSTAJAKESKUKSEN TOIMINTA

6. Oletko kuullut avustajakeskuksen toiminnasta?
  - a. en
  - b. kyllä, olen saanut tiedon
    - 1) lehdestä, mainoksesta
    - 2) ystävältä/tutulta
    - 3) sosiaalityöntekijältä
    - 4) järjestöstä
    - 5) avustajakeskuksesta
    - 6) muualta, mistä? _____

7. Oletko ollut yhteydessä avustajakeskukseen?
- en
  - kyllä, montako kertaa
    - kerran
    - 2-3 kertaa
    - useammin
8. Mitä palveluja olet saanut avustajakeskuksesta?
- apua avustajan etsinnässä
  - ohjausta ja neuvontaa työsuhteeseen liittyvissä kysymyksissä
  - henkilökohtaiseen apuun liittyvää koulutusta
  - sijaisen omalle avustajalle
  - muuta, mitä? _____
9. Oletko saanut avustajakeskuksen kautta itsellesi henkilökohtaisen avustajan?
- kyllä
  - en
  - en osaa sanoa
10. Kuinka tyytyväinen olet ollut avustajakeskuksen toimintaan
- erittäin tyytyväinen
  - tyytyväinen
  - en ole ollut tyytyväinen
- Voit perustella vastauksesi _____
- _____

TYÖNANTAJANA TOIMIMINEN

11. Koetko tarvitsevasi tukea ja apua seuraavien työnantajalle kuuluvien velvollisuuksien hoitamisessa?

	Kyllä	Ei
a. työntekijän perehdyttäminen	☐	☐
b. työaikakirjanpito	☐	☐
c. työvuorolistan laatiminen	☐	☐
d. työvuorolistan tarkistaminen	☐	☐
e. työntekijöiden etsiminen	☐	☐

	Kyllä	Ei
f. työntekijöiden haastatteleminen	☐	☐
g. työsopimuksen laatiminen	☐	☐
h. palkanmaksu	☐	☐
i. lakisääteisten maksujen hoitaminen (verot, eläkemaksut ja vakuutukset)	☐	☐
j. kirjanpito verottajaa varten	☐	☐
k. työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatiminen	☐	☐

12. Missä edellä mainituissa tehtävissä toivoisit saavasi apua avustajakeskuksesta?

---

13. Kenen toimesta työnantajalle kuuluvat tehtävät on sinun kohdallasi hoidettu?

- a. itse, mitä tehtäviä _____
- b. itse avun turvin, mitä _____
- c. kunta, mitä _____
- d. omainen, mitä _____
- e. edunvalvoja, mitä _____
- f. tilitoimisto, mitä _____
- g. avustaja, mitä _____
- h. muu, kuka ja mitä _____

14. Mitä kautta olet hakenut henkilökohtaista avustajaa?

- a. avustajakeskuksen kautta
- b. työvälityksen kautta

- c. lehti-ilmoituksella
- d. ystävän/tutun välityksellä
- e. muun kautta, minkä? _____

15. Miten henkilökohtaisen avustajan sijaisuudet hoituvat tällä hetkellä?

- a. en ole tarvinnut sijaista
- b. avustajakeskuksen kautta
- c. sukulaiset/ystävät
- d. kotipalvelu
- e. yksityiset yritykset
- f. ei mitenkään
- g. muulla tavalla, millä lailla? _____

16. Kuinka usein olet ollut tilanteessa, että tarvitset omalle henkilökohtaiselle avustajalle äkillisesti sijaisen?

- a. en ole ollut tilanteessa, jossa olisin tarvinnut sijaista
- b. kerran viikossa
- c. kerran kuukaudessa
- d. kerran puolessa vuodessa tai harvemmin
- e. en osaa sanoa

17. Onko esiintynyt ongelmia sijaisuuksiin liittyen, millaisia?

---

18. Mitä odotat avustajalta, millainen on hyvä avustaja?

---

19. Haluaisitko osallistua koulutukseen koskien henkilökohtaista avustaja – järjestelmää sekä työnantajana toimimista?

- a. kyllä
- b. en

20. Mikäli haluat osallistua koulutukseen, mitä toivoisit sen sisältävän?

- a. lainsäädäntö (vammaispalvelulaki, työsopimukset)
- b. työsuhteen vuorovaikutus
- c. avustajien perehdytys

- d. kehityskeskustelut
- e. työsuojelu
- f. muu, mikä? _____

AVUSTAJAKESKUKSEN TULEVAISUUS

21. Kenen tulisi mielestäsi tulevaisuudessa hallinnoida avustajakeskuksen toimintaa?
- a. kunnan
  - b. järjestöjen
  - c. yksityisten
  - d. ei merkitystä
  - e. en osaa sanoa
  - f. muun, minkä? _____

22. Millä tavalla avustajakeskuksen toimintaa voitaisiin entisestään kehittää palvelemaan juuri SINUN tarpeitasi työnantajana? Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluaisit kertoa?

**KIITOS VAIVANNÄÖSTÄSI JA SIITÄ, ETTÄ AUTAT MEITÄ
KEHITTÄMÄÄN AVUSTAJAKESKUKSEN
TOIMINTAA JUURI SINUN
TARPEITASI JA TOIVEITASI VASTAAVAKSI!**

LIITE 7**FRÅGEFORMULÄR****DEN PERSONLIGA ASSISTENTENS
ARBETSGIVARE
VASANEJDEN****BAKGRUNDSINFORMATION**

1. Kön
  - a. kvinna
  - b. man

2. Födelseår _____

3. Hemkommun
  - a. Vasa
  - b. Malax
  - c. Korsholm

4. Boendeform
  - a. självständigt i egen lägenhet
  - b. hos föräldrarna
  - c. boende, grupphem eller servicchem
  - d. vårdhem
  - e. annat, vad? _____

5. Jag har
  - a. rörelsehandikapp
  - b. utvecklingsstörning
  - c. syn-/hörselskada
  - d. annat handikapp, vad? _____

VERKSAMHETEN I VASANEJDENS ASSISTENTCENTER

6. Har du hört om assistentcentrets verksamhet?
  - a. nej
  - b. ja, jag har fått information från
    - 1) tidningar, reklam
    - 2) en vän/bekant
    - 3) en socialarbetare
    - 4) en organisation
    - 5) assistentcentret
    - 6) någon annanstans, var? _____

7. Har du varit i kontakt med assistentcentret?
- nej
  - ja, hur många gånger?
    - en gång
    - 2-3 gånger
    - oftare
8. Vilken service har du fått från assistentcentret?
- hjälp med att söka en assistent
  - handledning och rådgivning om frågor som berör arbetsförhållanden
  - utbildning som berör personlig assistens
  - en vikarie till den egna assistenten
  - annat, vad? _____
9. Har du fått en personlig assistent åt dig genom assistentcentret?
- ja
  - nej
  - kan inte säga
10. Hur nöjd har du varit med assistentcentrets verksamhet?
- mycket nöjd
  - nöjd
  - missnöjd

Du får gärna motivera ditt svar: _____

_____

ATT FUNGERA SOM ARBETSGIVARE

11. Upplever du att du behöver stöd och hjälp för att sköta följande ärenden, som berör arbetsgivarens skyldigheter?

	Ja	Nej
a. instruerande av anställd	☐	☐
b. bokföring av arbetstider	☐	☐
c. uppgörande av arbetsskifteslista	☐	☐
d. granskning av arbetsskifteslista	☐	☐
e. sökande av anställda	☐	☐

	Ja	Nej
f. intervjuande av arbetstagare	☐	☐
g. uppgörande av arbetsavtal	☐	☐
h. lönebetalning	☐	☐
i. skötande av de lagstadgade avgifterna (skatter, pensionsavgifter och försäkringar)	☐	☐
j. bokföring för skattemyndigheterna	☐	☐
k. uppgörande av avtal och plan för företagshälsovården	☐	☐

12. I vilka av ovanstående uppgifter önskar du att du skulle få hjälp av assistentcentret?

---

13. Vem har i ditt fall skött om de uppgifter som hör till arbetsgivaren?

- a. jag själv, vilka uppgifter _____
- b. själv, med hjälp, vad _____
- c. kommun, vad _____
- d. anhörig, vad _____
- e. intressebevakare, vad _____
- f. revisionsbyrå, vad _____
- g. assistent, vad _____
- h. övrigt, vem och vad _____

14. Varifrån har du sökt efter en personlig assistent?
- a. genom assistentcentret
  - b. genom arbetsförmedlingen
  - c. genom tidningsannons
  - d. genom en vän/bekant
  - e. genom annan metod, vilken? _____
15. Hur sköts vikariat för personlig assistens just nu?
- a. jag har inte behövt vikarier
  - b. genom assistentcentret
  - c. släktingar/vänner
  - d. hemservicen
  - e. privata företag
  - f. inte alls
  - g. på annat sätt, hur? _____
16. Hur ofta har du varit i en situation, där du akut har behövt en vikarie åt din personliga assistent?
- a. jag har inte varit i en situation, där jag skulle behöva en vikarie
  - b. en gång i veckan
  - c. en gång i månaden
  - d. en gång per halvt år eller mer sällan
  - e. kan inte säga
17. Har det förekommit problem i samband med vikariat? Hurdana?
- _____
- _____
- _____
18. Vad förväntar du dig av en assistent? Hurdan är en bra assistent?
- _____
- _____
- _____
19. Skulle du vilja delta i utbildning om systemet med personliga assistenter och i att fungera som arbetsgivare?
- a. ja
  - b. nej

20. Såvida du önskar delta i fortbildningen, vad önskar du den skulle innehålla?
- lagstiftningen (handikappomsorgslagen, arbetsavtal)
  - växelverkan inom arbetsförhållandet
  - instruering av handledare
  - utvecklingssamtal
  - arbetarskydd
  - annat, vad? _____

FRAMTIDEN FÖR ASSISTENTCENTRET

21. Vem anser du att i framtiden borde förvalta verksamheten i assistentcentret?
- kommunen
  - organisationerna
  - privata
  - ingen betydelse
  - kan inte säga
  - annan, vem? _____
22. På vilket sätt kunde verksamheten i assistentcentret utvecklas för att betjäna just DINA behov som arbetsgivare? Har du något annat som berör assistentcentret som du skulle vilja säga?

**TACK FÖR ATT DU TOG DIG TID FÖR ATT SVARA OCH
HJÄLPA OSS UTVECKLA VERKSAMHETEN I
ASSISTENTCENTRET SÅ ATT VI KAN UTVECKLA OSS
ENLIGT JUST DINA BEHOV OCH ÖNSKEMÅL!**

LIITE 8

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
 VASA YRKESHÖGSKOLA
 UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA

Olemme Vaasan Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita (Pirjo Haapamäki ja Martina Rahja) ja teemme opinnäytetyön Vaasan seudun henkilökohtaisen avustajakeskushankeen toiminnasta. Hanke päättyy 31.10.2009.

Haastattelun tavoitteena on löytää avustajakeskuksen toiminnan kehittämiskohteet ja perustelut toiminnan jatkumiselle. Haastattelijoina sitoudumme noudattamaan voimassa olevia tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Opinnäytetyö tulee olla valmis Avustajakeskus hankkeen loppuraporttiin 31.10.2009 mennessä ja se tullaan esittelemään myös opponointitilaisuudessa marraskuun 2009 lopulla.

****

Minulle on selvitetty yllä mainitun haastattelun tarkoitus ja haastattelussa käytettävät menetelmät. Olen tietoinen siitä, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

- Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.
- Olen antanut myös suostumuksen, että nimeni saa mainita ko. opinnäytetyössä.

Maarit Pekkarinen Maarit Pekkarinen

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvitys

LIITE 9

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA

Olemme Vaasan Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita (Pirjo Haapamäki ja Marttina Rahja) ja teemme opinnäytetyön Vaasan seudun henkilökohtaisen avustajakeskushankeen toiminnasta. Hanke päättyy 31.10.2009.

Haastattelun tavoitteena on löytää avustajakeskuksen toiminnan kehittämiskohteet ja perustelut toiminnan jatkumiselle. Haastattelijoina sitoudumme noudattamaan voimassa olevia tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Opinnäytetyö tulee olla valmis Avustajakeskus hankkeen loppuraporttiin 31.10.2009 mennessä ja se tullaan esittelemään myös opponointitilaisuudessa marraskuun 2009 lopulla.

****

Minulle on selvitetty yllä mainitun haastattelun tarkoitus ja haastattelussa käytettävät menetelmät. Olen tietoinen siitä, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

- Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.
- Olen antanut myös suostumuksen, että nimeni saa mainita ko. opinnäytetyössä.

Sanna Ståhl

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 10

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
 VASA YRKESHÖGSKOLA
 UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN OSALLISTUMISESTA

Olemme Vaasan Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita (Pirjo Haapamäki ja Marttina Rahja) ja teemme opinnäytetyön Vaasan seudun henkilökohtaisen avustajakeskushankkeen toiminnasta. Hanke päättyy 31.10.2009.

Haastattelun tavoitteena on löytää avustajakeskuksen toiminnan kehittämiskohteet ja perustelut toiminnan jatkumiselle. Haastattelijoina sitoudumme noudattamaan voimassa olevia tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Opinnäytetyö tulee olla valmis Avustajakeskus hankkeen loppuraporttiin 31.10.2009 mennessä ja se tullaan esittelemään myös opponointitilaisuudessa marraskuun 2009 lopulla.

****

Minulle on selvitetty yllä mainitun haastattelun tarkoitus ja haastattelussa käytettävät menetelmät. Olen tietoinen siitä, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

- Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin.
- Olen antanut myös suostumuksen, että nimeni saa mainita ko. opinnäytetyössä.

Mari Luomanen

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Mari Luomanen